

JOJEFU YI HANA

(cacadaa)

A fɔna bɔɔke wɔ dɔnaani bir kpoloola, a dana
bɔɔke wɔ phiiruni dɔ do yɛ gbã Ejipiti dura

Espérance
Aujourd'hui

Ure kherant: Ian Flanders

Ure fieni: Pastt er K abu Mati 

Ure kherant na maasin: Pastt er D buloni B kol Daniel

Thumuso

paaji

Tḡtuḡon paar	4
1. Mḡ Joḡefu thi naani, na laareεεε ḡḡ ḡkuunso laaru ni	10
2. Mḡ Joḡefu hani Pḡtifaar ḡḡ	24
3. Mḡ a hani khaura	39
4. Faarḡḡ dḡḡlso	51
5. Mḡ wḡ phiiruni dḡ do kḡḡḡ	64

Tōtvon paar

Mō sa funi a hun Joĵefu yi hanaa thumu kpa kha kpa kha mō gi kherenti Jeneju sebera pa', thī kōtina yenyō haleeke kōo kanu, a teena si dorō bure. Ger na bulo si di sa puno na ji kurv bōōbōō Joĵefu yi hanana.

1. Joĵefu cōka, na gure n kanu le

Ado mōke si yientu Thāgbaa sebera gi, gure n kanu Joĵefu cōkara, gi puurore ka, Joĵefu thethe a funa o dabol dīi bōō, a kōō caananē ha kvere vōv. Kuunike o i n donu Jakōbu di o i kur na-n do fifil kōō kōna Joĵefura (Jeneju 25:26) Jakōbu i kur kpu wo dvon: Tibilike n ma funi yuv a-n hella foo a 'le thīēkera a-n yāal farnu phubi. A hona dakha nōnōoke n fōnu o sodaar netilōtirō da-n yāalna pa kpara paar. Fīfil dō ireeke wu haanu, gidonu gaa thōma a-n do. A kōō fule o thu ljaku, a debi o tomu di o thu ka kpter jina Ejayv gi. Di mōna a kōō fulnu o thu thale, gi do nōō, di o thura kōō gba bōnanē a haa. Gidonu a kōō kptere unu bikuun Ejayv gi (Jeneju 27). Bōōke kpaanentu khiru, Thāgba debire Jakōbu i da-n do ljurayel. Obōole dvon bōōke a kōō nōōnaanu, mō si yientu Jeneju 32ra. ljurayel i kurv dvon vre nōōnanu Thāgba agibo vre kōō kēkerenanu Thāgba.

Joĵefura, bō kv svōrō wu kvōn Rasel na Leaake donu o thu khersō n gbugire kha ka. Mēna wu-n waal bōō fev aa: lnu ko na-n hunna'. Jeneju 30:1-7ra le si yu gaa thumu. Jakōbu kōō nar Rasel boboi, gidonu a dor kherike a kōō svōronu thee thōma yena makonyō. Si mōke thee thōma punu, ger o thee Labā kōō fulv, a gba o bikher kōōtī a haa. Si gidonu Joĵefu

thvne na Rasel du kãast dor nɔɔ, di bir a cuv yena makonyo kpule wo a deeno. Pɔpu paar Labã thar thvno sa haa Rasella mɔna a kpierni. Di liir waa, Jakɔbi do khera yenyɔɔdaar mɔna tibil ikha awi bɔɔle n hana gɔni. Si ni jena di bɔɔke Thãgba na kɔɔ tini thu, ga do thale a kɔɔ per gi hana ga. (Jeneji 2:24) Si gire hanle wo dvon: Oo khersora n 'laare kha, di wa-n muna kha puure. Ni hune Jeneji 30:14-15. Na mɔnake thie hani thale Jakɔbu cɔ, si Jakɔbuke donti cɔdaar kuun na deero nvo gi do nɔɔ haal kha caalera thale n khiiro'. Di mɔnake ga donti si kɔɔ hala', si asti gba kpiere dapaara a hun, si jire di cɔkaarle thie na-n jal fuwraka'. Di asti kana bisanaa bil, sa jire di wer dakha, cuv pa caarlera ma wer fev, di Jojefti dakha hanane cuv pa caarlera yaa?

Bikona yvɔr yenyɔ Jakɔbura kɔɔ hana di vre donti awi sika pur n dvon Bejamẽ. Di vre Bẽjamẽ kpaarɔni n dvon Jojefti. Jeneji 30:22-24 do paarike n mia sɔni mɔke wi kvɔnti. Di oɔ i kur dvon fi «banano» Di kpiereeke Rasel hanani gi yaal gi nuna. Kpiereele dvon: Aa Thãgba n banano bisã kpu. Thãgba bire haa Bẽjamẽ du do gi jire kha na Raseli kpiet. Thieeke daan bo, si di Jakɔbi puro a be, a jal di biellaake wi-n wenti Padarami bɔennɔ na oɔ cɔdara. Thãgba kɔɔ vlfenane Aburaham ayi, una haare Kanaa du. Di bɔɔke Jakɔbi na oɔ cɔdara hani di wa-n jal, wi jaal a dã Sɔsem bɔennɔ. Yicur thie kɔɔ daan Jakɔbi a puuro ka, kuunikera n dvonni Sɔsemi, kɔɔ gbaar Jakɔbu bikherike n dvonni Dina a phuna. (Jeneji 34:1-2) Thieelera danake thale si Jakɔbi na kɔɔ el nvo a deeroa'. Aa puno wo a we kuunilera cventi cuv pa caarile a muna ga. Yoo paar guke Jakɔbi hanani de! Di pɔpu paar dabɔɔke Jakɔbu bikuunsɔ nienti wi kɔɔ ure a jal kuunilee cɔ a kvv. Gi do nɔɔ

wi tiir awi òkheri hel. Fule òò bikuunsòra kòò per, sa puno a cùv gure wi yáalnì wi cùv. (Jeneji 34:13) Awì thu khara wi cùv 'le. Tibila n sor sokpaa aa: «Mò thure hanì mē bi n ha dakha». Dì thĩeēke cvent n jaal kha na sokpaakera. Susem bikuunsò yáal dvon unì he kha na ljayel bisana. Dì Jojefu òkona na tuò', sa cùv du ho wi ture su do pheru wi pher Susem bikuunsòra, gí do nòò wi bũburò wi vũv. Wi ful wer aa: Wi to kuro khũv mōna jofv perni gí hana. Sí gí do nòò unì-n ha wi unì-n òkher wi he. Dì tibilaale kòò ture awì nōka, a kur khvuna. Dì mò Jakòbu bikona jùnì dì fāga bvo na ha war bā, gidonì khũ kur phaaraale gí-n helle ka, Jojefu òkonaale kòò sòbì ware, a kùv wi fèv. Dì thumurle unì a lō Jakòbì nũkaar a-n yeyereene ka, òer gí dũvraa khorr gidonì aa jì gure ga unana', maar fũvre (Jeneji 34:30). A kòò teenane a mia thumiaake tōtvon paar gí hana fāga sí mōna òò fil hanì aa kòò deero nvoa', a cùvre thale gí do nòò a too dura na ha u.

Thĩesòkera karòntì pí, ger Rasel kòò Bějamēēke dòntì Jojefu òkuun. Gure kpalanì dvon: Rasel kvon birò a khinò. Jakòbì 'leere òò khe yiike a kòò nanì.

A sí yáale sí so sobòr, gí hure Jakòbì na mar a thòò òò còkara mò gí teenana', aa ma dakha a naar wi na filēēke teanana'. Thĩ nro biel ha vre wo: Dabòoke òò bikuun Ribē kòò phinanì òò kher bu, du do puu kukv a cùv. Jakòbì kòò niere thĩele, sí aa deero nvoa'. Bibira a pí foo a dana òò khi bòò diphā waa (Jeneji 49:3-4). Sa ma a mu sō thumia da-n pē òò bikuunna. Su do bòoke kòò teanani a mia gí phor. Dabòoke òò bikuun cùvntì thĩele teanani a phaaneē a jì dì gure a cùvntì ga bora', sí aa cva'. Thāgbaa sēbe dakha na mu thĩe gaa thumura ga. Sí dō sí jì dì thĩele puure Jakòbira khorr. Gí

toore ɔɔ hara foo a dana ɔɔ khi bɔɔ. Dɪ ɔɔ pa caarlera thale dor nɔɔ dɪ Ribē 'lee ɔɔ bikūu kōtī do. Thale Jojefu ɔɔkaraake a thenɪ ha.

Sɪ birə kɪer wo a thar thē yenyɔraake kanɪ dabɔɔke wɪ kvɔnɪ. Cacadaa dɔvɔn: Jojefu kɔna dar Jakɔbura ka. Gɪdonɪ a kɔɔ tɪne ka sɪ Rasel na hana bɪsaana'. Awɪ bɔɔle, ado kher na hana bɪsaana', yicuru gɪ ka. Dɪ Leaake dɔnɪ Rasel ɔkher kōtī dakha thɔɔ tū. Dɪ gɪdonɪ Jakɔbɪ tī bɔɔ wɪ kō Jojefɪ, ger gɪ du daara a ka. A kɔɔ nar Jojefɪ a jɔ ɔɔ bɪsāsɔ fɛv. Thēeke Jakɔbɪ ɔvɔnɪ kɪer, bil bɪel dōbɔɔle hare. Nav caarikera a hananɪ Jojefura thɔɔre ɔɔ bikūu kōtīsɔ a per dɪ wa-n yaal kpurake wɪ yɪ Jojefa'. Dɪ gɪ hanɪ thale, ga puno kpurake a na bul Jojefa'.

2. Mō Thāgbaa thō do hvɔɔ hanɪ

Gurɛ fɛvɔke sɪ yunɪ Jojefu ɔɔkarɔ na mō nyanyaane jɔɔ hanɪ le ɔvɔraale, gɪ punone a khiir sɪ nyē. Sɪ gɪ bɔre sɪ jɪ dakha dɪ Thāgba hanane ɔɔ thō do hvɔke a-n gbani bɔɔ fɛv. Dɪ paarsɔ na gurɛ fɛvɔke Jakɔbɪ ɔvɔnɪ yv 'leerera, ke na bɔvɔnɔna', sɪ gelela fɛvɔle Thāgba tirore thī bɔɔ. Thāgba kɔɔ nunane Abraham gurɛ a na ɔvɔnɪ, ger dɔvɔn: Mō a na ɔvɔnɪ lɪrayel caar dɪ wa do ca kōtī. Dɪ werra na dɔ nɔɔ da bɔna thu fɛv gɪ the Jeju Kirisitii una. Thāgba kɔɔ sor Abrahamuna casti ayɪ: (Jeneji 15:13ra) aa ɔɔ mɔlsɔ na dor dea kpakpal dura a na ɔvɔna yena taanā. A gele karɔ, wɪ the awɪ dee dora wɪ jal wɪ tee dukera a kɔɔ vlfena wunɪ. Dɪ vlfɛ caarlera Thāgba kɔɔ vlfena wunɪ thale dɔ nɔɔ, da-n dorɔ thɔma gɪ do nɔɔ phubi, gurɛra a sɔnɪ n dā gɪ ha oti. Cacadaa dɔvɔn: Dɔ a phiir caarke a na donanɪ thɔma a na-n berna, gɪ do nɔɔ a puno a do thɔmaakera a-n yaalnɪ. Jojefɪ na ɔɔ ɔɔdara dɔvɔn tōtvɔn paar

Thāgbaa thōmanaalera, si wa ha jul pa bura ga. Thumu gire na kpaanenti sa yire le awi thumu. Sa yire Jojefu huuke a kanani na dakha huuke Thāgba phelaani, gi do noo a puno a jal Ejipiti dura. Jojefu yi hana dor thi kuvuvu, gi-n jaal kha na Jeju Kirisitii kōda ke taani tibula fev thura. Jojefu koo dor noo di tibil na 'la na cuv Jakobi puura'. Judaa cara le Jeju the Matia 1:2-3, Luki 3:33-34.

Si a fa hun Jojefu bo gaarule a fa du bura', fa jie di Thāgba n dvon thoma ga. Jojefu caanane thi jovvooke kani oo punona. Si Thāgba Dakpena yuv a do, gire fevuke Jojefu koo caanani Thāgba guke hani thōmana thale.

Kuun bielike wi-n wenti William Koper, ni khi kōfi guke peni nie a nuna mō Thāgba n doni oo thoma na huuke a-n donani. A sor aa:

Thāgbaa thō dikhāa bōo gbul gi-n ha tibilala. Or te lanyvon na gire fevuke haroni binō, sa too yūu phebi.

Or do vre paake punone fev n theroni, di oo fāga na ha pira ga. Gire a-n yaalni a cuv, a-n thvna'.

Nereeke n maanenti wei! Ni birā hana 'lar ndolōpaake n kō nuni maar gire, Thāgbaa bōna gi hinā, dikhōo ga debire a na do Thāgba nyvon ga-n deer ni yvō.

A ni yi thi dikhaake na jini kirva', na-n yi ni mia puure, na pe Thāgbara ga. Si ani yi hanana, na-n hana ha pere Thāgbara bōo fev;

A fa hun th̄iesɔɔke a tini, fa-n yu bɔɔbɔa', su dorake a hale sobɔr.

Thāgbaa kpier na ɔɔ th̄ɔ do hɔsɔ n wabire di ga-n per bɔɔ fev. A punone a cɔv pɔsɔɔke na hanani milala', du bir dapaara a khar. Di cɔv thir phuun du fi a na h̄v dav gi jo m̄ɔke gi kɔɔ hani.

Di kpese 'leedara n ȳaale wi 'lɔ a je m̄ɔ ɔɔ thɔna hani, si du do tomir a-n b̄i pɔi. Or thethera n birə wo a miε wi gire teanani cɔvre.

Jojefu yi hanana fev, sa yure le Thāgbaa dakpe do na huɛsɔɔke a-n donani ɔɔ th̄ɔ. Di gure danani Jojefi, sere dakha gi punone a dā si. Ni hune Khukhu n̄ie 31:16. Kōt̄i sor le ayi: “*W̄ire fev̄ke fi phiirni har afti nyɔ̄kɔɔ*”. Agakpaana nen̄ bɔɔraake gure fi ha n̄wera, di th̄ie fev kpala far the paar na ya'. Agibo wo tibula n 'laare fi, di wa-n cɔvna far gureeke na teanana', su do ha pedaar ha fi, jena di Thāgba hanane punone a na kpalmana th̄ieelera fev di ga do far dabuɔ. Sobɔr kɔkɔv guke hani Thāgbaa sebera. Di Thāgba gbaan Jojefu yi hana da-n durna fi th̄ie. Ha pedaar na teena kpurake nȳε n khiiruə', di haar na k̄vesuɔ dakha ga. Jojefu yi hana thumuke ka teenane ga-n hana si 'lar, si hanana tu jur Thāgbara a na khianaa bɔɔ fev ɔɔ bɔ fura asi billo. Ni pe kōt̄i ninane dakha m̄ɔ th̄ie hani ɔɔ billo. (Khukhu n̄ie 42:6). Ka paarsɔraale fev si punone 'lerɔ bule “*ĩ ha m̄ɔ dɔ nɔɔ di fi gbubi thake di fa-n 'wisina thake? Deene ha pere Thāgbara. Mi-n khure Thāgba, gidoni ɔɔ dɔ ĩ tataa na ĩ Thāgba*”.

Mõ Jojefu thi naani, na laareeke ɔ ɔkuunsɔ laaru nu (Jeneji 37:1-36)

Sɪ kɔɔ yi ger tɔtvɔn paar ka mianɪ Jojefu yi hanaa thumu. Dɪ ɔkaraake wɪ kɔnɪ Jojefi, nyanyaane hale ka, sɪ sa jurɔ th̃e thaa bɔɔbɔa'. Jojefi bisã do bɔɔ na ɔɔ dabɔl d̃i do bɔ na mu a hira'. Sɪ yere dakha dɪ Jakɔbi kp̃kpar guke n kpaarentɪ na ɔɔ ɔɔdara. A kɔɔ toore Karã dura. (Jeneji 37:8ra), liir gɪ mu Jojefuda. Gɪ sor le ka paaraale aa: “*Nɪ ye ke Jakɔbi m̃sɔ*”, gɪ therre a gbũ a dana pɪpu paar dɪkhãa pa sa kpaan Jojefu i. Th̃eekera thake Thãgba kɔɔ thɔa tibula dɪ wɪ khere thale gɪ do nɔɔ bɔɔke sa-n hunɪ ka paarɪke sɪ dvrɔ bvre Jojefu thumura na ɔɔ ɔkũusɔɔdara. A fɔna bɔɔke Jojefi hananɪ yena yvɔr makonyɔ gaa thumu mia sɪ ka paaraake kpa kha kpa kha (Jeneji 37:2). A fɔna dabɔle, ka paarsɔra kpa khare m̃ke fa-n sanɪ nãcel kana fa-n gbũ. A fi ti nɔ bɪel, dɪ fi kpaan nɔ bɪel. Nãcelelera n nena sɪ nyanyaaneke hanɪ le Jojefu ɔkara.

1. Jojefi n miere ɔɔ thi ful puuke ɔɔ ɔkɔna hananɪ (verse 2)

Jojefi fvre da-n dur th̃e kɪer ñ khe paar. Yena yvɔr makonyɔ a kɔɔ hana, sɪ dɪ ɔɔ thi th̃ɔ a jala hune nvma. Dɪ m̃ gɪ donɪ a na puno na jal dɪbara ga, dor nɔɔ dɪ ɔɔ ɔkɔna thɔgɔv a jalna. Dɪ m̃ th̃e kanɪ fev, ɔɔ ɔkɔna yenaake wɪ wentɪ awɪ i kɪer torre yire. Dã na Nefitalɪ dvɔn Bilha bikona. Dɪ Gaardɪ na Ajeer do Gilpaa bikona (Jeneji 35:25-26). Dɪ thumuraake bulele hale sɪ sa yurɔ tuur dɪ gɪ hira'. Gɪdonɪ th̃e hale ɔɔ bikuunsɔ haraake na hurenena'. Ger dvɔn: M̃ wer awɪ fil n

ha Jojefu billo m̃ wɪ-n hanɪ kha le hṽɔɔ? Su dorake wɪ hanane fil b̃ɔ awɪ thura le cṽɔɔ be? Tuurs̃ɔɔke sa 'lenu bules̃ɔraake na hanani kirva'. Ka paarike na 'laa tuur̃ɔ'. Gure sɪ jur̃ɔni ka paaraake dṽɔn: Jojefɪ n gbaar ɔɔ ɔkonaa cṽɔ pa puu dɪ kɔna da-n mie ɔɔ thi Jakɔbi. Sɪ dor̃ɔ bure thumuraake a je, dɪ Thāgba har Mṽiji jɔfṽu pipu paar a sṽura aa: Ado a yi tibil da cṽɔ th̃eeke na bṽɔɔna', sɪ dɪ fa mia', fereeke yenu tibilike, cṽɔni puurele sɪ fa mia', fere dakha puu cṽɔdaara ha fi. Levitiki 5:1 Dɪ agakpaana gaa kp̃ier th̃ɔa Jojefɪ da-n mu thum̃aakera. Sɪ th̃i biel dṽɔn ga cṽɔ pa caarlera dor ñɔ dɪ ɔr na ɔɔ ɔkonas̃ɔ 'li kha na hala'. Th̃i jɪ ikhaa kp̃ier dṽɔn ire a-n ỹaal dɪ ikhaa kp̃ier wo dṽɔn: A k̃ɔɔ teenane a bulo ɔɔ ɔkonaale wɪ debi haar. Sɪ ado m̃ gɪ sonɪ, Jojefɪ n gbaar ɔɔ ɔkonaa cṽɔ pa puur̃ɔ da-n mie ɔɔ thi, ga k̃ɔɔ tee kha thala'. K̃ier dṽɔn caca ñɔ sa paar ñacelelaake.

2. Jojefɪ dor bisaanike ɔɔ thi nani

Balanỹɔ ñɔkaar ñacelelaake Jojefu thi gɪ tel̃e aa: Jakɔbi nar Jojefɪ ka. A naare a j̃ɔ ɔɔ bikona f̃ev. Anye werake d̃ɔ ñɔ dɪ th̃i na Jojefura m̃e, tuur dṽɔn: Gidoni ɔɔ t̃i b̃ɔɔ a kṽɔn ger gɪ. Nav caarlera dor th̃i puu na sob̃ɔr le ɔɔ c̃ɔkar̃ɔ. Jakɔbi k̃ɔɔ teenane a na ɔɔ bikona f̃ev, a na-n tiro Jojefu biel d̃ɔbara a na ga. A k̃ɔɔ teenane, gɪ do B̃ejam̃eeke d̃ɔni bis̃a buu f̃uv a ka na, gidoni ɔr 'luñɔ. Dɪ wo m̃ d̃ɔ ñɔ dɪ ga ha Jakɔbi kp̃ierera dɪ jɪ a unɪ tiro biel a naa, ga unane nyanyaana', ɔɔ thethee bis̃a b̃ɔɔ a k̃ɔɔ caanane gaa th̃i caake ɔɔ thi c̃ɔ a ỹie. ɔb̃ɔɔke ɔɔ thi tironi Ejayṽu a na, sa bo ɔr Jakɔbi m̃ gɪ haara? Ag̃ɔbo wo, m̃ɔke a k̃ɔɔ tironi Rasel d̃ɔbara a naa sa bo Leaake d̃ɔni caca kher m̃ gɪ ha. Wer yenỹɔ f̃ev n k̃ɔɔ gbugire kha, dɪ wa-n cṽɔna kha puure. A k̃ɔɔ teenane a kp̃ierna gelela f̃ev. Asɪ

billo dakha, si sero mo si-n kueni Jakobi coka, sa hune asida, mo thie n ka? Su do sa ha mo Jakobi hani gaa be? Ke na-n pereni kher booke thie na-n jalna' si dur thie. Gure fev daan gi bul si si yaal Thagbaa bul bo fevke si-n caanani gaa ca, gi do sar thi dure. Di wo a si ker khiro gbe a hun, gure doni noo di, Jakobi phiir Jojefira a naa thale don: A-n yaale a na-n ji gure n kani oo bikuunsoo thithun. Di gure cventi thie du puuro a jo doni moke a haani kekhe phaa a deeno. Di wire kherani Thagbaa sebe sor aa: Kekuna koo hanane suu caar caar, kekhe gbaan guke hanani suu caar caar di wi baano, a buon dakha ka. A honane kekhe gbanaake Jamanaso n toni awi boole. Di ga do tibil na yire kekhe caarile su do aa muro thia' ga. Adora Jakobi koo jire a na koo soro kpereree a hanani oo bikuuna, ga koo baar. Si mo a cvvni thieele du yir gbelo gbelo, gi debire ado nebaradaa. Gaa thumur na kpaane.

3. Mo Jojefu omiso n koo beesvuni

Mo ke Jakobi hani oo bikuun kekhe buonile thale si aa kper du da ga. Gi thore oo omiso di wi hananaa kper puu. (Jeneji 37:4) *“Di moke Jojefu okuusoo yieni di awi thi naare a jo wi fev, wi gbanaane laare, wa-n puno wi munaa na nav ba”*. Ful bor thomaake awi thi koo cvvni, thithulane oo bikona khorr, du do noo di wi urna awi omuna, laareeke na hani miera ga. (Ni hune 1 Ja 3:15) ka paarile na bulo si di sa ji gure Thagba muni awidara. Wi thone laaru ka, di ga dorake wa punone a na munaa na nua'. Awidaale hore mo tibil n funi haar thiena a thono. Awi hun moke awi thi kvvni awi okuun bu a cvvna yena yvor makonyo, ga da wara'. Di kekhe koduke awi thi tvvni waa, debire a ho moke fi-n gbanu tabur fuw a muv buru mi bolola du bu a hi thie.

Jojefu billo a yere di the na-n jal bɔɔbɔa', du the ɔɔ ōkuun bĩ puu thɔnaake wɪ-n cɔvɔnɪ. Kɪer paaraake, ga do ɔɔ ōkɔna yenaale na-n yaal ɔɔda dɪbara gaaga. Sɪ wer wer, awɪ kpɪerke wɪ hananɪ dɔvɔn: Mɔ̃ wer dɔ nɔɔ, sɪ asɪ thɪ na ha ser kɛkɛna? Anyeraake Jojefɪ bana sɪ. Mɔ̃ wer gɪ, da-n hun asɪ ōkuun, sa bo sɪ faa? Kɛkɛ bɔ̃ ca vɪrɛ, ga do thɔ̃ donaa kɛkɛ gaa? Dɪ Jojefɪ ha vɪrɛ a-n do dɪkhaa bo taa thɔ̃a', sɪ do ɔr wɪ ka ha kɛkɛ ɔvɔnɪke? Gɪ hanɪ thale pɪ, Jojefɪ debire a ha dɪbara le cɔvɔrɔ. Jojefɪ ōkɔnaake kɔɔ punone fɪv dɪbara narake mɔ̃ nɪkhii fɪv wɪnɪ. Sɪ kpei wa cɔv thala'. Sɪ, mɔ̃ gɪ donɪ puure hire awɪ hara thale, mena gɪ too. Gaa thumu sa mu ka paaraake na kpaanɪnɪ. Nɪ jɛ laare hvɪrɛ kho sɪɛɛke n bɪlanɪnɪ a lɔ̃ thura fɛv. Tibilike hananɪ laare, a-n hana bɔ jur fuwrake vrɛraake wɪ hananɪ kha thumɪa ga. Dɪ gɪ donɪ thake laarera ha, hvɛɛke teana sunɪ gbaar dɔvɔn: Dabɔɔke kpɪernɔ puu lonɪ asɪ hara pɪ, sɪ dɔna gɪ a faa. Gure Pol sonɪ Efejɪdarara kpɛsɛ thumɪa gɪ ka. (Efejɪ 4:31-32) sor Aa: *“Nɪ dɔna bɪ gbur fɛv a faa na nɪkhii, na nɪkhi khu, na so kur, na tibil i kvɛrɛ, na bɪ kpalle fɛv. Sɪ nɪ ka na bɔ khasɔ a na jɛ kha bvɔra, a faa sopugo na hana kha, mɔ̃ke Kirisiti donɪ nɔɔ dɪ Thāgba kɔɔ faarɔ anɪ sopugosɔ a hanɪ”*. Nɪ dɔ thumur bireraake bure a hune ke sɔnɪ aa: *“Nɪ dɔna faa”* ɔbɔɔke kpɪer puu hanɪ afɪ hara pɪ, fa-n pɛ nũu kpurake tibil n sɔ far aa; nɪ gure sora', agɪbo wo unɪ-n kuune kha ga. Nɪ kpɪerna gure mianɪ Galasɪ 6:7-10ra. *“Na-n ful dɪbara ga; wa-n bɔbɔro Thāgbara ga, gure tibil n diirni gera a na kha. Vɪrɛ direni du ha mɔ̃ke tibil tibil do pa n yaalni, tibil tibil do padara a na kha gɪ do kvɛrɛ, sɪ vɪrɛ direni du do Thudaa gɪ Thudaara a na kha gɪ do yire khorr. Sa-n do nyɛɛ n khiir sɪ bɔ cɔvrɛra ga, gidonɪ ado bɔɔ dā sa khar ado sa pɛ dokhvura'.* Mɛ gɪ nenɛ bɔɔke sɪ yini hvɛ,

sa-n cve tibila fev bɔɔ, si cacara wire doni ha pedara". Gure puuroni kɛr dɔn: Jojefu ɔkɔna na therna dur bɔnɔ ka'. Gure doni wɪ hanana kpɛr bɔɔ awɪ ɔkuunna, kpei puure wɪ-n yɔal wɪ cvɔvɔ.

Afi gba Jojefuda na Jejuuda a yɔal fi kpe a hune, biella gi. Gidonɪ Jejuu ɔkɔna kɔɔ kɛkerenaane dabɔɔke a hanɪ ke thura. Markɪ 3:21 Gɪ sor le aa: Ɖɔ ɔkuunsɔ kɔɔ sɔvraare aa: *"Aa hana yva' ya"*. Dɪ Jɔ 7:5 Gɪ sor le: *"Gidonɪ ɔɔ ɔkɔnɪ binɔsɔ dakharake na-n pɛ haara"* Sɪ gure teroni a ha kpu gbe dɔn: Jojefu na kɔɔ ha kha na wer bɔɔ feva'. Th t t 1:14, ka paaraale sɪ yɛrɛ dɪ Jejuu ɔkɔna bire ma kha na kpɔkpɔadara Thɔgba biɛl paar. Gɪ mure Jakudaake donɪ Kɔtɪnɪ ɔkuun. Galasɪ 1:19 Wire fevɔke kɔɔ maanɛnɪ Jejura fev na debi mɔke sɪ yɪnɪ Jakuda ga. Jɔfv budara na fɔgadara na jɔfv durdara, fev kɔɔ laare Jeju foo a dana kɔkɔ thurɔra. Dɪ bɔɔke Jɔ n kherɛnɪ ɔɔ sebe a sor aa: *"Jeju kɔɔ ine ɔɔ too pa, sɪ ɔɔ too na tegva"*. (Jɔ 1:11) Wɪ thɔne laar Jeju waa a dana khir. Dɪ ger dɔ nɔɔ omuna, bɔɔ fev, nɪ mɛne thɛ fev a na hune sɪ na fɔrɔ gure bɔnɪ.

Thɛ biɛl dɔn: Thɔgbaa sebe na mu kpurake a nɔrɔ dɪ Jakɔbuke donɪ thure cvɔrɔrɛ thɛ, ɔɔ cɔkaa thumura gi una thɛ debira'. Sɪ bibira a pɪr sa sɔrɔ mena. Sɪ punone so: Billɔ fevra Jakɔbɪ na do ɔɔ thɔa'. Ga nuna dɪ Jakɔbɪ cvɔ pa, sɪ kpe sa-n hun ado sa so thɛ thaka'. Sɪ dɔ nɪ jɪ dɪ cɔdaar kuun woo cɔdaar kuun hanane dɪ paar. Dɪ cvɔ pa caarsɔkera sɪ yɪnɪ kɛr ka paaraake, dure hale a kɔtɪ ka, ke teanani sɪ gba gi. Asɪ thethɛ bisɔsɔ yɔalɩke wɪ-n hanani dikhɔa bɔɔ dɔn: Ado wɪ cvɔ gure na bɔnɔnɔna' fi-n naar wer na nav. Dɪ Thɔgbaa billo ga do mena gaa? (Hine Ebi 12:3-11)

4. Jojefu dæal

Nɔ ka pa ure n kpaanenu dvon mɔ̃ke Jojefura dæalnu dæalesɔ̃ke kpaanu nuɔ, a gba gi da-n miɛ ɔɔ cɔdara. Ado sa lɔ a mu Jojefu dæalsɔ pa, gi bore si so dukha gbe ke doni thĩ kukuu. Adona dakha kpākpaane serera. Ulfɛ Tĩ sebe na mu dælee thumu di si ji mɔ̃ gi hana'. Si ni je di dæle dor awi boole, hu kukuuke, tɔbɔla n junani gire doni thu thĩɛ. Dæle punone the pa jɔjɔ. Ekilejiasi 5:2 sor: ... *“Kpɛr jɔjɔɔke hani tibili hara n dɔɔraa dæale”*. Tibil jɔjɔ punone a 'laa sobɔ so ji thumur bireraake. Bo jɔjɔra si-n dæle gidoni, kpɛr jɔjɔ hire asi hara. Bo jɔjɔra, si teenane si do bure thienaake ga do bo fevke si dæalnu dæalle Thāgbaa pa gi the feva' de! A gi ha mɛ ga dor bo fevke si dæalnu, sa gbaar kpɛre dapaara a nayi aa: Thāgba n miana si. Tibil jɔjɔ hale nĩ wireraake hanani kpɛr caar thake. Thāgbaa sebe na so sar thĩ thala'. Dirake ado sa hun Thāgbaa seberara dælesɔ̃ke mianu dæal thumia ga kpera'. Di ni je dakha booke Thāgbaa sebe na koo khereni pa', ɔboole Thāgbaa n koo gba dæle da-n muna tɔbɔla. Gidoni Thāgbaa sebe na koo khere a pi, a dā thu dakha ga. Di tibil na hana hve a banɔ dakpia', asi fil durdaar a ka do. Si dorɔ bure a je Thāgbaa thumu jɔjɔɔke a muni, ga do dæle ga. Ha pɛdaar wo thuldaar wo fev n dæle. Jedyɔ̃ boɔ Madɔdaar biɛl koo dæle. (Sokpaa 7:13) Nɛbikadɔnejaarɔke Daniɛl sebe muni ɔɔda, a koo dæle. Na Salomɔ̃ (1 Fāgadara 3:5) Jojefu billo dæal kɔ̃tuna yenyɔ a caana ke gaa kir huloni dakɔ̃tũ.

a) Mɔ̃ Jojefu ɔ̃konaa ju gvɛni Jojefu jɔra (verse 5-8)

Jojefi caca dæalɔ̃ke a dæalnu kɛr dvon: A dæle du do ju kha paar wi ha na ɔɔ ɔ̃kona. Di mɔ̃ wi-n khani jɔ, di wa-n der, ɔɔ

ōkōnaa ju ure a gburōkhu or Jojefu jura. Di mō Jojefi yient thale aa ju kirva'. Di mōna a miε wuni thale a pi, gi bire a to awi nīkhi a dēburō. Gidoni ado Jojefi na miε wi dālesōra tu jur a-n miεna wi na 'lar verse 6. A-n sor di yi: “*Ni pe nūu dāel ure mi caanani*”. Tibil na ju bōbō, ka Jojefu dālesōra n thena', wa ju kirv dakha ga. Si dālesōle yāale gi nuna casu di bōke na kpaaneni a na dor yuv o omisōra. Di sere dakha, si jure di thale ga ha du the dālesōraake a-n caanani. Thāgba kō phiire Jojefi a thun kpu ger dō nō da-n nuna phiirelera dālela. Thāgba kō thune Jojefura too paarike kōtnani, gi do nō a ju o omisō bura. Si thīelera pōre sa dā a ha oti. Mōke Jojefi ōkuunsō pient nūu a na pi, wi nunanaane dapaara kpiereke wi hanani. (Jeneji 37:8) “*Wi svvraare a thiena gaa fi yāale fi so fi yi; fer na dō sar jamana gaa beε*”? Di wa-n sonanaa aa: lna puno kpu a na gburōkhu o yera ga. Narake mō unu thi thuni naa ma'. Awu kpiereke wi hanani dvon: Jojefu i yaal kpiere dō nō da-n dāel dālesōle. Su dorake a fa hun, wer ka do i yāaldara sobor. Ga kō i wi kpiereera di wi ju di yenasōke na kpaaneni, Thāgba na curre thīele gi dā gi ha oti gi the mōke a doni Thī maan jidaara'. Jojefu ōkōna ha hire na kpiere kpaluv. Nyēbe balanyō gi so a kpākpaano aa: Wi-n 'laare Jojefi ka. Paar wo paarike si yuni Thāgbaa sebera di gan kpākpaano, kirv dvon: A yāale a nuna si thīe. Ke doni Jojefu laarke o ōkōna kō laaruni.

b) Mō a dāelni a yi wire na sipor na yēpālōbe di wa-n gburōkhu o yera (verse 9-11)

Jojefi yure wire na sipor na yēpālōbe di wi gburōkhu o yera, ger dvon o balanyō dāel. Di dāel ure ga do o ōkōna a miε dūbara ga, si a kō miere o thi Jakōbi. Mō Jojefi n miēni

dəleekε, i yaaλe a mēna. A koo teenane a hanana bu dur dəleekε miε pa, gidoni a jure mōke caca dəle koo kanı. Sı kpei verse 9ra nı pε nūu gure a sonı: “*Aa mı dəale dəal biel wo*”. Gele n nena sı dı sı jı dı dəalesoole n dar Jojefura ka. Kıer oo thı Jakōbı na faa a haa ga, sı a koo phaanvune verse 10ra. “*Anyee dəal ca ha ole fi dəalni? Fi-n kpiere mere na aftı nı, na aftı ōkūusō na-n gburōkhure thura dikhōo aftı yera ya*”? Oo ōkōna laarıkε wı-n laarvni tōr dı ga-n dəburō mē. Wı-n gbuginaane dakha (verse 11). Jakōbuke donı thure koo fūrōre thiesoole oo hara mō sı yienı dı Marı cvuna hune Luki 2:19. A Jakōbı kpiεr a hun, Jojefu dəallē a-n yure le thiesεke teroni a ha kpu, na gure wa mılana'. A-n yere du do Thāgba guke n mianaanı, adorakε ga teena wı je kurv dapaara ga. Thāgba guke n nenanı Jojefu kōtī do, na mōke a na donı yv oo omısōra na oo cōdarara, du the dəalesōraake a-n dəalni.

Verse 10ra mōke Jakōbı n muntı kıer da-n nuna oo kherike gı dor dakha thı bielike hananı thumıa gbe. Gıdonı booke Jojefu n muntı dəal thumıaakera oo nı maan khir. Ası jı na dā dı sa puno a na jı ka paarıkεε kurva'. Sı Jakōbı billo gı bore wo mōke a-n muntı da-n wena Raselıke khenı du pvōr ka. Sırake aa diinē ga. Gıdonı Rasel khire ye jōjvō gı cvv sı dı Jojefu dəal du do a gburōkhure oo yera, ga kur jur khure ka. Gure teanantı sı je dvōn Jojefu dəalsōra, ga do dapaara gı dā ga. Gı-n jaal kha na Jejuu sokpaake a-n sonı dı ha tıbıla dı ga-n do wa mare a na jı kurva'. Thı biel wo dvōn: Ado Raselı i bo a na we dəelela, ger na bulo Jakōbı da jı dəelela oo kur khōkhō Rasel khini Leaake donı oo ōkher gbaan too paar ado cōdaar kher, or dakha nure a do Jojefura.

5. Hvēεke Jojefu ōkona phēlni Jojefura ke kpallani ka (verse 12ra)

a) Tu kv hvε gi

Thōthō Jakı so sare ɔɔ sebera aa: Ado sa kēkerena sopugo di the asi hara ga, puure ga una sar: (Jakı 1:13-15) “*Sı ɔbɔɔke tibil n yini fifilale a na-n yi, Thāgba n fifilane na', gidoni Thāgba na ha fifilə paar puure n dvvraa fifiləla', di ɔɔ thetherake na-n fifilə tibilə'. Tibil n 'ler fifilale ɔbɔɔke thĩ puu yaaale n kvvni thue di fvv a urɔ. Di ado thĩ puu yaaalelera hana peme sopugo a-n kɔ, di a sopugo kɔ pi du do khir a kɔ*”. Sı kɔɔ yiere di kpier puuke Jojefu ōkona hananaani na deba'. Wi biel dıbara gi phaan a ho mōke fi-n gbanı puure a per barigona sa kpala thiro a faa. Nenē sı daan ka barigona phanı di gi puurore ka.

Jakɔbi bikona jaal Sısem bəənnə awı nū khe pa (verse 12-13) Sısem bəənnəelera dvɔn ka wı funı awı ōkher Dina a phuna na fāga sa pierra yicuru, a kvəna wı thīesɔ. Dı mō wı jalnı nū khe paar du do, Jakɔbi na-n nı awı tutuə' ga haa togva', di ur a ti Jojefı a kpāa a hune mō wı hanı. Sı Jakɔbıra kɔɔ teenane a je di Jojefı na ɔɔ ōkonaa thıthun nıkhii hale. Agakpaana Jakɔbi na yaal a na ye gure n kanı ɔɔ bisāsɔ thıthuna', thīeelera thale ga da Jakɔbıra kpıuraka'. Dı mō gi donı Jojefı ɔɔ thu thɔnaa, a ture a jal Sısem a yi ɔɔ omisɔ. Dı mōke a danı Sısem bəənnəna, aa kɔɔ yi ɔɔ ōkona ga, a bule da-n kpaarna. Dı tibil biel svvraa: lni kɔɔ caana wer bē biellaake wı-n wentı Dotā (verse 14-17). Jojefı gbaar Dotā bē hvε kier da-n jal ɔɔ ōkonaa yaal pa, du nuna mōke a hananı nū nur ɔɔ thıra. A kɔɔ yaal wer na gbēgberene. Khekhereeke kheranı paarıke nuna ser waa: Dı thīe kar le a puuro ka. Jojefu ōkona 'laanı yu yɔɔ

da-n pɔ war, wɪ tire kpɪɛɛ aa: Ado a danɪ, unɪ-n kʊɔ (verse 18-20) wa mar na fʊ dɪbara b̃ã. Wɪ kɔɔ teenanɛ wɪ sɪɛra dav n fʊv gbe m̃ɔ gidonɪ a kɔɔ ỹaal wɛr ỹaal ỹaal sa yɪ wɪ. Sɪ kpei wɪ gbɔmaane thaala khorr m̃ɔ nyʊɔn n hini da-n gbɔma. Wa puno na we ɔɔ i bɔ b̃ã, gidonɪ beesi kpɪɛɛ wɪ hana Jojefɪra. I kpu wɪ haa kɪɛr. Aa “Dɔdɔɛl kpɪɛ”. Wɪ kɔɔ tire kpɪɛɛ awɪ ha, aa unɪ-n kʊɔ a dɔna bir kpolola. ɔbɔɔlee biresɔ, gɪ-n kɔɔ hulone ka dɪ nyʊɔn n tooro. Awɪ kpɪɛrike wɪ tini kɪɛr wo dʊɔn: Ado unɪ kɛr a bir unɪ thura unɪ kuro s̃ɔsor thake ayɛ: Gɪ nuna dɪ unɪ hanane cʊɛ unɪ thura. Awɪ kpɪɛr kɔ̃tɪ dʊɔn: Wɪ ỹaale wɪ pɪɛr Jojefɪ dɔɛlsɔ ga-n d̃ã ga. Gɪɛ wɪ manɪ ha gɪɛ. Sɪ sɪ jʊʊr sɪ hun m̃ɔ ɔɔ dɔɛlsɔra na hanɪ. B̃ɪ kpal ca um̃ɔ ha ure thaa ya fɛ? Mɔna Kayɛ na Abelɪda hanɪ, mena awɪdaake ha gbelɛ gbelɛ. Jɔfʊvke Th̃ãgba kɔɔ hanɪ Noe. Jenejɪ 9:6. Gɪ sor: *“A tibil kv tibil, tibilɔ na kʊɔ dakha; gidonɪ Th̃ãgba tire tibil dɪ hvv”*. Uɛ fɪ kʊnɪ ga do ɔrra fɪ cʊv puure dɪbara ga, sɪ Th̃ãgbara gɪ. Jojefu ɔkonaa kpɪɛr kpalle ka ado nɔɔ dɪ wɪ ti kpɪɛɛ kɪɛr wɪ kv Jojefɪ. Dur kʊkʊv ha kɪɛr, ger dʊɔn sa-n tu kpurake sopugo n too asɪ hara ga. Nɪ ye m̃ɔ tibil n hananɪ kpɪɛr puu haara, dɪ kpɪɛr puurɔ n thɔgʊv a pɛ tu kʊra.

b) Ribɛɛ th̃ɔ

Kɪɛr, Ribɛɛ 'lɔɔrɔɛ nuɔ thumtarara ɔbɔɔke Th̃ãgbaa hvvke a kɔɔ phelnɪ ỹaalnɪ gɪ nyanỹãa (verse 21-25a). A ha wɛr kpɪɛɛ aa: Ado thale gɪ, unɪ dɔna Jojefɪ bir kpolola na yire sɪ unɪ-n kʊa'. Kpɪɛr hebunaake a hananɪ dʊɔn ke na khirro a taa Jojefɪ. Dɪ ɔbɔɔke Jojefɪra pɔnɪ na d̃ã wɪ “jɪle sɪ mu na hala” wɪ tenaane a fʊv na f̃ãga a fʊʊrv kɛkɛ b̃ɔɔkɛra a tonɪ, ke cʊv wunɪ dɪ ñikhii fʊ wɪ a ho wa phaana. Kɛkɛunɪlera ɛna beesireeke, wɪ-n beesuuni. M̃ɔ wɪ fʊɔrvnɪ kɛkɛunɪle a pɪ wɪ

dunaane bir kpolola. Jeneji sebera sor dakha aa: Wɪ koo cɔvɛ Jojefi na fāga ka. Jojefi koo biɛl wɛr aa wa-n kɔna', sɪrake wa piɛ nūə'. (Jeneji 42:21) Thāgbaa thethe koo piɛn kpiɛɛle Ribēɛ hara, ger n nena di Thāgbaa nyō har thiɛnaakera. Mō Thāgba doni Kōkōdaar, ɔr cɔvɛ di bireele nyɔɔn na hale bɪnɔa'. Ado mē ga, ga dor Jojefuda piɛ kɪɛr mē. Jojefu thethe dakha na we Thāgbaa i kierra', sa ji kpiɛɛke a hanani bōraala'. Jojefu ōkɔna cɔvɛni thale a pi, wɪ toore le bir nɔɔraale a kho dikor du horake thē na koo cɔvɛ'. (verse 25) Ger n nena si waa mōke tibil "khiirni haar khorr". Sopugo dor thī puu na sobɔr. Ado tibil bo too sopugora aa caana thē du puuro mō si ga-n gbaa khɔr a deba'. Tibil jɔjɔɔ haleeke hanani tu kv kpiɛɛ. Si yāale taadaar a taa si sopugora si, Thāgba n faa asɪ sopugosɔ a ha si. Nɔ bɔ kvkɔvɔ gi ka tibili billo dabōke a juni di Thāgba faare unɪ sopugo a hani du the Jɛju Kirisitiraake dɔvɛnnɪ Taadaar.

c) Mō wɪ dolonɪ Jojefi dee khaa (verse 25)

Jojefi ōkɔna har kɪɛr diko kho paar si awɪ ōkuun kōfɪ Ribē na koo ha kha na werra'. Agakpaana bana keɛ paar a koo jal. Ejipiti yāyābaake n kani a the di kpura a jal the thēɛsōke doni diko cɔvɛ thē, na gɪɛ n buloni tibil tomɪ khe hɔvɛra, na gɪɛ doni cɔ bol thēɛsɔ na dakha gɪɛ wɪ-n bulni khire gi do nɔɔ a na-n hia'. Koo the awɪ yāyābi pa di wa-n ka, a dā paarikera wɪ tooni di wa-n kho dikor. Ado mōke Thāgbaa sebe sonɪ gi. Gi sor aa lɪmayɛl mɔlsɔ wɛɛke thenɪ Gileyɛr dura. Du guke thu bɔrni kvɔlɛla ka. Dulera, wɪ phā paar nyōbilana a ha, a khunə lanyɔ khire (verse 25). Di Judaake doni awɪ ōkūu biɛl tɔ a wɔrō yāyābaale a muna wɪ ado wa ture, gi do unɪ dolone Jojefi. Gi baar kvɔrke wa kvɔvɛni Judaa

yiere ga b̄or un-n k̄o un ōkuunna', w̄i doni kha tom̄ biella' ɔ kpīer d̄v̄on una dolone Joġefi dee khaa (verse 26-27). D̄i kpīereelera k̄oo dar ɔ ɔkuuns̄ora ka. D̄i liir w̄i ti Joġefi a dol̄o. D̄i war nūōke w̄i k̄oo thuni har tamabe kpel̄ē. Thale gi d̄a s̄i d̄i Joġefi k̄oo jal Ejipiti dura.

Gi b̄ore dakha d̄i sa ji d̄i lsumayel m̄als̄ōkera w̄i-n we dakha Mad̄īadara. M̄o s̄i yien̄i Thāgbaa sebera. D̄i m̄o gi f̄v̄ni s̄i t̄iblaak̄ee thumuke na-n mu k̄ier, gi ȳaale gi nuna s̄i d̄i Joġefu dol̄o thumu, tu gbulona yenȳo haanle. Sokuldara 8:22-24 n nuna ser k̄irv̄ b̄ōb̄ō. Liir Jedenȳō m̄ia tu gbulona yenȳōleeda, sa do tu biel.

Joġefuda na Jejuuda n hure kha. Wer yenȳo f̄ev̄ w̄i k̄oo dol̄o wer. Judasuke then̄i Kariȳōti dura k̄oo dolone Jeju tama be kpel̄ē yv̄or. (Mat̄īo 26:14-16) war na kheu k̄oo har Judaa na ɔ ɔk̄ūus̄ō hara. D̄i s̄i yiere k̄ier m̄ōke w̄i ḡoni sopugora.

Rib̄ē k̄oo kere a jal a hun ka w̄i d̄v̄nani Joġefi, ado a na punone a na taa Joġefi. D̄i m̄o a dan̄i le bir kpoloole dor dakhu th̄ie na hala'. D̄i haar k̄oo k̄vesv̄ore ka (verse 29). Ha cure gi d̄v̄orra ka. Maar dakha f̄v̄ore gireraake na kpaaneni. Nen̄ē a t̄or w̄or̄ō ɔ ɔk̄ona a so war. Ma ji gure ma cv̄v̄ni thumu vr̄eraaka', d̄i ma ji dakha gure ma munt̄ī tha'. Ḡidon̄i ɔr teana a m̄ie ɔ th̄i Jak̄ōbi m̄o th̄ie kan̄i (verse 30), ɔ ɔk̄ona tire kpīere wo. W̄i k̄oo gbaar Joġefu k̄ēk̄ē b̄v̄ōlera a mv̄v̄ buke t̄om̄na. D̄i thale w̄i k̄ona k̄ēk̄unle don̄i t̄om̄ī haar jer kper̄ee a nuna aw̄i thi. Sa sv̄v̄raa: N̄um k̄v̄o. W̄i cv̄v̄re thale w̄i nuna aw̄i thura a je d̄i helu un̄i tiir. Wa hana cv̄v̄re f̄v̄v̄rake aw̄i thura ga. Ḡidon̄i a k̄oo tirore a naa a j̄o w̄i. Ni ye m̄ōke gi han̄i, buke t̄om̄ī Joġefi ɔk̄ona k̄oo gba fulna aw̄i thi m̄ona a k̄oo gban̄i bv̄

nɔɔn a koo fulna oo thi Ejaki, ga hel tire kɛr (Jeneji 27:9). Ha kheu na laare na tu kv kɛre na sɔsorike Jojefti ɔkɔna koo banɔni wɛ fulna awɛ thi, do gure na buɔnɔna'. Sopugo kpu wɛ cuɔ kɛr a deɛnɔ. Wer thethe jure gbobirake di Jojefti kɛkɛ gi, si wɛ bire di wa-n bule awɛ thi aa: Afi bikuun kɛkɛ gi be? Bule paartike wa we Jojefti unɛ ɔkuunna de! Ger n nena si waa di laare hire awɛ hara kɛr mɔna bikuun diine thumur muni: *“Afi bikuun”* (Luki 15:30ra).

Awɛ pheruuke wɛ phernɛ fure Jakɔbi wɛ bire so Jakɔbura wo aa: Nɔ pugo fuɔn oo bikuunike a nani du do liir waa doo wɛ kel pe Jakɔbura waa. (verse 33) Wer fev ha kvea', si vreedu puuroni joo duɔn Jakɔbi, ame na punone na yɔlvɔ haar. Tibil na hala'. Bɛsaanike a nani a jo fev haan khiri nyɔkoo. Di aa ji gure a na cuɔni bɛ a thar thɔnɔ sa bɔer oo kɛkɛ mɛ sa bul thoo. Sa cuɔ oo bikuun be a puɔrna yerr. Surake Jakɔbu bikona jure gel di unɛ fule unɛ thi. Wer ha wure wo kɛr ureni a phuvr awɛ thi di wa-n kɛkɛrena sa yi, haar unɛ yɔllvɔ ya mɔ. Pha! Nɛ yeke maane na fule kɛr gi hure ka pa kpu na hala ger gi. Nɛ ye mɔ gi donɛ gbobire vɔv mɛ gaa? Thɔgba sor Sokpaa sebera aa: *“Ina-n yaal sɔsora. Nɔ faake fule n thernɛ na-n da Thɔgbara ga. Si vre n mianɛ sobɔr ooda n daan nar”*. (Sokpaa 12:22) jɔfv yvɔrike hanɛ Thure sebera sor aa: *“Fa-n kur sɔsora'. Fa-n kur sɔsor a pe afi walɔkha tibilɔ ga”*. Ulfɛ Phaa sebera dakha Pol sor le (Efejidara 4:25) aa: *“Ger gi do ni faa sɔsor si nere biɛlbiɛl na-n mu gure donɛ sobɔr walɔkha tibilɔ, gidonɛ tomɛ bɔasɔ si do a dona tomɛ biɛl.”* Gure puuroni Jakɔbi bikuunsɔo billo wer wer sɔsor kuurera wɛ too khorr. Ger do nɔo di bo ayɛ wa-n yɔlvɔnɛ haara', gidonɛ buɔ fuvre joo ka. Thale do nɔo di so aa: Gbobire una khinɔ.

Caca sapitirike pur pa ha ure. Gure sa soni Jojefudara dvon: Oo daalo nyanyaane fev. Thiẽ na-n jal bo'a', si ado si yi si jile gelela dıbara, ga dor di pa kukuu si cuv. Daaesoolera Thãgba koo 'laare ha Jojefi. Do si per haar di Thãgba hale. Ado si yi kper puuke Jojefi okuunsɔ hanani thale, si si jena Thãgba per thale. Gi do noo huẽeke a phelni a puno gi pur booboo. Ka paarike na kpaaneni, sa yure le gaa thumur wo. Kuun bielikẽ n dvonı Pɔtifaar tibil kũũ gi ka, or the Jojefira. Pɔtifaar n koo bera Faarõ. Thumur bireeke n donı beber oo kir dvon: Tibil guke n cecebeneni agıbo wo tibilike n beni di kpee or do yuu sɔrasesoraake wi perni wa-n cve puu cuvudara puure.

Mõ Jojefi hanı Pötifaar cö

(Jenɛji 39)

Ado sa jal yoo pi a hun thĩe Jojefudara pa, thĩ kõtuna yenyö haleeke sa juloni, ger dvon:

Cacadaa, sa yie pa biellake Thãgbaa sebera du so aa: Jojefi n koo waalle Thãgbaa yera gure fevraake koo danaana', si gure sa soroni dvon: Jojefi koo caananɛ kpier nyanyaane sobor. Oo omiso koo laarvure, gele dibara ga wı koo doloone. Di kier wo, orra ha vure donı kier dee Ejipiti dura. Mõ thĩe fiiraanı a ha kpu na gure a koo mlınanı dvon kpier nyanyaaneele. Gıdonı wı thenaane ke a lona ke. Jojefi na koo ji thĩe thale na koo dã nera'. Gure puune 'warnı dvon thĩesoolera gado babıel dibara gı dã oo yi hanana ga. Na gelela fevveke danaanı, si Jojefi na koo fi khiru a pe oo Thãgbara ga. Di dakha aa hũhuun dakha ga. Cuv pa caake n nuna se castı dı si ji, dı Jojefi koo jure dı unı yi har Thãgbaa nyõkoo, adorake ga hureraa pi dı ji kurva'.

Balanyödaa, mõ dö nöö dı Jojefura thũ gaar mẽ? Buleleeke dor thumur bireeke ha pedara bö fev n buleni awıbara. Ke donı woo: Mõ dö nöö si tu sarv na-n gaar buo? Nı hune (Khıkhı nıe 73), kuun bielikɛ n dvonı Asaftı koo thare thumur bireraakera oo bö. Dı ası to na jal yẽ burö gbe na Jojefu thumuke sa tha gaa thumura wo. Jujvur hue guke Thãgba gbananı Jojefi. Gure fevveke dananı Jojefi, Thãgba gba ger fev da-n gbebınaa. Nıwe fevveke koo dananı Jojefi aa yırö the paara'. Sı ado Thãgbaa bö dã or dibara na nıera the paar. Hveeke Thãgba n phelntı Jojefura dvon mõ a na khəsıvntı da do kõtı. Kona na kher jövö hale nıke 'lenu too pa ca gelela

thale du do waa nɔ faa wɪ-n be khorr, na dabɔr. Pher kɔkɔv guke n pɪerɛnt sere fev. Dɪ ger dɔ nɔɔ dɪ Thāgba kɔɔ maano da-n gbɛburɪ Jojefi, ger dɔvɔn guresɔɔke a-n caanani. Gɪ teere kha a do dee ɓo wɪ bɔv wɪ faa a 'leena th̃e phulphulphul. Gire fevɔke sɪ yunɪ kɪer, ga bul ser dakha, sereɛke n caanani fifilɔle bɔɔ fev.

Bɔ biella, mɪ kɔɔ niere Pasiteer biɛlɪda, ke n miɛnt gire a caanani. Bɔ jɔjɔra fāgadara fɔv a khaano khaura. Gɪdonɪ a mure tutugo bɔɔ thumuke dɔnt Jejuuda. Dɪ mɔ̃ wɪ tiirni khaura wɪ kulna nɪkhii kɔɔ fɔre wure kulenaɪnt du the mɔ̃ a-n əlnɪ nɔɔ dɪ muna wa'. Bɔɔ fevɔke wɪ-n buleɛnt a-n sor aa: Na puno na cɔv th̃i biɛl saagado gireɛke Thāgba tuni gaaga. Dɪ nɪ je dɪ th̃e wo th̃eɛke na cɔv marnɪ, ɪ nɔbɔ ga do agɪbo, gɪ dɔvɪ Kɔ̃tɪnɪ i. Jojefu lɔoke a lonɪ Ejipiti dee khaa thake, Thāgbaa pa gele fev the gɪ do nɔɔ a puno a gbeburaa hve, mɔ̃ a na unɪ a na do kɔ̃tɪ. Dɪ hv caakera Thāgba n gbana sere fev biɛlbiɛl ñike. Davidɪ nɪ pɛdaar dor dakha waa tibil biɛl dakha. Or dakha gɔgɔlɔ̃ kuleɛke wɪ kɔɔ kulnaɪnt, wɪ kɔɔ vɔnaane a gaarna dakha. Sayɔv jamana na ɔɔ bikuun Abɪsalɔ̃ dɔvɔn wireɛke kɔɔ gaareɛnt. Davidɪ thethe sor ka pa biellaake gbaanɛnt ɔɔ sɛberaake fev a kherɛnt aa: lɪ bɔɔ fevɔke unɪ gaarnt do nare bɔnadaa. (Khikhu ñe 119:67) “*Mɪ kɔɔ hvre banaake bonɪ, a wurnɔ̃ dakha ɪbara ferera*” verse 71. “*Dɪ ma wur afi ỹera do mare th̃i bɔɔ gɪ do nɔɔ ɪ mar ɪ dur afi jɔfɔsɔ̃*” (verse 75). “*Afi kulɔ̃ ya Thāgba gɪ telene ka. Dɪ afi telena dɔ nɔɔ dɪ fi cɔv mɪ dɪ-n wur*” (verse 92). “*Ma kɔɔ khirera bɔ gaarera ado afi jɔfɔsɔ̃ na kɔɔ hala*”. Davidɪ kɔɔ punone a too a na kpierna nɪwesɔɔke a caanani, gɪdonɪ nɪwe tutugoore ka. Sɪ na gele fevraale, Thāgbaa nyɔ̃ a-n yɪ ke n

dɔɔraani thɔma dɪ ga-n durnaa dɪ ga-n phvɔlnaa, gɪ hanaa fāga dakha. Sɪ gidoni tu puuna tiire pɛ yɛ kɔvɔ, a kɔɔ punone a khere thɛ thakɛ (verse 110) a sor aa: *“Tu puunə n pher mer pheru bɔɔ fɛv, sɪ ma-n diinə afti jɔfv kpuraka”*. Nɪwɛ fɛvɔkɛ Davidɪ kɔɔ caanani ɔɔ yi hanana, sɪ a bor too Kɔtuna (verse 141). *“Mɪ dor dabuu fiw ke tɪbila diinəni, sirake ma diinə afti soa”* (verse 143). *“Ha dir na gbobire wɔɔ mare, sɪ afti jɔfvɔ do mar nɔ sa paar”*. Davidu nɪwɛɔkɛ a kɔɔ caanani kɔɔ debire cɔv paarikɛ a hanani. Mena Jojefuda kɔɔ ha dakha. Dɪ sɛrɛekɛ dɔvɔni ha pɛdara nɪkɛ thale thɛ ha asɪ billo dakha. Thāgba n gbaar nɪwɛ na tu puunə dɪkhāa bɔɔ dɪ cɔvna sɪ, dɪ sɪ hona Jeju Kirisiti. Dɪ ga thɪkɛ therani kɪɛr fɛv, gɪ kherere le Thāgbaa sebera, ga-n naar sɪ ga-n hana sɪ 'lar (Rɔm 15:4) *“Dɪ gurɛ fɛvɔkɛ kɔɔ khereneni, mamara gɪ kherere gɪ dur sɪ thɛ, dɪ ha fɪrɛ na ha faareekɛ Thāgbaa sebe n 'laani na dor nɔɔ dɪ sa hana nɪ pɛrɛ. Dɪ ka paarikɛ sa huni, gɪ sor le aa: Jejuu thethe kɔɔ durɛ nɪ nur du the bɔ gaarera (Ebi 5:7-8) gɪ sor: “ɔɔ yi hana bɔɔ ke thura, khu khena na yilābe a kɔɔ biɛlna Thāgba da-n yɛɛnaa, ɔrke hanani punone a na taanaa khirrə, dɪ ɔɔ dibara jo dor nɔɔ dɪ Thāgba kɔɔ tu ɔɔ biɛl. Adonake bikuun, sɪ a kɔɔ durɛ nɪ nur du the gireraake a kɔɔ gaarɔni bvɔ”*. Dɪ ado Jejuuke na hanani dɪ paara' caana bɔ gaare, dɪ mɔ asɪda na ha sɛrɛekɛ Thāgba n faani bɔ gaare gɪ dana sɪ, a dɔ sar thɛ durɛ?

Mɔ Jojefɪ dani Ejipiti dura sa hun nenɛ.

1. Jojefu dee do Ejipiti dura (verse 1-6a)

Caca sapɪtɪrura gɪ kɔɔ mɪrɛ le ayɪ: Wɪ kɔɔ dolone Jojefɪ kuun biɛllaake n dɔvɔnnɪ Pɔtɪfaar, hɪnɛ (Jenejɪ 37:36; 39:1) Dɪ

kuunilera tu cɔnane gi ka le Ejipiti dura. Pɔtifaar koo do wureeke n hineni du ye kɔɔl jal thumur. Di thomaake a-n cɔvni koo dɔɔn: Or do yuu wureraake n berani Faarɔ jamana. Kuru dɔɔn tu cɔnane gi sobor. Thiɛ debire Jojefura dapaara. Jojefi har ca kpu na thumur kpu na cɔv pa kpu thiɛhun. Di Thāgba fuor kpu gi dakhaake hani kpu na gure a milnani. Ga khuraare dakɔtu da puno a na kēkerena kier thil fuore agibo Faarɔ thethee fuor. Pɔtifaar theeke a theni Jojefi, ni je ga do bula bula ga. Thāgba guke fuoni a kpalmā thiɛ gi buɔno Jojefura. Pɔtifaaruke doni thuldaar na koo dena thiɛ Jojefu billoɔ'. Thi ca gure teenane gi thoa si, si kpter si juna di Thāgba dor vreeke na-n daarena gaa? Or puro tibila fev oo nyɔkoo, di a-n gbaar dakha tu puu di dona thoma di debi di do bonadaa oo toora.

Si punone so na tu jur aa: Faarɔ oo dor cɔvrike thiɛ fev koo dani, mɔ a doni tibilike thiɛ fev koo dani mɔ adoni tibilike doni yuu Faarɔ bebersora. Koke thiɛ fev daane dakha. A hanane dea le oo oo. (verse 4-11) Di a ther Jojefi gi do noo, Jojefi na-n duvraa thoma. Pɔtifaar hanane lueso wardaar ado (verse 4). Di oo ca ureraake a koo ha. (verse 2) Thumur bire haleeke si teenani si dorɔ bure ger dɔɔn: Aa Thāgba har kha na Jojefi. Narake mɔ a hɔnɔnani na oo di mɔ wɔ dolooni, mɔ oo oikuunsɔ koo laarvɔni, mɔ a doni dee kpakpal dura si gele na puno kpurake a lee Jojefi na oo Thāgba ga. Ni ye mɔ gi do sarni tu ji deɛ paar na sobor. Thi jɔjɔ debire Jojefura. Ga do kha biɛl na mɔke a koo hani oo duɔa'. Si Thāgbaa billo wer thiɛ na deba'. Ger do gure Pol Thāgbaa thɔdaar soni. Aa bɔna kɔtu gi ka ado fi do Thāgbaa bisā. Thiɛ na puno kpurake na lee si kha na navuke Thāgba na suni, na mɔ a-n

dona sɪnti buɔa'. Adorake th̄iesɔ na-n jal bɔɔ asɪ billo m̄ɔ sɪ-n yaa'na'. Dɪ Polla wo bire bule bulele Rɔm 8:35-36na aa: “*Dɪ amɛ na lea sɪ na Kirisitii navvke a-n na sɪni? Bɔ gaare na punone ya? Sɪ nɪwɛ, agibo kpoore, sɪ kɔmɛr, sɪ buɔ, sɪ khi phuronaa, sɪ bajina. Kpɪraka'. Sɪ gɪ har m̄ɔke gɪ kherɛni Th̄agbaa sɛbera ayɪ: Fɛr dɔ nɔɔ dɪ sɪ too khikhi togvɔv dɪwɪlv koo; wɪ-n huɪn sɛr m̄ɔ sɪ donɪ banaake wa kvvɪrni.*” Nɪ yɛ ke vlfɛ b̄ɔɔ wooken n pɪɛrɛni ha pɛdaar. Th̄iɛ na hale na puno na lee sɪ yuurake na Th̄agba ɔɔ navvke a na sɪni dɪ the Jeju Kirisitira ga. Dɪ gɪrɛ fɛvvkɛra sɪ thɛrni kɪɛr dɔ gɪrɛ Jojefu n caanani ka paraake, sɪ K̄ɔt̄i kɔɔ har kha na ɔr.

Dɪ bɔ puu caarɪlarake Jojefu kɔɔ hani, sɪ a hanane haarɪke phoni ɔɔ Th̄agbara. Thale sɪ kɔɔ yɪɛ k̄ɛkɛrɛ fɪv paara m̄ɔke gɪ sonɪ aa: Jojefu na kɔɔ waal fuwraka'. Dirake Jojefu yɪ hanana fɛv, aa fi khiru a pɛ ɔɔ Th̄agbara ga.

Sa yurɛ le ɔɔ fil tel̄ɛɛke a hanani. Narake m̄ɔke nɪwɛ thuni a dɪv waa a diirɔɔ. Verse 2ra th̄iɛɛke n nenani dɪ Th̄agba kɔɔ ha kha na Jojefu dɔvɔn: A kɔɔ cvgvvɛrɛ dɪ do th̄i hundaar. Pɔtɪfaar dakha kɔɔ jɪrɛ dɪ Th̄agba ha kha na Jojefu, dɪ the m̄ɔke a-n bɔnani thɔma fɛvvke a-n cvvɔni (verse 3). M̄ɔ Pɔtɪfaara cvv sa jɪ th̄iɛɛlɛra? Agakpaana Jojefu kɔɔ svvraare, agibo cvv paarra a yɪ gɪ. Gɛr gɪ adorake sɪ hana tu cvnane agibo tu pɔɪ, sɪ sa teena yicuruu n fɔ sa'. Dɪ narake m̄ɔke Pɔtɪfaara kɔɔ jɪvɪrni Jojefu, sɪ ga do nɔɔ dɪ ti kpɪɛrɛ a yaa' Th̄agba ga. Th̄agbaa sɛbɛ na mu sɪ gaa thumɪr fuwraka'. Pɔtɪfaar na hana kpɪɛr dɪkha Th̄agbaa billoɔ'. Gɪ dor dakha phɛr kvkvvke ha pɛdaar punoni a jiro. Kht̄i 103:2 Gɪ sor: “*Ĩ ha na khɪa Th̄agba fa-n diinɔ ɔɔ bɔ cvv biellaka'.*” Gɪrɛ puuroni n̄i wirɔɛke dɔvɔn tibil jɔjɔv haleekɛ n pɛni ha pɛdaraa so jɪ thumukɛ n miɪni ke dɔni

Thãgbaa nav thõoke a-n cõvni. Dı wı ba yuna dakha õõ bõõke a-n cõvni ha pedarara. Sı gure n thenı awı nuõ dvon: Anıda baar lee. Me wer ma yıe du ha thala'. Ga ha mẽ ã pa ga.

Jojefi dor Põtifaara tu sarv, ger dõ nuõ dı kuunile pıeraa dı do õõ thĩ hundaar. Jojefi na do yuõ', aa do dakha tibilike wı-n fulnanı thĩa'. Dı ado tu sarv Jojefi kõõ dõa', õõ kõõ na kõõ pıerra da do õõ thĩ hundaara'. Ado Põtifaar na too diko kho paar a-n hana baale fuwrake dı agakpaana wa pere kpalv dikora ga. Gure fevõke Põtifaar hananı, war agıbo thıe wo thıeke a hını, Jojefi n jure gele fev. Ulfẽ Phaa sebe hanane dure jõjvõke na bulo sini sı sa ho Jojefıra, hune (Efeji 6:5-8, Kolostı 3:22-25). Jeju kõõ sor õõ kpãkpãadarara Matıõ 5:13-16. *“Ner dvon laan thıra, sı ado laan bir dası a mila bã, mẽ wa fv sı na cvv gı dı ga bir na hana milale? Ga bõr bã, khııra wa dvna na faa mẽ, dı tibila na-n saar na nẽ. Ner dvon, dahıre tibılala fev thıra. Duke wı thenı gõgvõna na puno na kera'. Dı wa-n pe dõõ lãphana a suuro gbılãkpõvna', sı bilela wı-n dẽe dı hıre wıre fevõke hanıle bıvõ. Nı dõ anı dahıre na-n hıre tibılala yẽra thale, wı puno wa-n yı anı thõ bõõ, wa-n dvbı anı Thuke hanıle yũu i.”*

A funa Jojefu dolõ bõõ, a dana bõõke a hanı Põtifaar cõ gı kõõ gbaar bõõ jõõ ka, Thãgbaa sebe na mıe sı thıe kpa kha kpa kha dı sı jı mõke gı hana'. Dı a funa dakha õõ thumur dur bõõ a dana bõõke wı urvni dı too, too pa kõtuna, ga gbaar bõõ gbe. Jojefi kõõ kar yena kpelẽ õbõõle.

2. Fifulələkə Jojefu kəw caananı (verse 6)

a) Fifulə kōtū

Fifuləle gukə kōtunanı na sobər verse 6na, gı sor aa: *“Jojefi bərə ka”*. Jojefu dor dabolbirikeye bəwənənı ka. Pətifaar kher na kəw dıvraa bərə bə jəjvəra ga. (verse 6-7) Thumu beekə dıwənı aa: *“A gbaar yie a piera”*, yāale gı so aa: Nte n hun fer yāyāal hune gı do nəw a 'ler far dıkha. Ga pəwəra, sı dı kherile so Jojefura a phunanı. Kherikə khaar khaardaar gı, aa telē wəw kora ga, wəw thetheeda a-n yurna. Jojefi thıwne daara ka, dı do nəw dı per nıw, a biellee a phunananı. Gı do waa Jojefi cıvıre liir khe yāal sopugo. Sı kəw yı ger mōkə Jojefu ōkona kəw laarvı. Dı kıer wo Ejipiti duraake, ga biela danaa kıer wo. Nı hune Jakı 1:13-15. Gı yāale gı nuna sı, sı je dı sopugo nee har tibila fev bielbielı hara. Tu kōtuna, a gbana bıwana fev na Fāgadara a gbana tu pəw dakha. Tu caar fev hanane yāale wı cıvı sopugo. Gıre sı yunı kıer Pətifaar kherı hara dor kpākpaane sere fevra. Nı jena dı kher kpu yāale na kuun kpu yāale, Thāgba na ha sı hıe sa-n cıve thō caala'. Ado sa cıvı mē, sı hıre sıbelēeke wı fıvı a lii na kəmer sa thıvıv faa. Ado fer kuun agıbo kher, yı kpier caarsəw thake dı tə a na wəwō fı, dapaara hıne gıre kheranı Thıre 20:14na gı sor le ayıwəw: *“Fa-n hana khe kpu yāale dı kuun kpu yāale ga”*. Dı ası Kōtın Jeju kəw 'laare dure gaa billo a so ayı: (Matıe 5:27-28) *“Nı kəw nıere dı wı so ayı: Fa-n hana khe kpu yāala', fa-n hana kuun kpu yāala'. Sı me wer, mı so nare gıre: Tıbil wo tıbilike n hınenı kher yāyāal hıvı, gı dor a yāale kherile wəw hara a pı”*. Mō Jeju mıvı thake ka paaraake a mıre a urə jəw ka. Ga nuna dı Jeju mıre a kaya da-n dəbıwə', sı thımur thethee kıer a yāal a mu gı hıre tıbulala cası. Ga nuna waa dı Jeju yāale a so kıer aa: Fı te yı biel a faa sa

dɔ yi khorodaara de! Nyɔ̃bilã yire agtbo nyɔ̃bo yire fev n cve sopugo. Si gure Jeju yaalɔ a so kɛr dɔn: Ɖɔɔke gaa thũke n dã suni, asɔda dɔn: Si tena thũ doo na daphve kpɔkpɔkpɔ a fuu si a faa si. Pɔtfaar kher na puno a kɛkerena sopugo kɛrɛke hani ɔ hara ga. Si a kɔɔ faare dɔbara di puure punoo di the gureraake a-n yini na yire na gure dakha a-n kɔɔ tharni na nyɛɛ. Gure si yini n jaal kha gbelɛ gbelɛ na mɔ bobon Ejai sɔni Ejai 59:4 gi sor: *“Tu ca welela puure n dɔn pɛmerike wi-n hanani, di puure dɔn dakha biike wi-n kɔni”*. Ni hune dakha Jobi 15-35 na Kɛi 7:14). Kher na kuun yaale debire nɛke a ho thũ dolɔke hani yɔtɔ, ke agi the nɔ na khurna, gi puure boboi, ga ha murera ga. Gi debire dakha a ho jete paar, di tibila na-n te kha jɛ di wa-n diiro. A hona dakha cɔrɛke tibil muni a bul na mule, a tibila na ka, di wa-n yɛ. Gi-n kɔrɛ bɔɔ dabɔke fi-n niɛni mɔke tibila n cɔvni thɔ caalera n birni gba gi a na miɛ tibila, di wi too a na pe nũu. Televijona, na sinemona si-n yi ga thũɔkera. Di wo sebe khereda jɔjɔ haleeke dɔni awi thɔ guke wi hanani. Si, sa tha kaseti ikharaake n miɛni gaa yicur thumur caasɔkera ga. Di ni jena di bɔ vɛ si hani nɛke na Jojefu bɔɔ biella gi de! Jojefu bɔɔ khaar khaar thɔmaake wi-n dɔni na nɛ bɔɔda, ger na ba dɔn biella yaa mɔ?

b) Mɔ Jojefu kɔɔ julni kibi.

Jojefu kɔɔ dor sobɔdaar ɔ kɔtuna na Thãgbara. A kɔɔ bor kherlee thumu kpei sɔrake lɔ kɔtũ tɔɔ kɔɔ kheraare da kɔɔ cɔvna kherile gure a pɛrni haar. Thũ nɔɔ kɔkɔv guke sa phɛlni. Mɔna a boni kpei una phuna kherla', ga thumur mure Jeneji 39:8ra, kɛr thumur bireeke kɔɔ miɛni, le si juna di Jojefu bor kherɛke thumu. Ga bul ser dakha di sa ji mɔ sa

yaalni the paar ado fifiləle dā sɪ a puuro m̃. Thumuke n nuna sɛr dakha dɪ Jojefu jɪrɛ Thāgba bɔɔbɔɔ, da-n nuna nūu dakha. A tunə dakha th̃ɛ fɛvʊkɛ na danani gɪ the Thāgbaa pa.

Jojefu booke a boni kherike kɛrɛ, a yaaɛ a nuna a ji, dɪ th̃ɛ caale na bɔra'. (Jeneji 39:8-9) *“Ī kōtī na ker mar th̃ɛ biellake cvɔraaka', ɔɔ th̃ɛ fɛv, mer a dv nyɔkɔɔ. Aa kōtī a jɔ mi cvɔraaka', dɪ aa pɪer mi dikhara ga. Saagado ferereɛke dɔni ɔɔ kher gaaga. M̃ ma fvrake, sɪ na cvv sopugo ca vre ĩ Thāgbara”*. M̃ a boni dakha aa una phunaa ga, th̃ɛ dur kʊkʊv guke n nena suni th̃ɛ ɔɔ fula, na m̃ dakha th̃ɛelera danɪ, Thāgbara boboi. Sɪ gidoni kherike ha pɪerdaar gɪ ka, aa kɔɔ sɪ Jojefura dɪ too na ha ɪa'. Sɪ a kɔɔ vɔ gʊvɛrɛ na sobɔr. A-n borake sɪ da-n fere Jojefu dɪ the m̃ a-n gbɛbɪni khe biire da-n dɪlana Jojefu, da-n ju nraa m̃ a bɔrni. Na bʊɔ fɛvʊkɛ a-n doni thale, sɪ Jojefu kɔɔ bor kpei aa tuə'. Nɪ dɔrɔ bʊrɛ a je dɪ Jejuu thethe Satā na kɔɔ suraa cɔcɔ kpurake, le bənnɔ ga, sɪ a thʊnɔnɛ. (Luki 4:13) Dɪ sɛrɛɛ dakha ado aa yɪ sar lɔ paara, hv kpu a na gbana sɪ, ke na dɔni hvɛɛke sa-n thernana'. Dɪ ñɪke ñɪkhii haar a do koo. Narakɛ m̃ a hani thale sɪ pɪerɛɛ, a bɔna ɔɔ fifilə th̃ɔ fɛv (Jakɪ 1:7). Mɔnakɛ kherile bɔrni m̃ɛ sɪ Jojefu na tu a faa dɪbara a phuna kherula'. Sɪ a kɔɔ jule Thāgbara na ful telɛɛ na ɔɔ kōtī Pɔtifaara.

Dur bʊɔnɪkɛ sa tironi

Ado fi he kher agɪbo kuun, th̃ɛ bɪɛl haleekɛ na teanani fi diino kpuraka', ger dʊɔn khaarda kʊkʊv guke fi teenani fi hana afɪ kher agɪbo afɪ ko ger dʊɔn telene na phur. Dɪ dakha ado kpakpaar fi do, mɛna gɪ ha dakha, Phur na telene dʊɔn khaarda kōtɪkɛ fi teenani fi hanana tibililəɛkɛ fi nani. Dɪ ger

dɔ gurɛkɛ Jojefi kɔɔ cɔvni kɪer ka paarakɛ. Na-n faa hɛ kpurakɛ a ha tibil a fulna' gidoni Thāgba yāal asɪ billo dɔvɔn; dɪ sa phu. (1 Tes 4:3-8). “*Gire Thāgba n yāalni ger dɔvɔn ani kpu lee sopugora; ger dɔvɔn ni hvnɔna bɔdɛl cɔvɛrɛ; ger dɔvɔn nɛrɛ fɛv biɛlbiɛl n jɛ mɔkɛ na fɔni anibara, ani tomi ɪ do daphuu, na thīɛkɛ na hanani cɔvɛrɛ. Dɪ na-n do thī puu yāalɛkɛ n hɛrənɛni tibil na-n fɔ ni, mɔkɛ gi-n hanu thildararaakɛ na jɛni Thāgba gaaga; ger dɔvɔn tibil na-n tagiri ɔɔ omi agibo a na-n pɪeraa hara thiɛna ga, gidoni Kɔtɪn na tiirɛ helu ga thīsɔraale fɛv mɔkɛ sɪ kɔɔ maani so nar a kpākpaanɔ. Gidonu Thāgba na kɔɔ wɛ sɪ thī bise cɔvɛrɛra ga, sɪ, sɪ pho. Ger gi vrɛ bɔni sorikɛ ga do tibil a boa', sɪ Thāgba a bo, vrɛkɛ hana sɪni ɔɔ Thu Phuu*”. Dɪ adorakɛ ni taarɛ ji sopugora, ni palla urɛ a caana anɪ sopugora a debana haar, sa yāalɛ Thāgbaa bɔ ju n ha nar. Kɔtɪn bɔrɛ a hinɔnɔ dakha bɔ fɔvɔr a-n fi khiru kpurakɛ dɪ pɛ wɪrɛ fɛvɔkɛ n pɔvɔraani na haar fɛva'.

Jojefu fil phuukɛ a hanani cɔvɛrɛ kherikɛ da-n gāgalā a ho be gala. Aa hana yicuru fuwrakɛ, mɔ a biɛlnɪ Jojefi a phunana'. Thɔmaakɛ Jojefi hanani da-n do a kɔɔ faa ga, sɪ thɔ do paara a kɔɔ ha sɪ kherule na-n fɛrɛ, a faa thɔmaalera a-n cɔvni, sa hɛnɛ unɪda. Sɪ Jojefi kɔɔ cɔvɛrɛ thīɛ na fil bɔvɔ mɔ a-n cɔvni ɔɔ kɔtɪ thɔ. Dɪ thīɛlɛra thalɛ gi ka, Jojefi toorɛ gɛgɛlɛɛ dɪphā kɪer waa. Wɪ biɛl thɛr waa, du do Jojefi hale thɔ do paar ɔr biɛl (vɛrɛ 11). Du do waa jur kurɪ ji biirɔ mɛ. Pɔtɪfaar kher kpaarɛ a fɔ na fāga aa: Phunana mɪ. Dɪ gidoni aa puno Jojefa' su do kɛkɛ haar a fɔ, liir a gba kɪkuna waa a ju fɔvɔ, su do khaar gi. Kɛkɛ haalɛ na puno kpurakɛ a na cɔv dɪ tomɪr na cura ga. Bɔ vrɛraakɛ gurɛ Jojefi punoni ger a kɔɔ cɔv. “A kɔɔ

car”. Mē Pol koo dur oo bikuun (Timothe 2 Tim 2:22) “*Gire n koni dabola thue, fe khiru pe gar, si na yaale fil sarv, na ha pere, na nav, na ha u, nakha wireeke n fvoreni Kōtin na ha phuu.*” Gure puuroni dvon: Pōtifaar kher na faa kīkunike Jojefi koo forni pīraa ga. Jojefi fil phuu na kpier telēe a koo hana. Thī buelikerake n danī Thāgbara dvon; mō si toonu phurō. Thī dur kuvuv gi kīer. Sī nī je, ga do gi nūnane waa, dī dabōoke, si hananī fil phuu Thāgbara, fīfilōle na dā saa ga. Sī dīkhāa bōo, asī ur para na Thāgba gī ka tō fīfilōle a una sar, sūrake ga-n do ser n yaala'. Ger dō kuv sa-n jure a na buelna Thāgba gi do nōo sa lō fīfilōlela ga nī hune Markī 14:38, Matīō 6:13. Nī dōrō bure hune fīfilōle na do sopugoō', sī gure dōnī sopugo dvon dabōoke sī tunī a cuv gureeke fīfilō sonī, ger dvon sopugo.

c) Mō kherule kurnī sōsor a pēr Jojefira (verse 13-18)

Pōtifaar kher koo gbanane Jojefi nīkhīi joo, du the mōke a bonī ayī; una phūnaa ga, dī gi dor nōo dakha dī kur sōsor khur a pīraa: Jojefu kēkē har oo nyōkoo, dī ooda gi do nenē da-n mīe tūbīla, mō gi funī, sī kīkunule ha oo nyōkoo. Ger gi dī tī kpīere a kur sōsor, a kvenaa ire. A car the gbasa kōtuna a be hulēbire, sa so thō donanaale aa: Jojefi koo yaale a phūnanī dī gidonī thō donaale na koo hale cō bīnō a jī mōke thīe kana, su do jīera wī yī Jojefi na kherule dī wī jul fēv wa jī gure wa sona. Pōtifaar kherike gbaar phiro waa sa kokele da-n kpaarna khorr du ho sobōr a hana. Mōnake Jojefira koo kuvunī nīkhīi dī aa jī mō a na koo finī sī na kuvēsvv irō', nenē dīphā waa, hellu a-n tiir mē gidonī Jojefi na tu a dūv thōmaake na cīentī tomīra'. A mar a be da-n wīel, da-n mīe tūbīla, mōke Jojefi koo yaalnī a phūnanī du do unī hulene, dī for kēkun a

kpeɛ nar sa fuu. A faare liir Jojefuda wo: Sa bĩ a ma ɔ ko da-n henaar sor aa: ĩ ko jurɔre thumurike kuru, Gidonu ɔr kpa Jojefi a una cɔɔrɔ. So heen ca ure n cɔv ser di si jina Adãada, mɔ̃ke Thãgba buleeni thĩe sopugoraake wɪ kɔɔ cɔvnti (Jeneji 3:12ra). Adã yãale gi ho Thãgba a heen sor kier. Ni ye ke gure a soni Thãgbara kier. “*Kherike fi kɔɔ ha mini, ɔr kɔɔ file mi di-n kho*”. Ɔbɔ̃ke fi cɔvnti sopugo, si fa debi haara, gi-n halle so kpu wo a una. Di bɔ̃ke tibil na-n yuni ɔ di pa dakha ga, tɪbulala a-n ga nyẽbire.

Di ado sa mu thĩe kherikɛɛ billo pa, ga bore si bɔ̃ar asɪ thethee ha si hun. Tibili hara i yãale hale. Du do ɔr n thoasi adorake si di, gure kani teena caan, a yãalna di pa faare; di si bo kpei. Sobɔr gi, sopugo caan na yɔa'. Surake ɔr do hu bielike sa gbani si na 'le sopugo faare.

Pɔtifaar tire kɔ̃ere dapaara verse 19 “... gi sor le aa Jojefu kɔ̃ti kɔɔ gbaar nĩkhii jɔɔ”. A fure Jojefi a to khaura. Anyaarake! Jojefura gi kier wooke wɪ suuni khaɔdaar kɔ̃er. A gaarnaa sa tor khaura. Awɪ bɔ̃le, ado wɪ khaan tibil khaura, khir n pɔ̃ereɛ. Ado wɪ kɔɔ fu kuun kher yãal paar, wɪ-n kɔɔ ber nteele, be nuɔ gbulani mɔ̃ke Ejipiti jɔ̃fu kɔɔ soni. Pɔ̃pu paarake nte n khire le khaura. Gure si kɔɔ kɔ̃erni ger na dana Jojefi kɔɔ debire a ha kpu. Thãgba sebe na mu si thĩe ga billo bã. Jojefu cɔv pa bɔ̃ ferere ɔ kɔ̃ti di aa cɔvraa gure jɔ̃fu kɔɔ perni ga-n cɔa'. Agɪbo wo ɔ kɔ̃ti n baalɔle ɔ khera. Thãgbaa sebe na kɔɔ mu si thĩe gaa billoɔ'. Thĩ biel haleeke doni sobɔr, ger duɔn Thãgbaa nyɔ̃kɔɔ thĩe fevle ha. Thãgbaa thethe dorore thoma thienaale, gi do nɔɔ a taa Jojefi gi do nɔɔ dakha gure a yãalni a cɔv n dã oti ke na bɔ̃ke na kpaaneni. Pɔtifaar kherake kɔ̃er kɔɔ hunɔne aa jie di unɪ sɔ̃sor, na mɔ̃ a hanani

kuun yaal thui di ga-n gāgalā punone a cɔv Thāgbaa tuur du dā a ha oti phubə'.

3. Mōke Jojefu koo hani khai duu (verse 19b-23)

Khai duurəəke wɪ-n koo khaani wireeke n koo deni jamanaa jofura, le wɪ koo khāa Jojefu. Thī kōtunike wɪ khaanaani kharaake, sa hune ga thumu yē burɔ. Kirvvlera na koo hre Jojefura di tibil vka gi a ja'. Thāgbaa thethe koo kpalmans thīe fɛv da-n pɛ pa biel. Thīe na haleeke na punoneni a na pier Thāgba a na-n mar a cɔv gureeke a perni haara ga. Khai duu thumiaake mianɪ kɪer ni jɛ di cɔvɔr gi di wɪ mi gvɔv a diiro a finə a cɔvgvɔv di ti kperē kperē. Asɪ kpierna buɔ fɛvuke Jojefu koo caanani kɪer sa yɪere di bɔ gaarera na ha ie leerera a koo ha waa khorr. Oɔ yi hana kvere v̄v durake ha dura a ha khorr. Sɪ narakɛ mōke wɪ koo kulnaani gōgolō kuleele Thāgba na koo tɔ khokhia sa sura ga.

Dure 1

Na-n kpiɛr waa di anɪ ha bɔ puurə dɪkha ni cɔv di gbana ni nīkhiə' de! Bɔ vka hale sɪ-n caanani asɪ yi hanana, du do hvɛeke sɪ faanɪ dɔ nɔɔ di nɪwɛele dā sɪ. (Ebi 12:1-13) Sɪ ga do thale gi-n ha bɔɔ fɛva'. Sɪ ni jena gi mōke sɪ dont ha pedara, dikhāa bɔɔ, bɔ kheu bɔɔ hale sɪ-n caanani, ke sere thethe na-n jɪnɪ ka sɪ hana', di a gi ha thale tomɪ nɔvna ga-n yɔɔ sara'. Ado sa caana thī nɪrɔresɔ asɪ yi hanana sa-n kpiɛr waa di nīkhii Thāgba gbana sa'. Jojefu sar do nɔɔ di caana gaare ga do sopugo dɪkha a koo cɔva'. Sere dakha asɪda dɔvɔn sɪ hanana bu dɔv, dabɔɔke sɪ-n yɪnɪ tibulaake diə sarnɪ di wa-n gaar buɔ. Sa-n do dapaara gi the sɪ nɔv sɪ so aa: Agakpaana, nteele n gaarenule sopugo dɪkha a ba cɔva'. Sɪ kpierna Jɔbuda

a hune. Asɩ thumu bisoƙe n thenɩ asɩ nuo punone a to tibilike n gaarenu niwe a deeno.

Dure 2

Jeneji 39:20b-21a. “...*Di per di wi fu Jojefi a to khaira, kake wi-n khaani jamanaa khaidara. Liir Jojefi too khaira. Thagba Koton koo har kha na Jojefi da-n cvgvv boo. A cvgvvre di da khai co koti haar wo*” Kotonike n huneni khaidaraa nyokoo a koo ha. Thumu beekera n cve si di si juna dakha wo di Jojefi koo pvore khauraale. Si gele fevule, Thagbaa nyo na koo hunonaa ga. Thagba Koton na-n dvna oo bisaa a faa dabooke niwe daana'. Kier Jojefi jure gbobi di Thagba ha kha na unere. Thagba Koton cvvre di thie buora khai bunoole ga do booke a koo hani Potifaar co ger a koo ha kha na or dibara ga. Si a koo cvvre di kotunike n huneni khaidara na-n koo hun Jojefi booboo khai berdaari iike wi haani, gi mie kha na mo di doo i 'laani oo i. Khai berdaari tho kotunake dvon a na-n jie hun thie fevuke n hani le khai cvoraale. Gidonɩ ukha haleeke donɩ dakparaaso na sobor. Jojefuda, Thagba bona gi dvuraa mo a hani kuunilee yera a punone dakha a na-n 'laa so ji thumu buo wureraake hani khauraale. Gi bire do noo wo, di khai hundaarile pe Jojefira kotunena wo (verse 22), gi ther moke kuunile hanani ha pere Jojefira. Di Thagba dakha n koo bonane gure fevuke a-n koo cvvni, verse 23ra, gi sor le aa: Wure fevuke koo dianti Jojefira koo yiere di Thagba koo ha kha na Jojefira. Jojefu ye kool do kier na the oo pa ga si Thagbaa pa gi the. Thagba dor vreeke n berani oo vlfeeke a vlfenani oo bisaso.

Ni dɔrɔ bɔrɛ kɪɛr wo a hune mɔ̃ Thāgbaa seɓe na soronɩ thĩe ka paaraka'. Ga khere dikhāa pa kpurake a mu ayi: Aa Jojeŋu n hūhuune dikhara fuwaka'. Di wo a-n heen Thāgba sor fuwake dikhara ga, narake mɔ̃ wɩ kulnaanɩ gōgolō kule. Si Jojeŋi fil phuu a koo hana, di gi dor nɔɔ di wɩ koo tɔv khaura. Kɪɛr gi mure aa: Wɩ koo tɔvɛ khaura a diinɔele khorr a faa. Ado tomɩ nɔvna gi, ga dor lera a na too khauraale gi dana ɔ yi pi bɔɔ, ado bulle the Thāgbaa pa a ĩa'. Na gele fev si Jojeŋu ha na kɔɛa'. Mɔnake thĩe haaraanɩ, si gi-n daarare. Di lelerarake khat bɩnɔle, si Jojeŋi bor sa hana ha pere Thāgbara. Di Thāgba dakha koo bɔnaane. Adorake thĩeso debire ɔ yi hanana si ɔ fil wer na deba. ɔ ha fev Thāgbara gi ha. Paar wo paarike Thāgba thɩnɔvɩ aa bɔva'. Si thĩe haleeke a yāalnɩ a cɔvna ger gi. Si nenenaake wer jamanaa khat du bɩnɔ a ha; di le a-n do ɔ Thāgbaa thɔ nenẽ. Thĩ nuna kɔ̃tũ guke n nena sintɩ di si ji gel, di paar na haleeke sa hanɩ, gi do gi varre Thāgba na sere sa puno na do ɔ thɔa' ga. Adorake gbāgbarɩ ha si sa-n puno di si sa ga, agɩbo wo, si tɩne sa-n puno na jal paara, si si punone a na biel Thāgba. Gidonɩ Thāgba biɛle dor thĩ kɔ̃tũ na sobɔr.

3

M̄ Jojefi hanu khaura

(Jeneji 40)

Les̄ 2ra le si koo yi ger m̄ke Jojefi koo hanani khaardaa. Na m̄ke Thāgba koo buluuni. A koo yina gi dakha m̄ke gi sonu aa: Th̄e na haleeke na leanu Thāgbaa bisā na Thāgba ga. Khai duu na theso, na dakha kpuloleeke hanu le, na puno na debi th̄e so yi hanana ga. Thāgbaa th̄oke a th̄onu Jojefi dor noo di wu pieraa di do k̄t̄i le khai c̄urle. Narake monake a hanu khai duule, si telenena a-n dona K̄t̄uni th̄, na ful buo. Thāgbaa bo ju dor noo di Jojefi na koo too, ha dura na gbobirera ga. Si gure a c̄vuni d̄on a yiere di nobo noo a be, ger do noo di ma da-n khu Thāgba so th̄i c̄vura fevuke a c̄vuni. Pol nuna ser dakha ooda Ulfē Phaara, m̄ke a koo hanu khaura, si aa koo therna ga, si a koo fire khai duule du d̄vraa Thāgbaa i d̄ubi pa. Gure donuna, gi c̄vgee haar n k̄vesuu, si gi ka haare 'lar, di punonə a kherena sebe j̄j̄so, a thona ha Egl̄ij̄s̄oke a koo kherni. Sebeeke a koo kherenu Kor̄ēt̄udarara, le a koo kp̄kp̄aa ware aa: Wi bīele Thāgba a na bulo nani, gi do noo Thāgba n kheruu h̄e j̄o, a punona a na-n mu tutugo buoo thumur. Surake sebeeke khere boo, khaura a koo ha. (Kolosi 4:2-4) Mena Jojefuda koo ha, a koo khure Thāgba.

1. Tibil ukhaake wu koo khaanani Jojefi khaura (verse 1-4)

Jeneji 40 na fure a funa thumu beeke thake: “*M̄ gi mi a na pv̄or gbe*”, gi yaale gi nuna si di Jojefu khaura koo gbaar boo joo. A koo c̄vure le porra na yena joo. Di gaa thumu bi bīelkera Jeneji 4:3 koo mu ayi: Aa booke donu le th̄i gba boo

koo danu. Thĩe na koo jal pur pur mōke Jojefu n kpierna'. Gɪ debire ado Jojefura kpiet kukuu. Di kɪer wo sa yie dikhāa pa fuwrake du mu ayi: Aa Jojefu koo urnane lāu dikhara ga. Thāgba ye thiēna n dana a hana omē. Di ha perēeke khat berdaarile koo hanani Jojefura bor sa hale 'lo. Narake mōke thĩeso debiraani thale si a bor da-n yurna Thāgba hve bōobōo. Oo yaal fev dvon: A da Thāgba haar. Ni doro bure a hune gre Pol soni Korēti ha pedarara (1 Korētudara 10:31na, gɪ sor: *“Thĩe fevra, ni cve Thāgbaa i ga-n dvbirō”*). Mōnake thĩe ha farni nĩke, adorake gɪ khe far a ha mōke Jojefuda hani. Di adorake gōgolō so kule gɪ, si Thāgbaa yaal, diwulu koo dvon unɪ bisāso n to gɪ thalera gɪ do uner Thāgba dō nōo.

Ka paaraake, si yiere di ga do Jojefu wɪ koo khaan dɪbara khara ga. Si tibula yenyō haleeke wɪ koo kperena wunɪ a khaana. Jeneji 40:1

Ureeke n 'lenti jamanaa diko bo di hun si jamana n kho gɪ, na ureeke n hanani jamana nyvon di yō. Kona yenyōoke koo hanane too pa kōtina le Ejipti dura. Cacadaarida dvon a jɪe du bure dikoraake jamana n khoni ga-n do diko puə'. Balanyōdaarida dakha dvon a 'le divē taan fevuke jamana n yoni na hune ado wa per kpalva'. (Nehemi koo hani Babilō dura, gaa thōma a-n koo cuv Nehemi 1:11). Kona yenyōoke teenane wɪ dō tu telēeso. Wɪ dō dakha tibulaake na-n berani jamana, ke dakha doni tibulaake wa hananoni ha pere bōo fev. Tibil ca wire thaa n deba ado jamanaa fil 'laardara dikhāa bōo. Agibo wo wire n fōroni thumur ikhaake tu kpu na hanani hve a na ntea'. Si bō bɪel daan, di tibulaake cuv thĩ dikha a di jamanana, di nĩkhii fure jamana na sobor. Gaa thumur na mu Thāgbaa sebera ga. Di di pa caarlera wɪ cuvni koo dor nōo

di jamana koo fulɛ wi a to khaira. Khai cɔɔraake wi koo khaani Jojefi lera wi koo to wi dakha. Di khai cɔɔrlera cɔ baanɔ gi, na Pɔtifaar cɔ, ke koo dɔɔni sɔrasɛ kɔtɪ. Si punone dapaara, a yi caca jamanaale punooke wi hanani ireeke wi 'laani kɪɛr aa Faarɔ dɔɔn ireeke wi koo hani Ejipitidara jamana. Gire wi soni gerra n cɔɛ, tibil na hana huɛ a na bana ga. Di tibil na hana huɛ wo a boa'. Di ado jamanaale ga tibilɛ nyɛbire sa so a na khire, ɔmena gi. Tibila yenyɔɔle har nenɛ jamanaa khai cɔra. Di lera Jojefi koo ha. Gi koo so sare a hure aa: *“Pɔtifaara koo dɔɔn khai berdaraa kɔtɪ”* (verse 4), si Jojefira wi pɛ tibilale a na-n hune wi. Ger n ne sar casti di Pɔtifaar na gba Jojefi di dɔɔraa sɔsɔɔdaar mɔke ɔɔ kher koo cɔɔna' si a koo thernane Jojefi mɔke a doni tu telɛ na sobɔr. Ado thale gi ha ga, ga dor a na koo maan kɔre Jojefi keke. A koo har Jojefi huɛ *“a na-n hune wi”* (verse 4b), Jojefi har dan hun wi, si aa jurake di dukhɔo a na ther khauraala'. Tu kɔtuna yenyɔɔle wi koo khaani, Jojefi n koo hune wi fev. Mɔke gi soni Thāgbaa sebera aa: *“Wi jɔjɔɔ koo kar”*.

2. Wure wi khaani kha na Jojefi dɔɔl

a) Maaruke fɔɔn wuni ɔbɔke wi jaani

Tu kɔtuna yenyɔɔle koo dɔɔle dɔɔl kɔtuna wer fevɔle. Di awi dɔɔlsɔɔra koo ku wer maar boboi. Di mɔke du wɪni, di Jojefi koo tɔ a wɔrɔ wi, a yiere di maar fulene wi a ka. (verse.6) sor aa: *“Haar kve wer”*. Ni je di awi bɔɔle, le awi bɔnnɔɔle fev, wi koo ture kha, di dɔɔle hanane kir kɔtɪke n nenani tibil dapaara di ji gureeke na danaani kɪɛr na bɔɔke na unani. Si koo yi ger ka pa ukharaake (Ekilejiast 5:3) soni dɔɔle fev na do bobon thumia ga'. Si awi bɔɔle wer thale dɔɔn awi kɔɔr gi bɔre sere dakha, di sa ju hun gaa thukera, gi do nɔɔ sa-n ji

pherura ga. Gɪ do bɔɔkɛ sɪ dɔɔlnɪ waa gɪ do sɪ toore a na pɪɛr waa, dɔɔl kɪrvaa'. Kɪɛr kona yenyɔɔle dɔɔl, awɪ thɛthɛ thumur gɪ nɪna wɪ. Dɪ gɪ hanɪ thale awɪda gɪ nɛnɛ dɪ wa yaaal bulle. Dɪ mɔ̃kɛ Jojefɪ yɪɛntɪ du do wɪ ha nɪwɛra a tɔr a wɔrɔ̃ wɪ, a bule wɪ a jɪ gɪrɛ dɔntɪ awɪ nɪwɛ, a juna dakha, gɪrɛ dɔntɪ nɔɔ dɪ wa yɔɔ yɪa', Jojefɪra ga do ɔɔ thɔma a-n kɪɛrna dɪbara ga, sɪ tɪblaa nɪwɛ n thɔvrɛ haar sobɔr. Kona yenyɔɔle gbaar awɪ dɔɔlsɔra, a mɪɛ Jojefɪ. Sa sɔvrɛaa aa: Gɪrɛ khɛ nanɪ dɔvɔn, mɔ̃ tɪbɪl na hanɪkɛ a na tɪ dɔɔl kɪrv a na mɪɛna'. Gɪdɔntɪ awɪ bɔɔle, dɔ wɪ jal wɪ yɪ tu kpɛsɛ ɪkha, agɪbɔ dɔdɔɔda ɪkhaakɛ hananɪ punone a na bul wɪ ger dɔ gɪrɛ wa cɔvɔntɪ (nɪ hɪnɛ Jenejɪ 41:8). Narakɛ mɔ̃kɛ gɪdɔntɪ Jojefɪ kɔɔ pɔvɔrɛ le Ejɪpɪtɪ dura, sɪ aa kɔɔ tu a lɔ̃ awɪ thɔ̃gba fɔvɔr caraala' dɪ a jɪrɛ dakha, dɪ Thɔ̃gba dɪbara hana punone a na juna, gɪrɛ na danantɪ dɪkhɔ̃. (verse 8) Dɪ ger dɔ nɔɔ dɪ Jojefɪ na kɔɔ baalɔ fɪvrakɛ, Thɔ̃gbaa i wɛra ga. *“Ga do Thɔ̃gba dɪbara hana punone dɪ tɪnɔ̃ dɔɔl kɪrvaa”*? Mɔ̃kɛ a 'laantɪ tuurɪle thale kɔrɔ n nɛrɔ, dɪ Jojefɪ gbɛbrɛ a na thɔɔ tɪblaale a na pɛ Thɔ̃gbara. Pɪɛrɪ sɛbɛ sor aa: A na-n mɪa tɪbla sobɔ so jɪrɪkɛ dɔntɪ Jejuuda. Mɔ̃kɛ sɪ yɪɛntɪ kɪɛr Jojefu billo.

(Pɪɛr 3:15) *“Sɪ na-n cɔ̃ Kɪrɪsɪtɪ Kɔ̃tɪ cɔvr le anɪ hara. Nɪ tɔɔ gaa too a na nɛna tɪbɪlɪɪkɛ n bulɛnɛ nɪnɪ kɪrv nɪ pɛrɛraakɛra nɪ hananɪ, sɪ na-n cɔvɛ na hɛlɛlɛ fɪlɛ na maar”*. Jojefɪ yaaalɛ kɪɛr a kɛr tɪblaalee haakɛ dɔntɪ mɔ̃kɛ wɪ hananɪ ha pɛrɛ sɔsɔ thɔ̃gba fɔvɛrɛsɔraakɛ na dɔntɪ sobɔra', a pɛ Thɔ̃gbaa bɔ bɪɛl 'lɛ'lɛnaakɛ dɔntɪ sobɔrdaar a dona dakha Yɪdaar. Jɪjɔvɔr kɪɛrɛkɛ Jojefɪ hananɪ thakɛ, gɪ yaaalɛ gɪ nɪna, dɪ Jojefɪra, hananɛ 'lɪ kha na ɔɔ Thɔ̃gba sobɔr. Dɪ a hananɛ dɪbara faare,

na yu gbuure waa v̄v̄. Jojefi jure di Thāgba d̄bara hana punone, a na tinə d̄əl kuru.

b) Ta 'laadaaru d̄əl (verse 9-15)

M̄ke sa hunt ka paarke sa-n jalna le si yie du mu a hire casti di si ji b̄ob̄o, di ta 'laadaarule d̄on k̄f̄i ta 'laadaararaake hanu le jamanaa c̄. Tu c̄nane a do na sob̄. A k̄o d̄ele, a yi thura di phe ph̄u si thur̄ra k̄o hanane j̄e ȳther thur̄ra k̄o ser be. Di kh̄u thur beele sien̄, a khumi nȳon a pe jamanaa ta ȳdaara, a ha jamana. Ob̄oke Jojefi k̄o pīni n̄u a pi, a k̄o gbaar gureeke Thāgba k̄o s̄uraani a mie kuunilera. A tire d̄elee kir thake ayi: J̄e ȳtherile wire ȳther a nuna. Ado wire ȳther ka pi, jamana na tiire a na pe o th̄ tna. Jojefi na k̄o hana baale haara fuwaka'. A jure di gureeke un̄ nanani, Thāgbaa pa gi the b̄ob̄o, di ga daan sob̄. Ger d̄o n̄o di k̄o so ta 'laadaaraale aa a jena ni ado a the khaira. Di ado h̄e yure di bir fu th̄ma da-n do, a punone a mu Jojefuda b̄, agibo ooda puu a ha jamana. Jojefi k̄o miene kuunile, m̄ke wi f̄v̄ni na nȳe khu a p̄na le Ejipiti. Di wo, ga do dikhaa puu a c̄v̄, ger d̄o n̄o di wi khaan̄ khaira ga. Tibil wo tibilike na peni Jojefi thumur n̄u, teenane a je di wi teenane, wi kil̄, kul tel̄e Jojefudara. Ger d̄o buleeke a-n k̄o pīni kuunnaale.

c) Diko h̄udaaru d̄əl (verse 16-19)

M̄o diko h̄udaar tooni da-n pe n̄u, a jure di Jojefi tire d̄əl kuru du hire ka. Di gi k̄o haare 'lar di t̄o w̄r̄d̄ Jojefi. Or do k̄f̄i diko 'le h̄udararaake hanule jamanaa c̄. A k̄o gbaar dakha o d̄əl a mie Jojefi. A k̄o d̄ele du do kp̄kper̄e bir ȳther a k̄o heen ȳv̄ di le kp̄kper̄e bir ȳtheraale diko caar

caar fev hireore bunɔ, dɪ 'lominə jɪera kɔɔ pɔr a jiro dɪ wa-n kho. Kɪer wo Jojefɪ kɔɔ miere kuunile castɪ, gɪrɛ na danaantɪ kɛ dɔntɪ gɪrɛ Thāgba kɔɔ sɔvraantɪ sɪrake ɔɔ dɛəl kɪr na cacadaa na do biella'. Kpɛkperɛ birnə yɛtherle, wire yɛther gɪ nuna. Gɪrɛ na dɔntɪ jamana n ka birɔ uree a pɛ ɔɔ thɔna, mɔkɛ a kɔɔ cɔvntɪ na thɪ yɔna 'laadaar a ka tiire wire yɛther kantɪ pɪ, a kuru yɔv. Thumura kɔtɪne boboi a khur dakha teerera. Ger n nɛ sar dɪ Thāgbaa thɔdara nɪkɛ thale Thāgba we wɪ ɔɔ thɔmana dakha. Thāgba na we wɪ wa-n mia yɪu dɪda dɪbara ga, sɪ wa-n mia dakha therre 'lee kɔkordaa dakha. Wa-n too a na mu sopugo faa thumur dɪbara ga, sɪ wa-n mia dakha so heene na kul thumudaa dakha. Thāgbaa thɔdara fev teenane wɪ mia Thāgbaa thumur gɪ hure castɪ. A nena tibla sobɔ bireeke hantɪ Thāgbaa sebera, adorake gɪ ha mɔ gɪ hantɪ Jojefɪ kɔɔ dor sobɔ thɔdaar Thāgbara, du the mɔkɛ a kɔɔ gbantɪ thumiaake na yɔantɪ murera ga, a miɛ kuunile. Jojefɪ jure gel dɪ dɛəl kurɔvlera ɪntɪ tini Thāgbaa pa gɪ the ger gɪ dɪ miɛ 'wɪ. Dɪ kuunilera niɛntɪ gɪrɛ fevɔkɛ Jojefɪ kɔɔ megeentɪ, sɪ aa yɪal bulle Thāgbaa billoɔ'. Mɔna asɪ bɔkɛ nɪ hantɪ gɪrɛ, tibil jɔjɔ n niere Thāgbaa bɔ jɪda, sɪ wa-n pɔr khɔr a yɪal Thāgba ga. Sa too thalera na ha kheura, a ba khinɔ. Tibil biellake na haleeke jɪentɪ ɔɔ khi wɔ'. Ger huna, sɪ teenane sɪ gbɛbure pɛ a caane asɪ Thāgba kɔrɔ, a cana asɪ sopugosɔ. A dɛene dakha asɪ ha pɛ Thāgbara. Gɪ do nɔɔ a faa asɪ sopugosɔ dakha a ha sɪ. Sɪ a gbɛbɪrɪ sɪ, Thāgbaa dɪ lɔ gbɛbɪrɪv.

d) M5 wɛr yenyɔle dɛəlɔ danɪ a ha oti. (versɛ 20-22)

Wire yɛther wirera daan gerra. Du do Faarɔ kɔ wi bol gɪ. Dɪ a kɔɔ cɔvɛre bol kɔtɪ a fɔvna wɪreke n dɔvntɪ ɔɔ thɔ. Dɪ ga bɔolera, a tire dɪko 'laadaar na ta 'laadaarɛ a pɔna tibla fev

yēra. Dɪ mōkɛ gɪ muntɪ kɪɛr, ga do Faarō pa gɪ the dɪ faa ta 'laadaar dɪ hana yire sa ju dɪko 'laadaar thurɔra ga, sɪ gɪ koo daan 'lɛ a ha mōna Jojefɪ koo miɛ wɪntɪ. Dur kɔkɔv ha kɪɛr ka paaraakɛ, kɛ dɔntɪ, nɪ jɛ dɪ Thāgbaa nɔ thumur na-n khokhuɪ ga, gɪrɛ a sɔntɪ mɛna gɪ-n dā du ha oti. Thāgbaa bɔ jɪ na ɔ dahurɛ dookɛ dɔntɪ thɛ yenyɔkɛ thenɪ ɔ tuurɔ na taarɛ na dakha mōkɛ ɔ thumur, n kɔpākɔpā sarnɪ ɔ nɪkhi thumura, na mōkɛ a na heentɪ tibɪla sor, na ɔ kulikɛ a na kulnani tibɪla na daantɪ dɪkhōo. Ga do mōkɛ sa-n heɓntɪ ka pa ikhaakɛ hanɪ ɔ sebera dɪ sa-n faa na dɔ nɔɔ, gɪ do ga dā dɪkhōa' ga. Tibɪl biɛl na hana hɔrɛ a na so aa gɪrɛkɛ Thāgba sɔntɪ na dā gaaga. Thumur bi kōtū gukɛ dɔntɪ mōkɛ Thāgbaa sebera muntɪ there 'lee kōkordaa. Nɪ jɛ dɪ sobɔ thumur gɪ. Thāgbaa seberɛkɛ dɔntɪ ɔ nɔ thumur sor aa: Tibɪl na gaarɛ bɔ there 'lee kōkorɔra. Gaa thumurɪlɛ tibɪl ikha n bananɛ, aa sobɔr ga. Awɪ kɔɪɛr dɔn: Tibɪl na teena a na-n kɔɪɛrna ga. Gaa sōsor kɔɪɛr caalera, na puno na ɔɪɛr Thāgba gɪ do, aa ɔvɔ gɪrɛkɛ a pɛrntɪ haara ga. Sopugo gukɛ sɪ-n ɔvɔntɪ, ɔbɔkɛ sa-n punoni a na so tibɪlalaakɛ bɔntɪ ha debire sɪ dɪ wa-n jal dɪkhōo dɔra, gidontɪ wɪ bor Jeju. Sɪ teenanɛ sɪ miɛnɛ tibɪla wɪ jɪ mōkɛ a koo gaarntɪ tu kɔ thurɔra na mō dakha ɔ Thi koo bɔvntɪ. Asɪ gaarɪkɛ, sa koo gaarntɪ there 'lee kōkorɔra, a koo fi a tee. Durɛ wo durɛkɛ n ɔvɛntɪ there 'lee kōkorɛ durɛ du yɔl agɪbo wo kɛ yɛntɪ aa there 'lee kōkorɔ na hala', sōsor durɛ gɪ dɛ! Sɪ khɪa Thāgba asɪ bɔraakɛ gidontɪ a ha ser tibɪlaakɛ hɔntɪ Jojefɪ, kɛ n mianɪ Thāgbaa thumur dɛdɛdɛ. Na yɪ gaa, sɪ pɔrɔ khɔr, a ca hunɔna Thāgbaa nɪkhiikɛ na inantɪ dɪkhōo gɪ the mōkɛ sɪ kernɪ a yāal Jeju Kirisiti dɪ do asɪ Kōtun. Nɪ dɔrɔ bɔrɛ kɪɛr, a jɛ dɪ Jojefɪ koo hananɛ yɛna 28 bɔkɛ thɛsɔkɛra koo kanɪ.

Thale gi mu Jeneji 41:1, 41:46ra gi sor le aa yena yenyɔ phontɔ pi ger Jojefu hanano yena 30.

3. Gure donɔ nɔ kpaa thɛ (verse 23)

a) Mɔke wɔ diinani Jojefu

Bɔɔ danɔ, du do ta 'laadaarile bire a fu ɔɔ thɔ̄ tɔ̄. Du do waa a diinane Jojefu ther. Gure a yaalɔ a nuna kier dɔɔn: Aa ji fer huna fɔɔra'. A hanane dakha i yaale haara, di gele thɔa di diinane. Gure kant ka paaraake dor bɔ kv thɛ na sobɔr. Mɔ do nɔɔ, si di kuunike cɔv thɛ thake ke na teant kha ga? Jojefu kɔɔ buluuni sa biɛɛv aa a na-n diinane'. Mɔ do nɔɔ di kuunike na hana fɔfɔr haar Thɔ̄gbaa billo ga, ke kɔɔ dɔrɔnt thɔma ɔɔ khat khaan bɔɔle ga? Ke dakha wo, gbebureraant the paar a hɔ mɔke Thɔ̄gba kɔɔ gbanɔ dɔɔl kurɔ a nuna Jojefu. Pha! Jojefu yaa, afidara kar kpiserera. Ha durɔke a kɔɔ caanant ɔɔ bisã bɔɔ, na jɔ kha na ɔɔ ha du ka'. ɔɔ omisɔ kɔɔ gaarvɔre, sa gbaa a dolɔ dee thera, di Pɔtifaar gbaar di do dee. Di khaanɛke wɔ kɔɔ khaanvɔnt, sɔsor thumur dɔ nɔɔ. Di nenɛ wo dɔɔn bɔɔke wa tiini a na piɛ nɔ̄u, a mu gure kant. Or dakha hanano tu jur a ji di taare na 'ler, si Jojefu ha vɔre wɔ diinani ther a faa le khaura.

Mɔ sa lont pi a hun Jeneji 41:1 pa, gi bore si ji di Jojefu khaana kɔɔ gbaar bɔ jɔɔ. Gi vɔɔre a dã yena yvɔr yɛther. Yena yvɔr makonyɔ a kɔɔ hana, si di wɔ tvɔ khaura, di toole waa a dana yena kpelɛ yvɔr. Jojefu bɔ gaar n thvɔre ka, aa the bɔ gaar vɔra di lɔ vɔra. Asɔda gi di sa bule asɔbara a na hun mɔ wer dɔ nɔɔrake si kuunike ba caana nɔwe caalera thaa. Ke aa kɔɔ teenant a caana ga? Pha! Anyee bɔ ca gi thake yaa Jojefu? Si, gi bore, si ker si bir tɔtvɔn paar si hun, gi yaale gi nuna di

Thāgba na gbeburuu di dā pi ga yaa? Bɔ puu ca gure fevkerake Jojefi koo hanɪ, si a koo dor sobɔdaar. (Nine Matio 25:21, Luki 16:10) Gure fevke a koo caanani, gbebre guke Thāgba koo gbeburuuɪ, thɔmanaake a na cuvu ke na booke na kpaaneni ke teleneni or dibara tibil biellake thura na juna'. Kuv duɔn Jojefi koo hanane thieeke a na durni a ji gi, ke doni moke tibil teenani a do thoma Thāgbara na telene. Sere dakha teenane si do Kɔtuni thɔ na telene. Ado Thāgbaa billo gi, gi bore boɔ na dā pi, di Jojefi na the khara ga. Adorake ta 'laadaarule koo diinone, si Thāgba wer na diinə ga.

b) Mɔ Jojefi na waalni kpuraka'.

Thāgbaa sebe na nuna si, di si ji moke thie n kanɪ Jojefu hara ga. Si gure dibara, si juni a na so duɔn Jojefi na koo waal fuwaka', di aa nuna mo gi puurani, agibo da-n huhuun, da-n heena Thāgba sor gureraake danaana'. Narakε mo adoni vre 'lenti niwe joo, si a deene oo ha pe Thāgbara da-n pena oo bul nuu. A hanane ha fure ka. A dor sare thi nurore thudaa billo. Ni ye gi moke gidoni thi nuroreke sa phelni. Mo si doni ha pedara si teenane, si phella Jojefudaake a caanani Ejipiti dura. Me dakha Jeju koo caana gi, moke Pier sebe koo so sarni. (1 Pier 2:20-23). *“Gidoni anyee bo ca na yiro ado ni cvv sopugo di bo gaare i a thv ni? Si ado ni ka na cvv boɔ di ga ina nar bo gaare, di ni furo haar, ger n da Thāgba haar. Gidoni gelela Thāgba ka we nar gidoni Kirisitii thethe dakha koo gaare buɔ ani sora a ni nar fileeke na phelni gi do noɔ na-n 'loro oo nekara. Or do vreeke na koo cveni sopugoo', di fule dakha na the oo noa'. Or do vre wi-n koo nurni si aa-n bir di nura', a-n koo gaarni buɔ a-n koo so tibilə', si a koo*

faa ger a ha vræke n kileni kul sarv.” 1 Pter 3:17-18. “*Gaare thĩ bə cvvrera, ado ger n da Thāgba haar, gi baar gaare puu cvvrera. Gidonı Kirisiti dakha kəə khire asi sopugora babil, ərke sarani khe sereraake na sarana', di a na kpa si na ha Thāgba. Wi kəə kvre əə tomı wer, si Thue palle ur na yire*”

4. Dur jəjvəke sa tini thumuraake

Nĩ bəəke tu jəjvə n gaare Jojefu kha. Agakpaana, nere thethæ cəđara n kəə gaare ni. Anı toosə agıbo, anı bisāsəəke ni kəə hana warnı nav, na məəke dakha ni kəə gbani bəə jəə a bulnə wı. Agıbo wo, səsor bur wı kur thaa pəı a pə nar məəke Jojefuda hanı. Nı hıne, kuun biel kəə gi, di wı kəə kur səsor bura thake a pıeraa aa a yure bisāa. Sa fuv a khaan khaura. Foo bəəke wı faa 'wını di the khairaale, tibila ji dıphā waa, di bisāa thı kəəfi kəə yūo bisaanule, sı kuunılee i toore fāgadaraa nyəəkəə a dana bə jəjvəra. Dı wo, gure kpalanı dıvən: Tu jəjvə hale nıke n pıernı haar səsora a jə sobər. Tibila punone na kvæ anı i, wıyı thumıara. Sıagakpaana nere thethe na yı nə ha paar ni puno ni tee ni pə anı thethera ga. Dıagakpaana məəke Jojefı pıərnı khaura gure, mē fi ha fer gure khaura dı do gəgolə thumıa də nəə di wı kəə khaan fi. Dıdakha woagakpaana thulke vkhā agıbo khoo də nəə di fa-n puno a na do thəmaake fi-n kəə dona'. Du do nəərake di fi too gbāgbar kulela, sı tu kpu n tə fi da-n jalna dıkhāa paake fa-n yāalna. Gı cvv mer dı ĩ jina dapaara kuun bielıda, ke khalmađu khoo, donı nəə di gbāgbar. Su dorake kuun khu gı ka. Gbāgbar kulela a-n too nenē sı di wa-n tə.

Agakpaana tibilike, fi koo deenontu ha pere koo duna fer a faa, mōke Jojeftuda koo hantu na Faarōo diko hūdaar. Nīke gaa thī casooke har cōka jōjvora. Khe jōjvō hale, a hana fil buooke n jientu do awi cōka thō mō gi teenantu, si awi kosō n duna wī faa wa-n kpēē war yemōia'. Agibo wo konaake n thurenanti yuv, awi cōdaraa thumurra, si awi kher dakha na-n kpā dōalnō wa'. Bō kv thīe gi na sobor ado gaa thūke n kar antu cōsōra. Gi-n hele haar na sobō, du cōvna dakha tībila wa-n ji ka wī hana'. A bir a na bulle awibara, gure dana wintu. Dī mōnake Jojeftu koo caananti thī ca gureeke thake, si sa yie pa biel du so aa: Haar kvē nera. Ga nuna dī gure n kantū, gi daaraara'. Mōke gi sontu Jenēji 42:211a obooke o o ōkuunsō koo fuvntu, a-n koo hulene da-n bielna wī aa: Wī jentū buōra, wa-n kv na'. Ha dur gi sobor na kharre. Mōna serēē dakha nī n caana guntū. Thāgba koo bulle Jojeftu jōō mōke si yientu kīer. Dī gera thōa si, dī si tiro dure, yenāake na bulo sintu ke sa kiēlnu a na hun. Thumur be haleeke si teenantu si kiēle a hune. Thī jōjvō hale asī tomura ke sa punoni a na ji mō gi hantu asibara ga. Dō si gbarō bōō jōō si 'lo gi si hun. Thī dure yenaalera ha gure n kpaanentū kīer:

- Na-n do kpurake kpter puu n too antu hara ga, amē gaa, na 'leere Thāgbaa bulike thenu o bō jura na dakha o ha bulola.

- Nī jule Thāgba bielela kibī, gi do nōō, Kōtī n khōsi nī, dī mē na yī the paar nīwera fēv. Nī julelō kibī, gi do nōō nīweraake nī hantu, si nī bō nī jul kibī, na-n hona Kirisiti. Thīe wo thīenaake n dana nintu si nī jena dī Thāgba punone a gba thī doolera du do nar dure.

- Agū ha mōnake, si anta dōn: Nī dō buō a na dō Kirisitii thō. Na-n do thī doole n do nōō waa, nyēē n khiirntu khoora

ga. Nɪ kpierna Jejuu nɔ thumuke a muni (Luki 16:10) *“Tibilike dvɔnni sobɔ cvvdaar thĩ biisɔra, mena a na do sobɔ cvvdaar thĩ kɔtinasɔra dakha. Si vrɛeke dvɔnni bubur cvvdaar thĩ biisɔra, mena a na do bubur cvvdaar thĩ kɔtinasɔra dakha”*.

- Nɪ jɛ too Kɔtina na dibara wurre na ha pɛrɛ. Nɪ jɛ dɪ ɔɔ yaal dvɔn a bɔna nɪ, ger gi dɪ gbanani hvɛele, fɛv biɛlbiɛl n jɛ dɪ Kɔtĩ har kha na unɛrɛ. Dɪ gure fɛvɔke si-n caanani, ger a-n gba da-n gbeɓuna si, si deba a bɔnɔ.

Thāgba na kɔɔ faa Jojefi yuuraka'. Dɪ sɛrɛ dakha mena gi a na diinɔ sa'. Si gure a-n kantɪ cvv ɔɔ ha bulolaake na hanɪ mɛrɛra ga dvɔn: A-n tɔr bɔɔ fɛv da-n wɔrɔ si, dɪ mena dakha a-n yaal sa-n wɔrɔnɛɛ. (Ebirɔsɔ 13:19). Asɪ Kɔtĩ dakha thakera a kɔɔ gaar.

- Wa kɔɔ kulnaa du telā'.
- Sɔso so judara kɔɔ mure sɔso thumia a piɛraa.
- Wɪ kɔɔ fuvrɛ a ciil sa lii na ther jɔrko.
- Ɔɔ kpākpāadara kɔɔ caaleɛ sa suraa dibara.

Pɪpu paar, tu puunɔ kɔɔ kpaare tu kv thurɔra a kvv. A jure gure n dɔni nɪwɛ, a juna dakha asɪ nɪwɛ fɛvɔke si-n caananike thura. Dɪ gelela cvgeɛ dɪ ju do Taadaar waa thu. Ebirɔ 4:14-16 mia si gaa thumule aa: *“Mɛ gi gidoni si hanane gbɔdaar kɔtĩ biɛlikɛ kɔɔ kpāsɛneni thāgbara yū, ke dɔni Jeju Thāgbaa Bikuun, si jɛ jul kibɪ ha pɛrɛraake si canɪ. Gidoni gbɔdaarɪke si hanani, ga do gbɔdaar guke na-n punoneni a na-n pɛr asɪ yɔɔra gaaga, si ɔr, a kɔɔ yire fifilɔle asɪ kha thĩɛ fɛvra, si aa kɔɔ cvv sopugoɔ'.* Ger gi sa-n wɔrɔnɛ na tu jur

Thāgbaa fāga too pa, ka bɔ jur hani, mē sa 'le bɔ donanɛ, sa-n 'lena dakha bulle thī bɔr bɔɔ ga-n the ɔɔ bɔ jira."

4

Faarɔɔ dɔɔlsɔ (Jeneji 41:1-46)

Jeneji 41 na tɔtɔɔne a fɔna thumur bireeke dɔɔni: *"Mɔ yena yenyɔlee kanɔ na pi"*, ga da Jojefira kpurake, mɔke wi diinɛnɛ'. Gɔ sor aa: Ɔɔ khaana wi khaanɔɔni, gɔ kɔɔ daan wire taamakonyɔ na kpelɛ yɔɔr. Mɔke kherulee sɔso kuur thumu dont nɔɔ dɔ wi khaana, na mɔke ta 'laadaarile kɔɔ diinɛni, sɔ gele na do nɔɔ, dɔ wi kɔɔ tiro wi nuɔɔke teanani a cɔe khaura ga. Pha! Anyee bɔ yaa Jojefi! Kɛr wo, sɔ yɛre dɔ Thāgbaa bɔ na tibɔlaa bɔ na do biella. Dɔ a-n phana dakha ɔɔ bɔ cɔɔra ga. Pɛr sebe yaaale a ju mɛ sɔ, gaa thī gɔ hure sar. Mɔkera Thāgba kɔɔ sonɔ ayɔ: lna bũburone thuke na thiinɔ tu puunɔ. Dɔ gaa thumura, tu jɔjɔɔ n sor aa: Mɔ dɔ nɔɔ dɔ unan pɛr sɔ ga-n dā kpuraka'. Dɔ Pɛr 'laare kɛr dure gaa thumura aa: (2 Pɛr 3:8-9) *"Nerɛeke mi-n nani thi biel hale na-n diinɔ ga, ger dɔɔn: Kɔtɔnna wi biel hor yena gbilani, dɔ yena gbilani ho wi biel. Kɔtɔn na-n pɔɔr sɔ dɔ cɔɔ girɛeke a yini ina cɔɔra', mɔke ikhasɔ n kɔtɛrni gira', sɔ haar a-n fɔ nerɛera a-n yaaal tibil biel n bua', sɔ a-n yaaale tibila fɛv n deba haar."* Kɔtɔna bɔɔ na-n phɔa', ga-n bɔr dakha ga. Ado a yaaale a cɔɔ thī doo a-n cɔɔre. Sere, ha fɔ bɔrera, na phananena sɔ-n yaaal sɔ cɔɔ thī doo. Kɔtɔni thethe kɔɔ gbɛbure thīe Jojefira du hana

yire. Mōna a gbebuni thīe thale Jojefura dō nōo du teena a dire ha fvre. Jakı Jejuu kpākpāadaar mure a thar gaa thumura. A sor (Jakı 1:2-5) “*Ĩ omisō bō gaar caar duduke ni-n yini, ni gba gi ga-n do nar da kōtī, na-n jinana, ado anı ha pē bo jul obōoke ni 'leni bī ber pi, ga dor gire na hana nini ha fvre. Dı ni dō ha fvre n do o thō gi ju dā, ni ju bōr ni ka, ni dā na thō thiena ga. Dı ado tibil biel nerera 'lee kpesere dō nte n biel Thāgbaake n 'laaneni na haar, sı phaane na-n hala', dı Thāgba na haare.*” Jojefu yena yvōr yētherıke a cvvni khaura, Thāgba gbaan bōolera da-n gbebunaa. Kōtī na-n phana yuurake o thōna ga, sı gure a yuni ga daan, phubira ga dā a na ha oti. Ası dıwılv koo dōon, sı hananaa ha pere. Dı gure n cvveni ha pere du ju do ha pere dōon: Nıwe na filıle. Sı bōoke thīe n jal sunı bōo pi, sa-n hana yāale Thāgbara ga. Obōoke sı teenanı sı gba hvēeke khiirnōni, liir sı-n yı ha fvre bōoke a bōrni. Bōoke Thāgba gbanı a gbebuna Jojefu kōo daan khu paar mē. Bō biel daan Jojefu yi hanana dōni bōoke gi junı dā khu paar. Nenē dıphā waa, a na fer dıphā waa fōo o yi hanana.

1. Faarōo dāelsō (verse 1-8)

Thāgbaa bō ji hulone ka, dı o bō julera dıkhāa bōo, gi-n pvōre sa dā. (Khu 145:9) Gi sor aa: “*Kōtī bōre tıbilala fev dı o bō ji dakha deene thīe fevvraake a tını*”. Thāgba bōre, narake o sodarara a bō ware. A-n 'laare 'lar ha pedarara wı hana mē mōke a-n yāalni. (Matıo 5:43-45) “*Nı kōo niere dı wı kōo so ayı: Fa-n na afı walākha tibil sı na laare afı lālaardaar, sı me wer mı so nare, na-n na anı lālaardara, na-n bielne Thāgba a na pē wireraake n kpoa narnı. Thale na do bisana anı thıraake hanı le yūu, gidonı a-n cvvre o*

wi du phã tu puusɔra na tu bɔisɔra, di cɔv dakha nyvɔn di ga-n dã tu sarasɔra, na wirera na sarana'.” Faarɔ́ɔke dɔnti Ejipiti jamanana yuni thĩeele thale, si thuldaar a kɔɔ do. Thãgba na cɔvɔre di Jojefi yi na puɔr gi do nɔɔ, ɔɔ thuke dɔnti Jakɔbi n 'lɛrɔ nɔbɔɔ, na dakha tu jɔjɔɔ.

Wi biɛl daan ditinɔ, di daan bo Faarɔ́ kpei. A kɔɔ dɔele dɔele yenyɔ́ɔke thake Jeneji 42:1-4); ɔɔ caca dɔɔlɔ, a kɔɔ yire na pɔlɔɔ makonyɔ na makonyɔɔlera bɔre hunɛna ka. A hanana tomi nɔvɔn dakha, ke theni yɔ kɔ́tuna. Di na kperɛ makonyɔ bir a kpaan wo ke n kɔnti bɔɔ hunɛna gidɔnti kɔmer fulene wi. Mɔ́ke gi soni ka paaraake, gi sor aa: “*Nasɔɔlera kperere ka, wa hana tomi nãa'*”. Di nasɔɔlera dɔnti khuu haar thale ke na bɔvɔnɔnti hunɛna ga, dor naake dakha tibil na yuni na yire pi thura ga. Di mɔ́ke Faarɔ́ dɔɔlni a yi thĩeele thura thale, gi dor nɔɔ, di aa mar na daara'. Su do dayuu bire fɔv wo di daar Jeneji 41:5-7) Nenẽ wo dɔɔl kpu gi. A dɔɔle wo a yi jɔ, a yire jɔ du bɔr ka. Ju yɔv makonyɔ guke pɛmanɔ jɔ kira biɛlla. Bil biɛl wo, a yire ju yɔv makonyɔ kpu woɔke pɛmanɔ ju kira biɛlla si aa bɔr hunɛna fuwraka'. Mɔ́ke Thãgbaa seɛbe soni ju yɔvɔsɔra hure mɔ́ke wi-n lɔbini jɔɔke wi phã pa jɛ pheɛbini. Ejipiti dura, je caalera ha. ɔɔ i n dɔvɔn: Kamisẽ. Je phũ kporv guke n phɔvnanɔ du the bẽ fɛɛnɔ. Di je ca ɔlera thale punone a kɔv thĩe jɔɔ. Adorake lɛ thĩe gi. Di jɔɔlera, a yuni ke na bɔvɔnɔna', bir a gba, ju gureake bɔvɔnɔnti a du fɛv. Di Faarɔ́ pal birbir a ur phĩ paar du the mɔ́kera dɔɔleele puuroni ka. Di a thũɔ ɔɔ dɔdɔɔdarara, wi pɔ a miɛne ni dɔɔl kurrɔ. Surake biɛlake na kɔɔ puno a ti kirv a haa ga. Gi daan thake, gi nuna si di Faarɔ́ thethe hanane yãale wureraake n miɛnanɔ thuesɔ, sa bo Thãgbaa bul. Faarɔ́ kere a ga yɛ tibulala, gidɔnti a

kpiere wer na punone a na bul ni, a na tinə dɛəl kuru, a na miɛni. Su do biellake awi thĩthun na koo hana punone a na tinə dɛəl kurva'. Tibil jɔjɔ hale nĩke ke maar gbāgbarni khorr, wa hana jul paara". Du the gureraake dɔdɔdara, na khĩdida wedara n miɛ wɪni. Awɪ kpiɛr dɔn: Tibilaalera punone a na miɛ ni thĩɛ fevɔke n kanɪ unɪ yi hanana. Tibila n pere haar wireraake n yɛni aa: Thĩ maan jɪdara hanɪ awɪ thumɔsɔraake wɪ-n mɪni Rajora, na wirɛ n yɛni aa: Thĩɛ unɪ jɪ yũ thĩsɔraake tibila n penɪ haar. Ni je dɪ Satã haanle gele fevɔlee ballɔ. Da-n kuur sɔsɔ, da-n nuna tibila, dɪ ɔrra dɔ ure durenɪ tibila mɔke wɪ-n donɪ gaa thɔɔlera ɔɔ yaal dɔn a yaare ha pɛdara, wa-n yaal Kirisita'. (2 Korɛti 4:4) Thāgba pɪɛr ser na kpākpaane aa: Sa-n lɔ gaa thunaala', adorake waa tu casɔle wɔrɔna ser agibo wɪ hɔnɔna ser. Dɛt 18:10 sor ayi: *“Wa-n yi tibil anɪ pa, a jinə ɔɔ bikuun agibo ɔɔ bikher bonie a thii dɔɔra ga. Wa-n yi tibil a na-n bo agibo a na-n yaal jũsɔ girera na inani yêkɔvɔ agibo a na-n cuv dɔdɔ thɔma dɪ sidumone ga. Wa-n yi tibilike n dɔni na sidumone, dɪ tibil guke n yaalɛni bɔraa bɔradarasɔɔra ga. Wa-n yi tibilike n kpiɛni khə'. Tibilike n dɔni gaa thɔ casɔle n kvɛ Thāgba Kɔtin kpɔkpɔrɔne”*. (Levitki 19:31, Nɪwɛ 21:8) Faarɔ yure tibilaale du do wa hana punone biellake a na bulnə thĩ biella'. Thĩ dur kvkɔv gɪ, asɪ billo dakha.

2. Mɔke ta 'laadaar 'lɔrɔni nuɔ Faarɔ dɛallɔ (verse 9-13)

Ta 'laadaarɪke tu cɔnane gɪ na sobɔr le Faarɔɔ cɔ, a niere gure fevɔke Faarɔ n mɪni gure a caananɪ, ɔɔ phĩ pa, na mɔke dɔdɔdaraale na punoni na ti dɛəl kuru na haa ga. Dɪ thĩɛɛle n kanɪ thale cɔvɛ kuunile dɪ gba kpiere a bir juna dapaara Jojefuke a koo diinɛni le khaira. (Jeneji 41:9) *“Dɪ le Faarɔɔ*

ta sedaraa kōtī gba thumur a so: *Mi jinane bōōraake mi dīni. Gire kanu ma mu ner nī*”. Thī juna ukha sor aa: Sobor gi a jire gbobi sa diinō Jojefti a faa khorr. Si bō vreraake a junaane. Di ga bire na do Jojeftura nōbō lōoke kheraraani. Thāgbaa sebe werake na mu thīe gaadara ga. Si gire dibara si yini dvon mō a juni di sopugo unu cuu. A tōr wer dakha a wōrō jamana a mienuu gure a juni gbe, na gure a caanani khaura, or na diko hundaar, le Pōtifaar khaura mō wer yenyō fev kōō dōalni di Jojefti kōō nūrōre jamanana, di unu dōalsōra Jojefti kōō so nare aa Thāgbaa pa gi the. A sor Thāgba unu teena unu-n fvōre ga do uner Jojefti ga. Kuunile banōne ayi: *“Thīesōlera kōō daan fev, a ha mōkera a kōō soni”*, gidonu dōel kirvuke teni Thāgbaa pa gi the, ger dō kirv di thīeelera a nunani Jojefti di mu dā 'le mōna a soni. Thāgba dor sobō Thāgba di a na puno na kur sōsor kpuraka'. Hune Kht 31:5, Ejat 45:19, Ebi 6:18 Thāgba na-n phulā yuurake gure a sona'. Gure a vlfenti unu cuvre, a-n julole du dā oti. Ni hune mōke gi bōrni, a dona dakha tu ji dēe pa bōō ka, di sa dēe ast ha pe Thāgbara, ke oō nō ka thumur doni sobor. Fa puno na hana, ha pere, tu jōjvō thuraakee nō ka thumura ga. Si Thāgbaa billo wer, ga ha thala' koi. Gure fevuke mianti Thāgbaa sebera, si deenō ha pere si gba gi koo, gi do sobor thumur. Ger na dō nōō, di sa punona a na yuna gure Thāgba n yāalni si ye. Obooke si-n tunu gureeke Thāgbaa sebe soni. Thīe na puno a na tha sara'. Gi sor, Thāgbaa sebera aa: Tibil wo tibilike na wenti Kōtuni i na 'ler taare. (Rōmdara 10:13). Wure fevuke jienu Jeju Kōtun mō a doni Taadaar n jīe tue ger di unu jaal Thāgbaa dvo.

Gure fevuke danani, Thāgbaa bōō ji guke vōvioneni ke si yuni Jojeftu yi hanana. Gaare fevraake a hani, si Thāgba tuon gi

hana mē. Dɪ ɔɔ punona, gɪ the dɪ thɔɔ Jojefura a dana ka teanani, na booke teanani. Gɪ do nɔɔ a hana hɛ a jul jamanaa yera. Thĩ fevuke koo danani Jojefu yi hana, thĩ biellake na dā bula bula ga. Sɪ Thāgbaa nyɔɔke tibil na-n yuna' koo thɔa thĩ fev.

3. Mōke Jojefu koo mienu Faarɔɔ ɔɔ dɔɔl kir verse 14-36

a) Jojefu jule jamanaa yera verse 14-16

Wi biel 'lɛ'lɛke hɛre Jojefura wi jɔjɔɔke a koo cɔvni khaura, su dorake wire guke a na jinani bɔɔ fev ɔɔ yi hanana fev. Faarɔɔ thɔn a we Jojefu. Amɛ na punone na jɪ gure n piereeni, gidoni ɔɔ dɔɔlsɔra koo dɔ nɔɔ dɪ wɪ koo fɔv a kpeɛ bir kpolola yena yɔv yether ha gure phɔni khirro. Su do nenɛ wo ɔr ha vɛre juleni Faarɔɔ yera. Sɪ mōke sɪ koo soni, Thāgba nyɔɔ guke hani thĩeele khirro. Asti hun para, sɪ-n yere du ho Thāgba na jɔɔ thĩa'. Mɪ-n ha ner 'lar ni jule ani Thāgbara kibɪ adorake ni ha wi puurɔ mɔ du ho gɪ birɔ nare sɪ ni gba ani yi a na faara.

Thĩ buuke sɪ teenani sɪ juna ger dɔn ɔɔɔke Jojefu beni yɔv, sa debi kēkena, gɪ do nɔɔ, a puno a jul jamanaa yera, (verse 14). Sɪ punone dapaara a gba kpiere sa jɪ dɪ wi jɔjɔɔke Jojefu cɔvni khaura, koo cɔgvɛre dɪ tĩ koo. A sɛlena dakha. Dɪ mōke a julni jamanaa yera pi, a sɔvraare aa: *“Mɪ dɔɔlle dɔɔl biel, sɪ tibil na puno na miɛ mi kirva’; sɪ mi niere dɪ a wi miɛ fi dɔɔle fi-n punone dɪ fi ti kirv”*. Ga hɛre jamanana na ta 'laadaara dɪ wɪ jɪ dɪ Thāgba dɪbara hanana punone dɪ tinɔ dɔɔl kirva', gɪ birɔ ware awɪ kpiɛra. Surake thale Jojefu dakha koo so ta 'laadaaraale. Dɪ Jamanaa kpiɛr, na puno na jul pa biella'. Ado Jojefu koo ture aa uner n te dɔɔl kirv, ga koo dɔvraare

nēbaradaa. Thĩ ca gele dor nēbaradaake n p̄erenti sere fev nĩke ɔɔɔke Thāgba gba sɔni da-n dona ɔ thõ, i yāale na-n puɔr si di ur sara. Di hu caalera Satã n gba bɔɔ fev da-n punona si. Si ga ha thale Joĵefu billoə', aa kɔɔ faa d̄ibara, di fiŋiləle kɔɔ punoə'. Gure n kan̄i the ɔɔ nuɔ d̄vɔn: Aa Thāgba d̄ibara hana punone di 'laana d̄əəl k̄ur̄v (Jeneji 41:16). “*Di Joĵefi birse Faarõ: Ga do m̄ere thethe ga. Thāgba na 'laane k̄ir buɔ a na ha fi*”. K̄ier Joĵefi gbaar i d̄v̄ure fev a ha Thāgba. A thõna dakha thĩe fev da-n p̄e Thāgbaa huɔra. Ado Joĵefi ji p̄herura gi nunane di aa gb̄eburi pi a do Thāgbaa thõa'. Ye jɔjɔɔke a cuv̄ni khaura, cuv̄re Joĵefi di hana cuv̄ pa k̄p̄uke, d̄oni d̄ibara wurre, na ha p̄e d̄eene Thāgbara. Cuv̄ paar̄lera n yura bɔɔ fev̄uke a-n gbani caca too paar di ha Thāgba. Joĵefi junane dapaara gure mīanti Ejaɪ 42:8ra ke s̄oni: “*Mer d̄v̄on Thāgbaake hanile khorr. Thale ã i n do. Di ma-n tine ã wabi k̄purake na tibilə', di ã i d̄v̄bi gi na thila ga*”. Sobɔ beeke kherani k̄ier. Ka paaraakera, d̄v̄on dakha gure kɔɔ kherani Joĵefu hara. Di ger d̄o nɔɔ, di aa yāal k̄purake gi do a tiire helu ta 'laadaara ga. A jure di Thāgbaa nyena thĩe fev kɔɔ ha.

b) M̄5 a mīeni Faarõ d̄əalesɔ k̄ur (verse 17-32)

Faarõ jamana gbaar ɔ d̄əəlsɔra a mīe Joĵefi nen̄eke m̄õ a gbani caca d̄əəle a mīe pi, ke d̄oni, m̄õke a yuni na makonyɔ di wi gba na khõna makonyɔ a du pi, a baane dakha a so ayi: Verse 19ra “*Agipi na ni k̄per̄ee wocolo wocoloo makonyɔ ther dakha murara a k̄pa war mur nuɔra. Ejipiti d̄v̄ɔ, ma yi na di k̄per̄e a th̄v̄ puuro thaa k̄puraka*’”. A baane verse 21la ayi: “*Wi kho werrake si du ho wa kho th̄ã'. M̄ẽ wi k̄per̄e a ho m̄ona wi kɔɔ han̄i. D̄ũ jagi*”. D̄əəleele kar ɔɔ punona Thāgbara kɔɔ cūe th̄ĩelera thale gi do nɔɔ, gi ka ɔɔ punona.

Agɪɾɪ wo a kɔɔ ɓaane balanyɔdaa wo ayɪ: Mɔ̄kɛ a yuni jɔ ɓoukɛ jɔ lɔbirusɔ kɔɔ gbani fɛv a du. Gure a banɔnti dɔvɔn: Aa wĩ dɔdɔɔdarasɔ na kɔɔ puno a ti kiru a hana' (verse 22-24).

Mɔ̄ a muni a dana liir dɪphã, ger Jojefu furɔ da-n haa tuur ɔɔ dɔɔlɔ. A kɔɔ sɔvraare aa: Dɔɔle yenyɔɔle fɛv, kur biella gi hana fɛv verse 25ra, kɪɛr sɪ yɪɛɛɛ dɪ Jojefu kɔɔ thɔɔɛ Faarɔ̄ da-n pɛ Thãgbara verse 25b, *“Thãgba kɔɔ yãale a nina Faarɔ̄ gɪɛɛkɛ a na cvvni”* ke na ɓoukɛ na kpaaneni. Jojefu dor Thãgbara thɔ̄daarɪkɛ ɓɔvɔnɔnti du the mɔ̄kɛ a kɔɔ miɛnti Faarɔ̄ casti, gure na danani ke theni Thãgbaa pa. Sɪ ga do dukhaa limi a-n yãalɔa'. A sɔvraare aa: Na khɔna makonyɔ na jɔ yɔv makonyɔɔle fɛv yãale gi nuna thĩ 'ler yɪɛr makonyɔ. Dɪ na kperɛɛ na jɔ yɔv makonyɔ dakha na-n nuna kɔmɛr yɪɛr makonyɔ (verse 26-27). Mɔ̄ a na funi sɪ na thɔɔ Faarɔ̄ kɪɛr na pɛ Thãgbara, dɔ nɔɔ dɪ so Jeneji 41:28ra aa: *“Mɔ̄na mi kɔɔ soni Thãgba yãale a nina Faarɔ̄ gɪɛɛ na kpaaneni”*, ger dɔ nɔɔ dɪ bir a kpãkpaanaa aa: Ga do gurekɛ na danani dukhɔo ger Thãgba jɪ dɪbara ga, sɪ ɔɾ dɔ kɔ̄tĩ thĩɛ fɛvra. Thãgba nunane casti, dɪ unɪ hanane punone a na cvvna gure unɪ peni haar, tibil biellake na hana punone a na piɛra'. Thãgba dɔvɔn tɪbɪla fɛv Fãgadaar. Jojefuda dɔvɔn: Faarɔ̄ n te kɪɛɛkɛ baanni. Ke dɔnti mɔ̄kɛ a na jɔnti dɪ Thãgba dɔvɔn: Fãgadaar kɪɛr, dɪ ɔɔ Fãgadaar do na hana khu paara'. Afti yɪ tibil dɪ hana too pa kɔ̄tĩ mɔ̄kɛ Faarɔ̄ hani, gi punone cvgvv dɪ debi do i yãalɔa' a hun ɔɔbara, gi do a baar tɪbɪla fɛv. Jojefu kɔɔ nunaane dɪ Thãgba dɔvɔn Kɔ̄tĩ tɪbɪla fɛvra. A bire dakha wo, a nuna kɪɛɛkɛ Thãgba hanani Ejipiti dura, na dɪ khudarara, kɪɛr na yena yɔvɔr yenãake na kpaaneni khiro. Caca yena makonyɔɔle na dor thĩ 'le yena (verse 30), sɪ balanyɔ yena

makonyɔɔle na dor kɔmer yena. (verse 30) kɔmer kɔ̄tɔlɛra na thɔne na puuro na ka, ke tibula na diinɔnti thĩ 'le yenaake kɔɔ kanɩ. Mɔna gi muni a gbana thĩ nunanɛɛke hɔnti na kperɛɛ na ju yɔ hɩ̄sɔɔleeda, mena kɔmerle na ha 'le. Agɩɩ Jojeŋi bire a nuna wo, mɔ̄ dɔnti kurɩ sɩ di dɔɔlela ha yenyɔ, Jeneju 41:32. *“A fi yie di dɔɔlela debi balanyɔ, je di thĩe guke theni Thāgbaa pa. Di a na pɔɔr sɩ na cɔv girera a ninana”*. Thāgbaa yāal dɔvɔn a cɔv tibula wɩ ju di gel ina cɔv thĩɛelera gi dā sobɔr ga pɔɔrra'. Ado fi yi thĩe du mu a kpākpaano Thāgbaa sebera, gi yāale, gi nuna di thĩɛelera na cɔvɛ ger a na do sobɔr. Sɩ yāale kɩɛr sɩ nuna thĩe yētherike, sɩ-n caanani Thāgbaa sebera.

- Bɔ jɔjɔɔra Jeju Kɔ̄tɩn n kɔɔ sor ɔɔ kpākpaadarara aa: Ina khire, sɩ na ur na the khirera. Ga yɔɔ kpākpaadarara mɔ̄ wa junɩ kurva'. Sɩ ɔɔ khiilera na kɔɔ hana gɔlo paara. Matie 16:21, Markɩ 10:33-34, Luki 17:25). Mɔ̄ ka paarsɔɔle thumu daan a ha oti 'le.

- Sɩ kpierna gure mianɩ sopugodaraa thumura, mɔ̄ke gi sonɩ aa: Wɩ deba haar sa kera Jejura a taa wɩ. Luki 24:46-47, Th t t 2:28; 16:21-17-30; 20:21 na ka pa ukhaaso hale mianɩ gaa thumu wo. Di ado ha debire na hala', sopugo faare dakha na hale di kuune kha gi na Thāgba ga.

- Pipudaa dɔvɔn: Thāgba so sare ayɩ: Jeju na bire a na ã na gba ha pedara, sɩ a kulna tibula thura. (Hɩne Matie 16:27, Luki 17:30; Jā 14:3, Th t t 1:11, 1 Korētɩdara 1:7, 1 Tesalonikɩdara 2:19, 4:16, Nɩɔɔɛ 1:7; 22:7, 12:20). Ulfereɔɔke na daan sobɔr gidontɩ mē Thāgba mu gaa thumu balamɔ̄ balamɔ̄. Ger

gɪ sɪ teenanɛ sɪ gbɛbure a na piere wi doolera, a dɔna dakha kpãkpãada bɔi.

c) Hɔɛɛke sɪ teenanɪ sɪ gba (verse 33-36)

Jojefi koo har Faarɔ̃ 'lar aa a we tibil koro, a bir a nuna dakha gureeke a na gbanɪ, mɔkera Thãgba koo nuraanɪ, mena a nura. A bire a nuraa wo thĩeɛke teananɪ a gba, gɪ do noo a taa oo too. A teenane thĩ 'le yenasoraake, a phiir tibilike a na penɪ a na-n do thoma le Ejipiti dura. (verse.33) Thɔ̃ kukuu guke teananɪ tibilike a na perɪnɪ a na-n do thomaale a do tibilike hananɪ kɔɪer hulɔ, ke wi mienɪ thomaalera dɪ ju gɪ da-n do boobo. Ga do tu bula bula teana wi cɔe thomaala'. Gidonɪ thomaalera, thɔ̃ kɔ̃tũ gɪ. Dɪ do dakha wi pe tibilike na kpaarenɪ tibilaa cɔso, a na-n ti dikɔ dakuru dakuru a na-n pe pa kpu. Dɪ dakurusoolera wa tini teenane wa-n thune gɪ, pa bo paar, du bunɔ 'lumi. Faarɔ̃ afɪ pa ga ha dakha, dɪ fa mie tibila, gɪ ju hure war boobo. Gɪ cɔv dakha tibila wi nuro nũu boobo thumuraakera fev, gɪ do noo dakha gɪ piɛr kɔɪere fevuke gelela na unanɪ dura. Dikɔ fevuke wa 'lenɪ thĩ 'le yenasoraalera, wa jure thun gɪ, wa-n pierna komer yenaake na unanɪ. Dɪ kɔɪesereekera Jojefi hananɪ, a muna thumurlera na filesooke a 'laanɪ a ha Faarɔ̃, nunane dɪ tibil ca ole wi-n faa a bir a ker khaira bã. Mɔke Jojefi koo hananɪ file na kɔɪesere da-n huna khaidaraake wi piɛraanɪ da-n hun, dor noo dapaara dɪ yɪ filesɛke teananɪ a mie Faarɔ̃ mɔ boole na danɪ.

Hɔɛɛke Jojefi nuronɪ Faarɔ̃ kɪer khure gbaarra ka. Khaidaar, agibo dee, na hana hɔe fuwrake a na 'looro nuɔ du gbɛɛsɪ thumura ga. Dɪ ado khaidaar doo cɔv du kpamsɛ, wi-n koo kɔɪere. Gaa thumurɪke dor noo dɪ wi kɔɪurna khaidara jɔjɔ. Sɪ

Jojefi billo wer, ga ha ma', tibula fev na Faarõ thethee yi koo gaarare. Gelela fev thoore Jojefi di 'laa tuurike Thãgba koo haani, a 'laane na 'lar. Asi billo dakha, si teenane si përo khër, obooke, si-n muni tibula Thãgbaada. Na mõi dakha si teenani si mia Jejuuda tibula, si boõ na ka pa. Mõke Jojefi muni gele fev thale a pi, aa yaal kpurake a gba caca too paara'. Ado tomi nuuna gi, ga dor a na koo sor Faarõna nayi: A pe nar una-n do gaa thoole. Si aa cuv thala'. Ooda dvon a jule jamanaa yera, a mienee gure Thãgba koo sũraani. Ni yeke tibilike jieni aa uni yi Thãgbaa nyena gi ha. Di bo greeke Jojefi danu kuer, or dvon Thãgbaa bo kõtũke Thãgba thunni da-n pierna. Aa nuna jamana yol khaake a hanani oo hara ga. A koo dure dibara wurre Thãgbaa nyõkoo. 1 Pter 5:6. Gi daaraare mõke a faani thie fev Thãgbaa nyõkoo.

4. Mõ Thãgbaa bo danu da gba Jojefi a nuna tibula (v 37-40)

Mõke Faarõ na oo khukhuso nieni Jojefi fũsooke a 'laani thale, wer fev ture kha no biel, gure fevũke a koo nuna wuni verse 39. Thieeke hana suni 'lar dvon: Faarõ koo kpiernane oo too diphã du the mõke a tuni Jojefu dur dapaara na phanane, a koo miere tibula mõkera Thãgba koo nunaani. Du do waa a fũna obooke, Jojefu yi hana debire khorr. Gidonu Faarõ sor: lna ji tibilike, na punoneni a na bulna' (verse 38). Jojefi koo hire na Thãgbaa Thu or cue thale gi do noo Faarõoke donu thuldaar n tha a thvno si a yie a ji Thãgba koo ha kha na Jojefi. Tibil biellake na hale duraale mãkhanani Jojefa'. Faarõ koo baane ayi: verse.39-40 *“Di a sor Jojefira: Thie ca gure Thãgba ni farni di fi ji gi, yv bo tibil na hale a bir hana kpesere a ho fi bã. Ferru na dvon yv i dvo, afi no ka i too*

na-n hun fev. Jamana too paarike 'lē'lē'lē ma jona fi dibara". Thiesoole kanu thale na pi, Faarō fire yie a pe Jojefura khorr. Gure na kpaanenu dvon: Cüreeke tubula fev na hananaani. Jojefura wi per ye kuvlo thie fevra. Thieeke thake, Jojefi na koo kpierna gi thala'. Mōke du kpesenti duuro, Jojefi na koo ji di thieele dor sobora'. Di mō a na doni kōtī, gaa kpiere caale na haara kpierera yuuraka'.

Mōnake ye jōjūo kanu, di lālāadara dakha deburo mē, si Jojefi wer a toore na telene o Thāgbara. Oo i yāalike a koo hananu oo dabol dii boō, mōke a-n koo dāolnu du do o o kona, na oo thiso, na oo nu gburōkhure oo yera gele fev kpaamsere ye jōjūoraake a cvvni khaura. Gure a durni khaura dvon dibara wurre na yurre. Ado oo cōdara na gaaru mō, narake mōke oo kōtī kher koo kurni sōsor a piera, na gure fevuke ta 'laadaar koo cvvraani. A koo dure a ji gure wi-n wenti ha pe hanane Thāgbara. A tinona kpiere khorr una toore unu Thāgbara. Di or do vreeke una hanu wabure na i dōbure na boō fev. Adorake unu ha Ejipitidaraa tu kōtī yera, si Thāgba unu teena una-n hana i dōbure.

Thōma fevuke Jojefi koo cvvni, si oo telena a-n nuna. Na yu gaa Jojefi koo caanane nwe joo, sa bo a too telenena na ha perera. Si ukha tibilsō hale nīke, awida na ha thala'. Gure n theni awi nuō diwulu koo dvon aa: Thāgba bo mer faa. Su do booke dvonnu Thāgbaa booke a perni a gba nteelera ado bonane tibilala fev thura a taana tibil jōjūo yi na dā pa'. Sebe khereda biel koo kherene thake ayi: Aa, ado vreeke caanani bo gaare joo, Thāgba bir kəsuu, da kōtī gi-n dōvra khorr. SebeekeTorest koo kherenti paaji 137ra wi-n wenti aa: Kāke ful saru n theni. Booke Jobu n koo caanani fifilole, obooraale,

a hvre yaaru, a-n mar di ju vre doni Thāgbaa nyḏa'. Liir a koo cāa a so woo: Jobi 23:10-11. *“Mi jire hvεεke fi gbana mini, di adorake phur dōora, fi koo to mi si ma ther wai a na hona de bire”*. Jojefu billo dakha, mena a koo caana bi ber a cɔvna yena yvɔr yēther. Di a dana kɛr ɔr deba ado Thāgbaa thō do thūke a phiirni. Thāgbaa hvsɔ hvnɔne kha na asida fi. Di mena dakha ɔ kpiersɔ hvnɔna asi kpiɛr. (Ejai 55:9)

Thi jɔjvɔ hale Jojefu yi hanana doni sobɔr, ke si punone a yi Jejuu pa dakha. Mōke gi soni Ebirɔ 5:8-10ra: ... *“Adoninke Bikuun”*

5

Mõke wi phiiruni di do kõtĩ

(Jeneji 41:41-57)

Sapituri yenana, si koo yi ger casti du mie si le, mõke Jojefi koo tini dæel kurraake nenaani a mie Faarõ jamana. Thĩ 'le yena makonyo ga funa bo, agi karõ pi diphã, komer yena makonyo kpu n kpaan wooke na doni komer ku yena. Di mõ wi yi gni thale a ji, di thiena thale ga ha yẽ kuvlo, awida dvon nenẽ, wi phiire tubila, a pier wa-n hun mõke wa cvvni, si wi ti tubilaa diko gbegegbe, wa-n thun khokhiara wa-n pierna nã delẽ komerike na unani. Dikoole dakha n puno gi bul di khuidaraake diõ warni. Jojefi koo sor Faarõna ayi: A phire tibil le õõ dvo, a pier, ado yvv, a na-n hun tubilaake n kpaarenti di wa-n ti dikoole. Faarõ na õõ khukhusõ koo yi ger di tibil na hale õõ dvo ke na punoneni a na do thõ caarila'. Wi ture na haar fev kpiereeke Jojefi koo 'laani. Faarõ yire Jojefira Thãgbaa thu fãga. Anyee thĩ debi ca gi thake Jojefu yi hanana. Gi yãale gi dvvraa thĩ phuronaa, mõke Faarõ birni a telẽ wo kter na thumurike Faarõ baane wo aa; ke Ejipiti duraake bibi, ado uner Faarõ karõ pi, õr na-n kpaane.

1. Thĩ debi kuvvuke danani Jojefu yi hanana (Jeneji 41:41-45)

a) Gi dor junsõkke yirani di khuidara koo yie Jojefira

Jojefi do yvv diphã Ejipitidarara fev. Jeneji 41:41. Thĩe yẽther haleeke wi hani Jojefi ke koo nenani di a hanane hvẽ, a na do thõmaake wi pieraani a do. Thalera gi koo ha Esiteer boõ dakha Esiteer 3:10, 6:11 na Daniel 16:29 Faarõ Forre õõ thethẽ nyẽbi to a to Jojefi. (Jeneji 41:42a). Nyẽbi to gelesoolera, wi-n gba ado sebe guke wi khereni, du do wi

yáale tibila n pərrə gar, ger wɪ-n urə du do tãpə. Agɪpi, a tor Jojefi kēkenaake teanani kha. (Jeneji 41:42b). Ejipiti kēkenaale, kēkē wi bənaake wɪ-n cʋvni le Ejipiti dura wɪ kəc cʋvna gi. A tʋrɛ de lēbuu fʋərə. (Jeneji 41:42c). A har Jojefira gāgvʋke hanani hotoro du do ɔ thɛthɛda (Jeneji 41:43a). Awɪ bəle gāgvʋ do thīɛke tu kōtina n hanani adona dakha cʋ thīɛ na tu ko thīɛ boboi. Ado si yáale, si kporone thɛna nī bəke, Gāgvʋle na hotoroole thenə, na mākhananɛ hotoro ubinə thenə asɪ bəke. Dɪ agɪbo wo hotoroole, ɔ thenə khurnɪ a kāasi. Dɪ ɔbəke Jojefi n kəc jʋvni hotoroole da-n ka, tibila fɛv jɪrɛ, dɪ ɔr do vrɛ n kpaani Faarɔ sɪkara. Dɪ mē wɪ-n be hulēbi khena ɔ yɛra dɪ wa-n sonanaa: Tu kōtɪ dɪ wa-n gburōkhunə (Jeneji 41:43b) Tibil biɛlake duraale na-n baalə aa: Ejipitidaar gaaga. (Jeneji 41:43c)

Anyee thī debi ca ha vrɛ thaa Jojefu yi hanana? Yɛ jɔjʋəke a kəc gbanɪ a dona Thāgbaa thō na dibara wurre, na yurre, na ha fʋrɛ, na ha pɛrɛ, a 'lɛrɔrɛ lumine dɪphā waa v̄v. Jojefi yɛ fɛvʋke a cʋvni le Ejipiti dura kəc dāa yena 40. Dɪ yena tamaa na yʋrɪle fɛv a kəc cʋvni, tibil biɛllake na bir a mu ɔ khat khaan thumɪr, dɪ agɪbo ɔ dee do thumɪr ga. Thī debire gi waa v̄v. Dɪ thīɛlera dɔ gurɛ tibila kəc jʋvni a yɪ gi ɔ yi hanana (Hunɛ Jeneji 39:3, 21), si cacara tibila na-n kəc thernaa ga. Sɪ nɛnē bəke dɪphā, tibila mar dɪ wa-n thernaa. Thāgba kəc har kha na Jojefi, dɪ gurɛ dɔni ɔ tuurɪke a-n kəc piɛrni gi dana, kəc daan a ha oti.

b) Gure fevɔke danani, Jejuuda gi koo kɔvɔl yɛ dɪ ga-n mu

Gure si muni a dana kɛr, tibil biɛlɔda gi-n mu si, ke donɔ tibilike na gaarenɔ buɔ a na jɔ Jojefi. Dɪ mɔ ɔɔ gaara na punɔ, ger a 'lɛrɔ i dɔvɛrɛ du kãasi a jɔ Jojefuda. Jeju Kɔtɔnɔ thethe gi. Polɔ thethe mure joo mɔ Jejuu bɔ gaar hanɔ na dakha, mɔ Thãgba khɛsuuni, na mɔ a toonɔ telenena fifilɔle fevraake a caananɔ. (Filipi 2:5-11): *“Ni hanana ha caarɩke Jeju Kirisiti koo hanani, kekɛkerarake biɛlla a do na Thãgba, si aa koo hɔn ɔɔ Thãgba doole du do thĩɛɛke a na fɔnɔ a na khimɔnɔ kĩkĩkĩɔ’.* Si ɔɔ thethe koo faa ɔɔbara sa debi a gba dee dɔvɔr a hana tomur tibil khaa, dɪ mɔ a debini a do tibil, a wurre ɔɔbara a ni nũu a dana khir, kɔkv thurɔra a khirake bɔbɔ”.

Jojefu yi hana Jejuuda gi koo fɔ dɪ ga-n nuna si. Si Jojefi na koo gaar a dana khirrɔ', si Jeju wer koo gaare a dana khir. Ejipiti dura dɔbara wɔ koo dɔvɔ Jojefi. Si Jeju wer thura na yũu fev gi. Dɪ ɔrra dɔvɔn Kɔtɔ thĩ tinɔnena fev. Gure tibil na yunɔ na yire, na gure fa-n yuna'. A dor kɔtɔ thĩ fevra, adorake thĩ doo ha kã wo kãke gi hanɔ. (Efejɔdara 1:20-22)

c) Lar 'laare sɛrɛraake donɔ ha pɛdara nĩkɛ.

Jojefudara dakha dor thĩ nunane ser ha pɛdarara thɔmanaake Thãgba yãalnɔ a cuvna si. Dɔwɔlv koo teenane sa-n kɔtɛrna gi.

Lesɔ 1. Asɔ yi hana nenɛ bɔɔke

Jojefudara yãale dakha a nuna si, si jɛ dɪ Thãgba ha kha na sɛrɛ bɔɔ fev asɔ yi hanana, adorake bɔ puurɔ gi. Si si jena dakha dɪ Thãgba n to ser bɔ gaar koro dukhãa bɔɔ, si cuvle yɛna joo, gi dana wireeke a na ti sunɔ koroole. Si puno dɔphã

waa, si lõ ɔɔ thōmaake na sientu be joo. Dureeke Pol hant Filipidara, dor dakha lar 'laare serera nīke. (Filipi 4:6-7) *“Na-n jē haar thī biellalaka’, si thiēna fēv na-n sɔ Thāgbara gire n bɔra nuni, na biēle, na phvure, na fvɔre. Di Thāgbaa ha ieeke kəneni di tibil na-n ji kirva’, na-n bera anu ha na anu kpier mɔ̃ ni hant Jeju Kirisitira.”* Ni ye ke mɔ̃ thumura bɔnu ka, serēeke niwe n cɔvni bɔ jɔjvɔra di sa-n fi bilɔ bilɔ. Haar dakha na-n pɔɔr, sa kvɛ sa'. Kier Pol n kpākpāa sare aa: Ado si faa dɔbara Kɔ̃tina a na cɔvɛ di sa hana dav.

Gire Thāgba yāalnu a gba Jojefu a cɔvna ger a gba a durna si sa-n fi gi gi ha kpi'a'. Gi ho waa ha pɛdaar wo ha pɛdaar na the ɔɔ niweraake a hant gaa dɛ! Mɔ̃ke Thāgba sɔnt aa: lnt ha kha na sere, adorake niwe dɔɔ ha mɔ̃ si una faa sa'. Thāgbaa sɛbe gbaar thī nuna jɔjvɔ da-n muna si gaa thumura. Gi do nɔɔ thīe na-n phē phɛlɛ sa'. Mɔ̃ke Thāgba na gbant bɔ gaare a gbɛbuna si, si dɔvraa thōma, punone una sar, niwe kvkvke sa-n kɔɔ pierna'. Ado si hun Thāgbaa thɔ̃thɔnaa thɔ̃ sɛbe, le si-n yire thɔ̃dara jɔjvɔoke kɔɔ caanant kpoore. Gi snt wire yvɔr yenā, si ī khere sɛbɛeke, mɔ̃ kɔɔ niere Pasiteer biɛlɛda, ke wɔ kɔɔ thiini dɔɔra na ɔɔ bikona yenyɔ, gidont a kɔɔ mure tibil ikhasɔ Thāgbaada. Ado gi da Thāgbara a punone una thī debire asɔ bɔ gaara. Si ga do bɔɔ fēv ga. Thī kɔ̃tɔ̃ dɔvɔn: A sor aa: **lna faa si dɔbara ga.**

Lesɔ̃ 2. Thīeēke a na cɔv sarni bɔoke na kpaanɛni.

Thīe haleeke Kɔ̃tɔ̃ na cɔvni sere fēv biɛlbiella bɔoke na kpaanɛni. Jeju sor aa: Sa-n caanane bɔ gaare ke thura. Jā 16:33 si ado si too telelnena, sa 'ler kəere. Marki 13:13. A bɔ gaare pho pi, sa 'ler i dɔvɛre le Thāgbaa dɔɔ. Thāgbaa sɛbe n

kpākpāa sare joo aa, si kpa Jeju Kirisitira gi dana khir. (Ebirɛ 12:2). *“Sa-n hunna Jeju kirkirkir, ke ha pere n therni, ke doni dakha vre n cveni ha perera du ju do ha pere. Davvke Thāgba koo thunaani do nɔɔ di koo gaar buɔ na ha fvre kɔkv thurura, si aa koo therna yicuruuke gi-n hanana’, di nenē a toore Thāgbaa fāga too pa nyōbɔɔra”*. Jeju thethe koo mure (Nirɔre 3:21)

“Urɛke na kəneni, ma haare hve da too kha na mere i fāga too para, mōke mere dakha kəni sa too gire na i Thi oo fāga too para”. Gire n piereni ha pɛdaar wo ha pɛdaar gi kōtune ka lar 'laare gi di si bo a maro yuu Thāgbaadara bo fev, a na dona oo thō si sa-n birnə khiruə'. Adorake gele fevvlera, huɛke a gbana suni khure. Asi pipu pa dvon mō sa toonani Jeju le Thāgbaa dvo. Bo ju kɔkvu gi ka.

d) Faarō pipu thumur (Jeneji 4:44-45)

Caca thumur beeke theni Faarō nora dvon: Mōke Jojeŋu punooke a 'leni na thomaake a hanani a na do, le Ejipiti dura. Thō caakera, nɔ kpa thoma gi (Jeneji 41:44). *“Di Faarō bir so Jojefira: Mere, mer dvon Faarō; mer so, a ga do fer 'laane hve thī doora ga, tibil na hale Ejipiti dura a na ka nɔa”*. Jojeŋi koo 'ler hve a na do yuu Ejipiti duraale fev. Faarō dibara a na-n cv. Puno caarke Jojeŋi 'leni, ga do punone guke tibila milnana'. Gi yāale gi nina si Jejuu punooke a 'leni Thāgbaa pa le yū na ke thura tier (hune Matiə 28:18).

Balanyo thīɛke Faarō cvvni dvon: A debire Jojeŋu i da-n do Jefenati Penasi (Jeneji 41:45), ireelera sa ju oo kur thaa bɔɔbɔa', si thī juna jɔjɔo n kpiere aa: Awɪ du thul kōtī vkhāa i guke n dvon Neiti. Mena gi koo ha na Daniel, na oo kuunsɔ,

ɔbɔɔke wɪ kɔɔ hanɪ Babilɔ̃ dura. Nɪ hunɛ (Daniel 1:7). Sɪ punone sor na gele fɛv sirake Faarɔna na per Thāgba haar mɔ̃ke Jojefuda hana'. Narake gure fɛvɔke a kɔɔ muni, ke dɔni gure thenɪ Thāgbaa pa, na gure a cɔvɔni a jɪ dɪ Thāgbaa Thu kɔɔ har Jojefura. Tu jɔjɔ nĩ asɪ dɔɔke jɪɛ dɪ ha pɛdara har Jejura dɪ Jeju dakha har ha pɛdaraa thĩthun. A-n debi wer, a-n dona wer dakha thɔma. Narake gele fɛvɔle wɪ-n yuni sɪ thuldara na-n yāal kpurake, wɪ yāal Thāgba a do awɪ kɔ̃tā'. Gɪ dor thĩɛke n kɔni bɔɔ.

A gele ka pɪ, Faarɔ̃ ha Jojefɪ kher (Jenejɪ 41:43b). Kherlee irɔ n dɔvɔn Asenati. Pɔtifaar bikher biɛl a na do. Ke thenɪ bonɪ jidaar ɔnu dɔɔ. thāgba fɔvɔda kɔ̃tĩ cɔdaar a do. ɔɔ i kur dɔvɔn: Uɛɛke dɔni Neituda ke dɔni Ejipitidara thul kher. ɔɔ thu i n nuna ser bɔɔbɔɔ, dɪ sɪ jɪ dɪ thuluke n dɔvɔni Rā a-n kɔɔ fɔvɔr ke dɔvɔni Ejipitidara thul. Dulera n dɔvɔn ɔni. Dɪ Rāake dɔni awɪ thul n kɔɔ hunɛ awɪ dule. Dɪ caarɪke wɪ kɔɔ wentɪ gɪɛstɪ kɔɔ 'laane ire aa: Elyopolisɪ, ke khonanɪ Ejipiti dɪ kɔ̃tunɪke wɪ-n wentɪ nĩke Kɛɛr.

Wɪ thune Jojefɪ pa kɔ̃tunaake tibila fɛv jɔvɔni wa-n hun dɪphaake. A dana nĩkerake ye jɔjɔ kanɪ, sɪ gɪ khure dɪ fa caana tibilike fa yuni da 'le too pa kɔ̃tĩ caarɪke. Su do aa kɔɔ caana bĩ beraa ga. Nɪ ye mɔ̃ gɪ khurnɪ Jojefura bɔbɔ. Tibila fɛv na mar nenɛ wa-n jɔvɔr Jojefɪ, wa-n jɔvɔr ɔɔ ka pa fɛv. Wɪɛ na-n tɛnɛɛni na hale na wɪɛɛke na theranaana. Tibila na hale ke bɔɔ fɛv na yāalɛni wa-n kvɛsvɔ ire. Dur kɔ̃tuna yenyɔ haleeke teanani sɪ je bɔɔbɔɔ.

i. Mõke Jojefura doni dabol diine, gele na pieruu fuwrake da do thõmaake Thãgba koo pieraana ga.

Yena kpelẽ yuor dibara Jojefura koo hana, si di wi gba thõ caarikera a pieraa. Dabol duur na puno kpurake a na pier tibil gi do, aa do thõmaake Thãgba pieranaa ga. Si dabolala do dikhaa booo wire wi-n beesini. Ger do gre thoani Pol di koo khere sebe, a ha Timothe (1 Timothe 4:12). *“Tibil na-n beesi fi dabol duura ga”*. Nav na dibara wurre teenane gi hanale dabolbiri hara obooke a doni yuu kõtnana. Di curreke dabolbirilera teenani a hanana kõtnana teenane gi dana thu. Dabolbir na teena fuwrake a na-n thõa kõtna na i yaala', Jojefi na koo gba oo ye kuvda do a phiro, si da-n gaar wireeke a-n thõna'.

ii. Thõ jõjõoke Jojefura hanani da-n do, na do noo di aa do tu telãa ga

Thõ jõjõoke Jojefi hanani da-n cuu koo punone a cuvus di aa do tu telã'. Adona dakha i yaalbaar, Jojefi koo punone a ker ye a 'wee Ejipiti thul kõtna a na-n yaal war bulle. Si a bor gele fev. Thãgba juure Jojefi booboo. A jire dakha di a hanane yaale thõmanaale, ger gi di haa. Ye jõjõoke kanu, tibil jõjõoke koo 'lenti yu duur awi thõmana, na telẽ Thãgba huera 'lo bã. Du do wer ka too caca too paara, sa gba balanyo too paar a ha Thãgba. Awilẽle thũke wi 'lenti n gbaan caca too paar. (Luki 8:14, 1 Tim 6:6-10, 17-18). Ado afi thõma na jalna ye kuvle, gele na puurõ', si gre puuroni duon: Mõ si-n hani obooke si hanani thĩe na mõke si-n cuuni na thĩelera. Ado si taa a ji pher ca gelelaale thale, gi puurore ka. Ni hune mõ Jojefu ful hani, a bor gele fev sa bo a ma yuu oo Thãgbara. Thĩ kõfũ gi, na sobor, di sa-n biel Thãgba sa-n pe asu

omisɔraake dɔnti bɔdara dɔbara ga, si si biɛɛ na pɛ wurɛraake 'lɛnti yɛ kɔvɛ, na lɛledara. Yɛ kɔvɛ too pa 'lɛr na lɛledaar dɔvɔr, thɛ biɛɛlla gi. Di fifilɛ biɛɛlla hanale. Kɛ dɔnti gi punone a cɔvɛ tibil di faa Thɛgba. Si teenane, si miɛnɛ asɔbara a na hɛnɛ, su do Thɛgbaake jɛnti gɛrɛ keranti na ha si thɔ di khaake, a-n yaaɓni si dɔ, na dɔbara wurɔɔ bɛ? Si cɔvɛna gɛr bɔɔbɔɔ mɔkɛ Thɛgba n yaaɓni bɛ! Jojefu tu telɛ dor, wer guke Thɛgba we suni si telene ɔ kha.

e) Thɛɛkɛ danani a hana kirɔ (Jɛnɛji 41:46a)

Jojefi kɔɔ hanane yena kpelɛ yɔvɔr sa fu thɔma le Faarɔɔ cɔ. Gi nuna ser dakha wo, di thɔmaake ɔr Jojefi funi, ga do bula bula gi ha ga. Thɛgba kɔɔ gbaar bɔɔ, a kɔɔ gbeɓuna Jojefi du dɔ thi. Ɔbɔɔkɛ Thɛgba tini kpɛrɛ ɔnti-n bɔna ɔnti bisɔ, thɛ na haleekɛ na punoneni a na varva'. Niwɛ, bɔ gaare, agakpaana gi gbaar ye jɔjɔɔ na puno kpurake a na pɛr Thɛgbaa kpɛrɛkɛ a hanani Jojefura ga. Thɛgba n gbaar dikhɔa bɔ huɛkɛ sa-n thernana di cɔvɛna ɔ bɔna du dɔ si, Jojefu ɔkɔna na kɔɔ hana kpɛrɛ kpurake, di wireekɛ, ɔnti doloni Jojefi dee thera, a na bire wo na jal a na do tu cɔvɛnane Ejipiti dura ga. Thɛgba yaaɓni kɔɔtɔkɛ a hanani ha pɛdarara fɛv dɔvɔn: lɔnti-n thɔa si a lonani “*ɔ i dɔvɛra*” mɔkɛ Eɓirɔsɔ 2:10 soni. Thɛ na hale a na puno kpurake a na bɔburɔ Thɛgbaa kpɛrɛkɛ a hanani asɔ billoɔ'. Serɛkɛ n kpaani Jeju Kirisitira, Jojefuda teenane ga-n hana si 'lar. Asɔ niwɛkɛ si-n caanani dɔwɔɔ koo, na puno kpurake, a na pɛr Thɛgba, gi do aa thɔɔ si a dana ɔ dɔvɔa ga. Nɛrɛ fɛvɔkɛ n gbɔranani thu du do khoɔ do nɔɔ, na wɛrɛ hanti bɔ gaarera, na thɛ ɓɔrɛra, ni hanana 'lar gi do thumɔaake dɔ nɔɔ gaa niwɛsɔkɛ ga puno kpurake a na lee si kha na Kirisita'. Durake, ga puno ga. Agi dɔ mɔ dɔ mɔ, si

asida dʋɔn sa-n yura a na jalana yɛ kʋɛ na Thāgba ɔbɔɔke mi kɔɔ manɪ dɪ ma-n khere thumiaake ɪ pɛ sɛbera, mi niere mɔ̃ wɪ miɛ mini khebi biɛlɪda ke wɪ thiini dɔɔra. Gɪdonɪ a kɔɔ gbaaɔ ɔɔ yi a ha Thāgba. Nɪ jena dɪ Kɔ̃tun kɔɔ gbaa ɔɔ thu a juɔna ɔɔ dʋɔ. Dɪ gureeke ɔɔ kɔ̃tɪsɔɔke kɔɔ cʋɔraani, na puno na piɛɔ Thāgbaa dɪ luɔna ga. Asɪ Thāgba biɛl dɪwɪɔ koo tibil ca welelaale dʋɔn: Wɪ yaaale a je Jeju Kirisiti ado war Taadaar dikhɔ.

2. Jojeftu thɔ̃ɔke na hanani dɪ paarra' (Jenejɪ 41:45-49)

a) Mɔ̃ a-n hanɪ tibila tuur awɪ bulela (Jenejɪ 41.45-46)

Balamɔ̃ balamɔ̃ gɪ mure ayɪ: Jojeftɪ n ther da-n kpaar paar fev le Ejipiti dura (Jenejɪ 41:45-46). Jojeftɪ mɔ̃ke wɪ kɔɔ phiiruni pɪ a kɔɔ gba bɔa', sɪ a ther a jɪ mɔ̃ dura piɛni, na mɔ̃ke a na donɪ thɔma. A juna dakha huɛsɔɔke a na gbani sɪ dikɔ thun paar n hale duraale. Mɔna a-n thenɪ dɪ kpaar da-n hun thɛsɔ, gɪ buluule, dɪ ju kpalma kpiɛɛsɔ a pɛ pa biɛl. Na dakha mɔ̃ a na pɛni jɔfɔvke dʋɔni mɔ̃ke dikɔɔle dakuro dakuro wa-n thun gni kpu. Or thethe gbuure yɔv thɔmanaale ka. Mɔna a kɔɔ cʋɔni Pɔtifaar cɔ na khara, mena a cʋv kɪɛr Jojeftɪ n jure do thɔmaale bɔɔbɔɔ. A hanane filiɛke telenɪ mɔ̃ke Thāgbaa sɛbe sonɪ. Efejɪdara 6:5-8. *“Dea, na-n ne nɪu ani kɔ̃tɪsɔraake ni donani kha tibil ke thura, na maar na jeu, sɪ na-n cʋɛ na ha bʋɔ gɪ ho Kirisitira ni-n cʋv, sɪ ga-n do awɪ yɛra dibara gɪ ho tibila ni-n yaaal ni da haara', sɪ mɔ̃ke ni donɪ Kirisitii deesɔɔke n cʋɛni gire dɔni Thāgbaa tuur na haar fev. Na-n dɔ war thɔma na ha bʋɔ mɔ̃ gɪ donɪ Kɔ̃tinna ni-n do, ga do tibilala ga; na-n jinana dɪ tibila fev biɛlbiɛl, ado dee nte do, a wav nte do, a na 'ler Kɔ̃tina mɔ̃ke ɔɔ bɔ cʋv hani”*. Hune Kolosidara 3:22-25ra. Khaale dor dakha sopugo, dɪ gaa

thumura Pol n kpākpaane Timothera na Sulastra ɔ sebesɔraake a kɔɔ khere warni. (2 Tesaloniki 3:6-15) “Asi Kɔ̄tĩ Jeju Kirisitii i si gba di sa-n kpākpaana nar omina, di na hunɔ kha na omina wo omineeke dɔni khākhāl, ke na-n ireni mɔ̄ke dureeke ni kɔɔ 'leni asi pa hana'. Nere thethe jire anibara mɔ̄ke gi teenani ni phela si, gidoni ɔbɔɔke si kɔɔ hani ani pa, sa do khākhala ga. Sa kɔɔ kho tibili diko si sa limaa ga, si diwilv na ditine si-n kɔɔ do thɔ̄ khena na vɔɔre di sa do heendaa tibil biellalake ani pa ga. Si ga do hve sa kɔɔ hana gaaga, si thĩ nirɔre si yāal si do nar na-n phel si. Gidoni ɔbɔɔke si kɔɔ hani ani pa, si-n kɔɔ kpākpāa nare ayi: Tibilike n bɔni thɔ̄ dɔvr aa hana hve na kho dikor dakha ga. Si si nere di ikhasɔ har ani thĩthun a do khākhala, wa-n do thɔma ga, si di wa-n hun gire na ba wina'. Ado wa tibil casɔle we, si gba Jeju Kirisiti Kɔ̄tini i a na kpākpaana wi a tɔna wi na pier wa-n dɔ awi thɔ̄ mvr̄mvr̄, a ye awi nyē kier thĩke na-n haane wini. Si ado ner we omina, na-n vɔɔ bɔ cvvrera ga. Si ado tibil na-n ni thumiaake si khereni seberaake nūā' ni dvɔraa bvre, na-n bɔ kha na tibil ca ola', gi do nɔɔ yicuru n fvv. Si na-n hunv lālaar hunva', si na-n diree omi dure”.

Ka paarsɔke si huni, ga do tibilaake na-n yāaleni wi do thɔmaada mia dɔbara ga, si wire dakhaake hanle ke na hanani thɔma ga. Poli fil dur thumuke a 'laani kier ga telē wire n dɔni thɔma dɔbara ga, si wire n bɔni thɔ̄ dɔvr. Ha pedaar na teena yuurake a bo thɔ̄ dɔvra'. Jojefi cvv pa na nro fuurake di thɔmaale teleene dɔbara ga, si a yiere du do thɔ̄ ferena ga. Adorake tibil ikha hale duraale ke na jeni, gire n unana'. Jojefi thɔ̄ ser kier wo da-n per dur kpurake dɔvnni:

Su do serere thethe jure di tutugo buoo thumur mure thurake dor thĩ ferena be? Tibula lere di wa-n per. Di tu jɔjɔ na yi gi a juna di thĩ jɔjɔ hale n piereeni a jo komer yena makonyoola'. Wi biel na daan ke wa julni Thāgbaa yera kul paar ka Thāgbara n munti da-n kpākpaana thumur bi bielike hanı Ulfē Phaara (Matie 7:23) *“Ma koo jinna ke kpua', ni hala mi sa se mi nerke doni sopugo cvdara”*. (Matie 25:41) *“Ni hala mi jala yoo, nerke so kottu heenni, ni jala lona khorr dɔɔraake wi gbebinı thun Satana na oo thothoɔdaar thusora”*. (Luki 13:27-28) *“Si a na birse ner nayı: Ma ji kake ni thena'. Ni to jala mi yoo, nere fevve cveni gire na-n sarana'. Di le na bi na-n yirna nyima obooke na yini Abiraham, na ljaki, na Jakobi, na Thāgbaa bobonasɔ fev Thāgba fāgadaari dira, si di wa faa ne wer phiilo”*. (Hune Ejai 66:24, Matie 3:13, 5:22, Markı 9:43, 48, Luki 3:17-18, 1 Tesalonıki 5:1-3, 2 Tesalonıki 1:5-10, Juudi 7, 2 Pier 2:4). Thĩ bielike tibil na cvvni sı gi do noo a hvnɔna pipu bo puule dvon: A deba haar sa kera birɔ Jeju Kirisitira a na barana greeke Jejura cvvni tu kv thurva, na moo dakha a urnı a the khirera a cvvna ası sopugo du pi. Ger gi sı teenane sı phana koro a miene, wire na jient gaa thũka, wı puno wı jı gi. Ke donı dakha phophvɔl thĩ bvo ka, Thāgbaa yera, Jeju Kirisitii tomna (1 Pier 1:18, 1 Jā 1:7-10) Jejuuke donı ası Taadaar bo koo mia sı gaa thısooke. (Matie 28:19-20, Luki 24:46-48, Th t t 1:8, Rom 10:14-15). Dikhāa bo sa-n yaal sı phana koro a cve thomaakera Kottun pe sarna'. Thĩ jɔjɔ haleeke, sa sonı nayı: Aa ger do noo di sa cvv thomaala. Jojeftı n phaan ser ası jorara sı jonı. Gıdonı or a faare dibara thomanaake wı pieraanı.

b) Mɔ̄ Jojefi n kpalmanɩ th̄ɛ da-n pɛ thuvno (Jenɛju 41.47-49)

Yɛ jɔ̄jɔ̄ɔ̄kɛ sɛnɩ th̄ɩ 'lɛ yɛnaakɛ kɔ̄ɔ kpaanɛnɩ, Jojefi 'laare dɩbara thɔ̄maakɛ wɩ pɩeraanɩ a cɔ̄ɛ kɛ dɔ̄nɩ mɔ̄ a na kpalmanɩ dɩkɔ a na-n pɛ dabulo thuvno. Gɩ so sare aa: A kɔ̄ɔ gbaar bɔ̄ɔ jɔ̄ɔ a phiirna paar sɔ̄ɔkɛ wa thunɔnɩ dɩkɔ. Ger n nena sɩ dakha ɔ̄ɔ kpɛsɛɛkɛ a hananɩ. Ga do dɩ kɔ̄tuna tibula jɔ̄raa? Dɩ ga do, ga yɔ̄ɔ ware mɔ̄kɛ wa jalnɩ Jojefu pa wa-n the dɩkɔaa? A gbɛbrɛ dakha hɛsɔ̄ɔkɛ tibula na gbantɩ, sɩ thɔ̄maale n yɔ̄ɔ. Gɩ do nɔ̄ɔ tibula n puno kɔ̄rɔ wa-n jalna awɩ dakursɔ̄ɔkɛ wa tini wa-n ha tibulaakɛ wɩ phiirni a pɛ gaa thɔ̄maale. Jojefi dor bɔ̄ɔ sa pɛ dakha mɔ̄ th̄ɩ na jɔ̄nɩ kha oti ga do biɛl fɛva'.

Nɩwɛ kɔ̄kɔ̄v gɩ na sobɔr, sɩ tibulaa yi hana n ther gurɛ fɛvɔkɛ Jojefi n cɔ̄vɩnɩ. Gurɛ n kɔ̄nɩ bɔ̄ɔ dɔ̄vɩn: Mɔ̄kɛ ɩkha n gbantɩ awɩ fãga a phiro sɩ na huɔl ɩkhaa tibilɔ du do awɩ puno dɔ̄ nɔ̄ɔ. Tibil ca wele n cɔ̄vɩnɩ thale teenanɛ wɩ jɛ dɩ wi biɛl na daan, kɛ a na julnɩ Thãgbaa yɛra a na mu thɔ̄maakɛ unɩ donɩ golɔ̄ paar na hala. Sokpaa hale wɩ sonɩ aa: “Tibilikɛ wɩ tɔ̄nɩ pɛr kɔ̄tunɛna na vrɛ wɩ teenɩ tu kpu kɔ̄tɩ do a ha, kɔ̄tɩ do caar thale na-n jal yɔ̄a”. Sokpaakɛ ga do Jojefi gɩ muna ga. Sɩ gɩ yaalɛ gɩ nuna Thãgbaa kul telɛ, na dakha ɔ̄ɔ puno, na ɔ̄ɔ bɔ̄ na phɔ̄lɛɛkɛ a-n phɔ̄l sunɩ, gɩ sor 1 Korɛtɩ 1. “*Tu kɔ̄tuna na kpera*”, Thãgbaa fãdaarɩ dɔ̄vɩn aa pɩɛr tibil wɛrɛ hananɩ th̄ɩ kɔ̄tɩ a na-n hale ominaa th̄ɩthunna ga, ga so thala'. Ha peda jɔ̄jɔ̄ hale n̄ikɛ hananɩ too pa kɔ̄tuna fãgadaraa billo. Dɩ asɩda gɩ dɩ sa biɛl Thãgba jɔ̄ɔ sa-n pɛ tibil ca welelaale. Ga teena sa-n beesine wɩ a na gbugɔ na wa', agɩbo a na pɩerna haar gurɛraakɛ wɩ hanana'.

Thāgba koo bōnane Ejipiti dura, ye jōjvōoke koo kanɪ. Sɪ Joɛfu a koo gba a dona thōmaalera fēv. (Jeneɟi 41:49) so sare aa: *“Di a cvvre di wɪ bilā dikɔ di ho gbalākothin lanyo nvōra. Dikɔ thvne vāvīā, ga ha therrera di wa mar a na thera”*. Joɛfu ha fū thōoke a koo cvvnti koo ena gele fēvule. Faarō dōelike a koo dōelnɪ koo daan a ha oti 'le. Sɪ je dakha dɪ gure fēvuke Thāgbaa sēbe muntɪ oō sēbera na daan oti thīe na-n bōra'. Jeju sor Matie 24:35. *“Thāgbara yū na thu na phor na ka, sɪ ī thumvō na pho na ka kpuraka”* (hune Markɪ 13:31, Luki 32-33).

3. Joɛfu cōdara (Jeneɟi 41:50-52)

Thīe gbe dɪbara sɪ jɪvō Joɛfu cōkara. Yena makonyōoke kanɪ, Thāgba na bōna Joɛfu cōka dɪbara ga, sɪ oō thōma dakha. A koo har Joɛfu bisā kuuminō yenyō cacadaarɪ i n dɪvōn Manase. Jeneɟi 41:51 Joɛfu nunane liir gure thōgaanɪ dɪ koo 'laana ireele. *“Thāgba cvv mer dī diinō ī vōv, na ī lee kha na ī thu cō fēv”*. Manase i kur na Ebire thumvur dɪvōn: Diinōne. Joɛfu junane Thāgbaa bōna na mō bōnanēelera yurnɪ yena makonyōole bōv, oō balanyō bisā n dɪvōn: Efrayumɪ. Jeneɟi 41:52, 'laare kurv: *“Thāgba cvv mer dɪ-n do bi kō kɪer duraake mɪ kōv gaarnɪ”*. Ebirō thumvura Efrayumɪ i kur dɪvōn bi kō. Joɛfu hanane fōfvōr haar wo Thāgbara kɪer mō a bōnaanɪ duraale. Thāgba a-n khu kɪer na dɪbara wurre. Sa bo kuku ber kpei, sa gba i dɪvɪre a ha Thāgba dɪbara. Dur kōkvv gɪ ka ado sa nɪe dɪ Joɛfu na mu mōke thīe koo kanɪ oō yi hanana. A-n thare, aa: Ejipiti kāke mɪ gaarnɪ Joɛfu n bor da-n kpākpaano jōv. A-n kpɪerna ger jōv mōke Jejuuda hanɪ. Dɪ mōna gɪ donɪ a gaare ye jōjvōle thale, ga puno na pɪrvv dikhara ga. Bō puulera Joɛfu caananɪ thale sɪ kpa kha kpa

khara gi dā a dana khu paar. Thāgba Jojefi n khu kɪer mōke a tagvunt bɔ puurɔlera, sa bir a bɔna a baan. Thāgbaa thō guke a-n dont ke bɔnɔnt a kāsɪ hune Khikhi nɛ 118:23. Kɪer wo sɪ phella Jojefi. A na khɪana Thāgba ɔ bɔ fura asɪ billo. Na mōke dakha Pol n kpākpāa sarnɪ mō Thāgba dakha kɔɔ taant ɔɔ too sopugo dee dɔvrra. Thāgba khure n the ɔɔ nɔɔ, na fɔre jɔɔ du the ɔɔ bɔ jura asɪ billo (Efɛji 1:7-8). *“Orra sɪ 'lɛ bɪrsere na sopugo faare du the ɔɔ tɔmina, a ha mōke ɔɔ bɔ jɪ kōtūke, ɔr Thāgba kɔɔ jɪ sɪni jɔɔ hanɪ, a hanana sɪ kpesere na jur fɛv”*. Dɪ mōkera dakha Thāgbaa bɔ jɪ danɪ Jojefi mena a-n ha sɪ bɔ jɪ caalera. Sere fɛvɔke pɪernɪ Jeju haar a-n ha bɔ jurɪlera. Dɪ ado Jeju kpākpāadara sɪ do mō sɪ teena sa-n khua?

Gure kpaanɛnt dɔn wɔɔ: Asenatuke dɔnt Jojefu kher kɔna kuuminɔ yenyɔɔle. Ger n nena sɪ cast, dɪ sɪ jɪ dɪ Jojefira na kɔɔ hana khɛra yenyɔɔ'. Sɪ khe bɪɛldaar gi. Mɔna Thāgba kɔɔ pɛrnɪ her gi hana caca fɔ paar, mena ɔɔ he dakha kɔɔ ha (Jenɛji 2:24). Dɪ thumɪr bɪ bɪɛlɪlera Jeju kɔɔ mu Matɪɔ 19:5ra.

4. Nādɛlɛ kɔmɛrule bɔɔ

Mɔna Thāgba kɔɔ sɔvraant aa, kɔmɛr kōtūlera na daan gi daan sobɔr, ɔbɔɔke thɪ 'lɛ yɛna makonyɔ kant pɪ. Kɔmɛr kōtūle jire, ga do Ejipiti dura gi ha dɪbara ga, sɪ Ejipiti dɪ khuirɔ fɛv kɔmɛrule kɔɔ hale. Gaa dɪsɔraale tibɪl na kɔɔ haleeke a gbɛburɪ thɛ a thun, mōke gi hanɪ Ejipiti dura ga. Kɪer dɪphā sɪ jɪ mō dɔnt kirɪv sɪ dɪ Jojefi kɔɔ pɛr jɔfɔ aa: Wa-n te dakura dakur a na thune gi kpu. Mɔna wɪ tini dukɔɔle thale dɪ wa-n thun gbɛgbɛgbe a dana kɪer waa, dukɔ hale jɔɔ

a na puno na bul, di khuidara fev. Ga do Ejipitidaraa war wɪ koo thena dukoole a thuna', gidont a dana kɪer yɔyɔbi hve khaane du do komerle do noo. Ejipitidara thar thono sa hule Faarona aa, a taa ni. Di Faarɔ n so war aa wɪ jala a ye Jojefu. Thɔgbaa nyɔ koo har kha na Jojefu du do ɔr fien a do Ejipiti didaara taadaar. A-n ni ware ka wɪ teenant wɪ jala a 'le diko. Gele na hana huhuune di baale ga. Gi da ware dakotɔ ka, gidont wɪ jure di Jojefu koo gbebire thie fev a thun, gi do noo wɪ the komerra. Bo puurɔale, tu jur hale di una khiirɔ'. Gidont Thɔgba hale da-n do thoma na Jojefu.

Faarɔoda n dur ser thie joo ka moke oo fil koo hant bo puuraake. A nunane cast di uner wer na hana punone a na taana wa'. Jojefu hana gaa punoole. Ger do noo di thoo tɪbla da-n pe Jojefura. Tibil wo tibilike n kpani Kirisitira teenane a hanana cvv pa caale. Tibil jɔjɔo nɪke na-n yi komerike dont thudaa ga. Wa hana ha u, di dav ga. Wa hana tu jura' du the awi kpieraake dont sopugooke heni awi kpier do noo. Thɔgba nuna wer oo bona du do awi yi hanana tu jur na hala'. Wa gbeburɔ dakha a pi a na caan khir agɔbo kulvuke na kpaanena'. Gire dont thukee yaal wɪ gar yire, a hanana yaale dakha wa-n cvvna awi thethee yaal. Wɪ hire na khaar khaar cvvre na tama kha yvɔr agɔborake wo thi kpusooke na buonona'. Narake gele fevraale thudaa billo wer, dabilirera wɪ bo sa too 'lo. Asida gi di sa thoo waa tibil casoole na pe vreraake hanant punone, di cvv tibil di yi the paar oo niwera fev. Ke dvonni asi Koti Jeju Kirisiti. Or dvon thu Taadaar buel 'le'le'leke Thɔgba thonant a taa sopugodara (Jã 6:35) Di Jeju so war: *“Mer dvon buruuke n 'laaneni yire; vreeke n ina marni, komer na fvu yuuɔ'.* Di vreeke pe mini haar yolkhaa na fvu

kpu bā”. Orra si teena si thõa tibil wo tibil a na pɛ. Kona, khera, dabolla, wure tunani, mōke Faarō̃ koo thõni tɔbulaake kōmer koo funi a pɛ Jojefura. Si lee pa kōtī haleeke teanani ni jerõ kurṽ bō̃bō̃. Ger dvoñ wure pvoñ Jejura na hana dukha a na limi si gi do nō̃ wɪ 'le taara'. Thā̃gbaa bō̃ jule khaar gi. Yena jō̃jō̃oke kani si Jeju purō̃ a ï, Thā̃gba koo gbaar ɔ̃ bobon Ejai a muna taareedaake tibil na punoni a na 'le khaar, ke theni Kirisitira. (Ejai 55:1-3). “*Nere feṽṽke yolkhaa funi, ni ina yō̃ khaar. Narake nereeke na hanani war a na lima, ni ina the a khō̃. Ni ina the divē̃ na na ilē̃ khaar si na-n limi thī̃a*’. *Mō̃ dō̃ nō̃ di na-n kve war pō̃i giresō̃raake na-n hienə̃*’. *Ni pɛ mi nū̃u di na khor thī̃ẽke bvō̃nō̃ni. Di ani thu na hanane dav merera. Ni pɛ mi nū̃u di mē̃ na hana yire. Di ma vlfena ner, vlfereeke dō̃ni khaardaar gidoni bvō̃raake mi jini Davidi toore yerr*”.

Thī̃ bielikɛ sa durni wo dvoñ: Jojefu billo gi. Ger dvoñ Jojefu na kpalma dikō̃ a thun gi dō̃ ɔ̃da agibo Faarō̃da ga. Si gire feṽṽke tɔbula n unani di wa-n haa, na nyanyā̃a thī̃ea'. Aa do dɔbara khō̃idaar na i yā̃aldaara', si a koo hinone bō̃ fuvr na telene si punone dapaara a gba ɔ̃daale a miēna mō̃ Jejuuda hani, ke koo 'laaneni ɔ̃ yi di do khaarda kō̃tū̃, a bul ser bō̃oke si hanani ɔ̃ bul yā̃ale. Ɔ̃bō̃oke si yō̃ni a-n ha ser ɔ̃ fā̃ga. A-n ha ser ɔ̃ kpese si di bul si, di si yi ha yō̃lle. Gbobi bō̃, a-n ha ser ɔ̃ puno sa-n nana wure n laare sinu. Pol sor Rō̃m 8:22ra aa: “*Ɔ̃rke na kō̃ tō̃na sinu ɔ̃ bikuuna' su do a fagṽvre sere feṽṽ sora, di mō̃ ga fṽ su do aa ka ha si thī̃ẽ feṽ khaar a baana*”? Jojefu billo a jure di wɪ biel na daan ke ina ninani Thā̃gba thō̃maake uñ cvvni. Gi bō̃re wer bō̃ ṽreraake Thā̃gba gbaani a bō̃naa. Na yi gaa, ger cṽge di too Thā̃gbaa too bō̃

fɛv. Gure fɛv kanɪ, Jojefi yi hanana, ga kar dakha serera dikhōo. Sere fɛv biɛlbiɛl na ninane asɪ Thāgba mō asɪ ur pa hanɪ ke thuraake. Adorake gi ha monake, narake thumia fɛvɔke sɪ-n muni. Mōke Jeju koo so sarnɪ. Matiə 12:36. “*Mi so nare, wireeke Thāgba na kulnani tibila, thumu mɔlɔsɔke tibila koo muni wa ther ger fɛv a na ha wi*”. Thāgba n cve sɪ, sɪ ho kona na kherraake hɔnɪ Jojefi. Di a dana kɪer ado sa ho Jojefa', sɪ teenane sɪ deba haar gure fɛvraake sa koo cvvni du telā'. Sa yaaale Thāgbaa bɔ juke na deba sunɪ, a na faana asɪ sopugosɔ a na ha sɪ. Sɪ sɪ hana dɪphā cvv paarɪke na-n dvbanɪ ɔɔ i. (Hɪne Th t t 2:38, 2 Korētɪdara 5:17).

Mōke Jeneji 41 purnɪ na thumur bireeke sɔnɪ thake aa: ... “*Kɔmer thvne khar ga pe yia*” ..., yaaale gi gbeburɪ sɪ, sɪ jina dakha mōke Thāgba gbanɪ Jojefi a cvvna thō kōtɪna ka. Gure kpaaneni dvɔn Jojefu thi na ɔɔ ōkɔna, Kanaa dura wɪ the. Di le duraale dakha kɔmerɪle lɔvle. Di mōke thiesɔ kanɪ le duraale, ke na mōke sa fvni balanyɔ sɛbɛɛke, gaa thumur sa mu joo.